

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
KENTLEŞME VE ÇEVRE SORUNLARI BİLİM DALI**

**KENTLEŞMENİN ÇOCUK SUÇLULUĞUNA ETKİSİ VE
BİR ÇÖZÜM ÖNERİSİ DENEMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan

Filiz HATİPOĞLU

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Eyüp Günay İSBİR

ANKARA-2008

ONAY

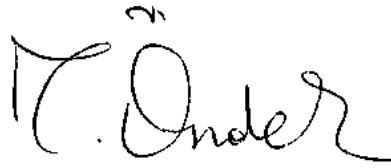
Filiz HATIPOĞLU tarafından hazırlanan "Kentleşmenin Çocuk Suçluluğuna Etkisi ve Bir Çözüm Önerisi Denemesi" başlıklı bu çalışma, 28.03.2008 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Kentleşme ve Çevre Sorunları Bilim Dalı'nda yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Eyüp Günay İSBİR

Doç. Dr. Hasan Hüseyin ÇEVİK

Yrd. Doç. Dr. Tuncay ÖNDER

ÖNSÖZ

Kentleşme sürecinde ortaya çıkan ve çözüm bekleyen çok önemli sorunlardan biri çocuk suçluluğudur. Çalışmamı hazırlamamda çocuk suçlarının işlenmesinde kentleşmeye dayalı soruların etkilerinin araştırılması, suçların yoğunlaştığı bölgelerin ve bu yoğunlaşmanın sebeplerinin belirlenmesi, meydana gelen suçların özelliklerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Çalışmamı hazırlarken bana destek olan tez danışmanım ve değerli hocam Prof. Dr. Eyüp Günay İsbir'e, değerli görüşleriyle bana yol gösteren hocam Doç. Dr. Ahmet Özer'e ve çalışmamın her aşamasında ve her zaman yanımda olan aileme ve arkadaşlarıma sonsuz teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLERİ	ii
KISALTMALAR	iv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KENTLEŞME VE KENTLEŞMENİN ORTAYA ÇIKARDIĞI SORUNLAR

I. KENTLEŞME	5
A. Kent, Kentleşme ve Kentleşme Kavramı	5
1. Kent Kavramı	7
3. Kentleşme Kavramı	8
B. Türkiye’de Kentleşmenin Özellikleri	9
C. Türkiye’de Kentleşmenin Nedenleri	11
1. İç Etmenler	12
a. Tarımdaki Yapıdaki Değişmeler	12
b. İletici Etmenler	13
c. Çekici Etmenler	13
d. Siyasal ve Hukuksal Etmenler	14
e. Sosyo Psikolojik Etmenler	15
2. Dış Etmenler	15
II. TÜRKİYE’DE KENTLEŞMENİN YARATTIĞI SORUNLAR	16
A. Ekonomik Sorunlar ve İşsizlik	20
B. Hizmet Sorunları	21
C. Konut Sorunu ve Gecekondulaşma	22
D. Çevre Sorunları	24

İKİNCİ BÖLÜM

SUÇ, ÇOCUK SUÇLUĞU VE ÇOCUK SUÇLULUĞU NEDENLERİ VE TÜRK CEZA HUKUKUNDAKİ YERİ

I. SUÇ	27
A. Suçun Tarihi Gelişimi.....	27
B. Suçun Tanımı	29
C. Suçu Açıklayan Sosyolojik Teoriler	34
1. Yapısal Teoriler	34
a. Durkheim'ın Teorisi	34
b. Anomi Teorisi	35
2. Sosyalleşme Teorileri	37
a. Kültür Çatışması.....	37
b. Alt Kültür Çatışması.....	38
c. Ekolojik Girişim ve Chicago Okulu	39
D. Suçlu ve Suçların Sınıflandırılması	40
1. Suçluların Sınıflandırılması	40
2. Suçların Sınıflandırılması	42
a. Şiddet Suçları	43
b. Mal Aleyhine İşlenen Suçlar	45
c. Cinsel Suçlar	46
d. Ekonomik Suçlar	49
e. Bilgisayar Suçları.....	50
II. ÇOCUK SUÇLULUĞU, NEDENLERİ VE TÜRK CEZA HUKUKUNDAKİ YERİ	52
A. Çocuk Suçluluğu	52
B. Çocuk Suçluğunun Nedenleri	54
1. Kişisel Nedenler	55
2. Ailevi Nedenler	56
3. Çevresel Nedenler.....	60
C. Türk Ceza Hukukunda Çocuk Suçluluğu	65

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KENTLEŞME VE ÇOCUK SUÇLULUĞU İLİŞKİSİ

I. KENTLEŞME VE SUÇ İLİŞKİSİNİ AÇIKLAYAN SOSYOLOJİK YAKLAŞIMLAR	71
II. KENTLEŞME VE ÇOCUK SUÇLULUĞU İLİŞKİSİ	73
A. Kentleşme Sürecinin Çocuk Davranışlarına Etkisi ve Suç	73
1. Bireyselleşme ve Suç	75
2. Bağlayıcı Davranış Ölçütlerinin Kaybı	77
3. Seçim Biyografyaları ve Kendi Kaderine Terkedilmişlik	78
III. KENTİN ÇOCUK SUÇLULUĞUNU KOLAYLAŞTIRAN ÖZELLİKLERİ	80
A. Suç İşlemek İçin Gerekli Hedeflerin Varlığı	81
B. Şehrin Mimarisi ve Suç	81
C. Kentteki İlişkilerin Taşıdıkları Çatışma Potansiyeli	82
IV. HIZLI VE PLANSIZ KENTLEŞMENİN BİR ÜRÜNÜ OLARAK ÇOCUK SUÇLULUĞU VE ÜLKEMİZDE EN ÇOK İŞLENEN ÇOCUK SUÇU TÜRLERİ	83
A. Hızlı ve Plansız Kentleşmenin Ürünü Olarak Çocuk Suçluluğu	83
1. Gecekondular ve Çocuk Suçluluğu	84
2. Göç ve Çocuk Suçluluğu	87
3. Kültürel Himayecik ve Çocuk Suçluluğu	88
B. Ülkemizde En Çok İşlenen Çocuk Suçu Türleri	90
V. KENTLEŞMENİN ÇOCUK SUÇLULUĞUNA ETKİSİ VE BİR ÇÖZÜM ÖNERİSİ DENEMESİ OLARAK KENTLİ İNSAN PROJELERİ	93
A. Kentlerin Sosyo-Kültürel Açından Kentleşme Sürecini Tamamlayamaması	94
B. Kent Dinamiklerini Harekete Geçirmek	95
C. Kentli İnsanın Hak ve Görevleri	96
D. Yerel Yönetimlerin Katkısı	98

SONUÇ	103
KAYNAKÇA	106
ÖZET	113
ABSTRACT	114

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
C.	Cilt
DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
İ.Ü.H.F	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi
s.	Sayfa
S.	Sayı
SBE	Sosyal Birimler Enstitüsü
TCK	Türk Ceza Kanunu

GİRİŞ

Modernleşme süreci içinde olan ülkelerde en önemli gelişmelerden birisi de kentleşmedir. Sanayi devrimiyle birlikte, ortaya çıkan makine teknolojisi gelişen fabrika ve ulaşım sistemleri, bunların sağladığı kolaylıklar ve zorunluluklar büyük ölçüde nüfusun topraktan kopmasına sebep olmuş, ortaya çıkan nüfus hareketi kentleşme olgusunu yaratmıştır.

Kentleşme, sanayileşme ve ekonomik gelişmeye koşut olarak, kent sayısının artması ve kentlerin büyümesi sonucunun doğuran, toplum yapısında artan oranda örgütlenme, iş bölümü ve ihtisaslaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde, kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikim sürecidir. Bunun yanında kentleşmeyi sadece bir nüfus birikimi olarak değerlendirmek de doğru değildir. Kentleşme; ülkenin ekonomik, teknolojik, toplumsal, sosyal ve siyasal yapısında meydana gelen değişmelerin sonucunda ortaya çıkan evrensel bir süreçtir. Aynı zamanda kentleşme, bireylerin tutum ve davranışlarında da değişikliğe yol açan çok yönlü bir olgudur.

Gelişmiş ülkelerde, sanayileşmeyle birlikte desteklenen ve çok uzun bir süreç içinde gelişen, “çağdaşlaşma, modernleşme ve demokrasinin” bir ölçütü olan kentleşme, Türkiye’de, çoğu zaman nüfus birikimi şeklinde sürmüş, kente özgü değer ve davranışlar, farklı kentlerde ve kentlerin farklı mekânlarında beklenen ya da istenen biçimde gelişmemiştir.

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde kentleşme çok hızlı bir süreç içinde gerçekleşmiş, sanayileşmeyle desteklenememiş, bunun sonucunda, kentleşmenin gelişmiş ülkelerde var olan birçok olumlu özelliğini, bu ülkeler için geçerli kılamamıştır. Türkiye’deki kentleşmenin ardında yatan temel öğelerin içinde sanayileşmeyle birlikte kırsal kesimin ve kasabaların sağladığı olanakların yetersizliği de çok önemli bir yer tutar.

Kentleşme ve kent kültürü, çeşitli değerler sisteminin ve davranış kalıplarının benimsenmesi sürecidir. Kırsal kesimin farklılaşmamış, bozulmamış, yüz yüze, birincil türde ilişkilerin hâkim olduğu, köy kültürünün tersine, kent kültürü, büyük çeşitlilik ve farklılık gösteren, karmaşık kent yaşantısının bir ürünüdür. Kentlerde artık yüz yüze ilişkiler değil, anonimleşmiş, kişisel olmayan ilişkiler söz konusudur. Bundan dolayı kentlilik her şeyden önce bir yaşam tarzıdır. Kentlerin hızla büyümesi, konut ve gecekondular sorunu, ekonomik sorunlar, hizmet sorunları ve çevresel sorunlar gibi birçok sorunu beraberinde getirmiştir. Bu sorunlardan bir tanesi de, kentlerde sosyal kontrol mekanizmasının işlevini yitirmesi ve bu durumun suça elverişli bir ortam yaratması sonucunda, ortaya çıkan “çocuk suçluluğu” olgusudur.

Göç nedeniyle, kentli ve göçmen arasındaki kültürel farklar, düşmanlık ve gerginliklere sebep olmaktadır. Bu kültür çatışması, en çok genç kuşaklar üzerinde etkili olmaktadır. Kente ailesi ile ya da tek başına gelmiş olan çocuk yeni çevrede, gördüğü renkli, heyecanlı, serüvenli bir hayatı düşleyecek ve bu hayatı elde etmeye çalışacaktır. Kentlerde kavuşacağını sandığı, eğlence macera, zenginlik beklentisinin yanında, yetersiz eğitim ve yetenek eksikliği gibi durumlarla karşılaşmaktadır. Böylece arzuladığı iş ve geleceğe yasal yöntemlerle ulaşamayacağını düşünmektedir. Kente geldikten sonra geleneksel aile törelerinin, çocuğu koruyan yaptırım gücü zayıflamış, ailenin azalan sosyal kontrol işlevini yerine getirecek başka kurumlar da olmadığı için, çocuğun suça daha kolay yönelmesi söz konusu olmaktadır.

“Giderilmek istenen her türlü güçlük bir problemdir”.Çocuk suçluluğu da kentleşme sürecinde ortaya çıkan ve çözüm bekleyen çok önemli bir sorun olarak karşımızda durmaktadır. Bu çerçevede çalışmamızda, çocuk suçlarının işlenmesinde kentleşmeye dayalı sorunların etkilerinin araştırılması, suçların yoğunlaştığı bölgelerin ve bu yoğunlaşmanın sebeplerinin belirlenmesi ve meydana gelen suçların özelliklerinin tespit edilmesi amaçlanmaktadır.

Araştırmamızda varsayımlarımızdan kalkarak gözlem teknikleri ile olaylar ya da değişkenler arasında neden-sonuç ilişkisi kurmayı amaçlayan ilişki kurucu araştırma yöntemi uygulanmıştır. Amacımıza ve yöntemimize uygun olarak çalışmamızda niceliksel ve niteliksel veri toplama teknikleri de kullanılmıştır.

Araştırmamızın başlangıcında bazı kamu kurum ve kuruluşlarından (Ankara Çankaya Belediye Başkanlığı, Ankara Çocuk Mahkemeleri, Bazı Muhtarlıklardan) konu hakkında bilgiler derlenmiştir. Bu bilgiler ışığında araştırma konu ve amacımıza uygun olarak hem yerleşik olanların hem de göç edenlerin mahalledeki yaşama sürelerine göre yoğunlaştıkları sokaklar ve buradaki sokak çocukları ve onları suça iten ortam gözlemlenmiş ve incelenmiştir.

Öncelikle araştırmanın uygulanması sırasındaki görüşme ve gözlemlerimizde belli dönemler içinde belli bölgelerden göç edenlerin mahalle içinde sosyal, kültürel yapısına göre mekânsal gruplar oluşturduğuna tanık olmaktadır. Bu durum mahalle içinde fiziksel farklılaşmayı da yansıtmaktadır. Süreç içerisinde kente göç edenlerin mahalle içinde yer değiştirmeleri de söz konusudur. Araştırmamız bu dinamik durumu da göz önünde bulunduran bir tarzda yapılmıştır.

Çalışmanın teorik bölümlerinin hazırlanmasında, literatür taraması yapılmıştır. Bu bağlamda ilgili tezler taranmış, konu ile ilgili kitap, makale ve bildiriler toplanarak belli okumalardan geçirilmiş, tez içinde kullanılacak olanlar alıntılanarak kartlara işlenmiş, daha sonra tez yazım aşamasında kullanılmıştır. Ayrıca güncel kentsel bir konu olması sebebiyle konuyla ilgili yapılan toplantılar izlenmiş, konferans ve sempozyum bildiri ve notları elde edilerek incelenmiştir. Bu konuda internet ve TV programları başta olmak üzere medya kaynaklarından da yararlanılmıştır. Kentleşmenin suça etkilerinin belirlenmesinde ise Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden

yararlanılmıştır. Bu yöntem ve teknikler ışığında elde edilen bilgi, belge ve bulgular aşağıda gösterilen şekilde bölümlendirilmiştir.

Çalışmamızın birinci bölümünde, kent, kentleşme ve kentleşme kavramları üzerinde durularak, daha sonra Türkiye’de kentleşmenin özellikleri, nedenleri ve yarattığı sorunlar incelenmiştir.

Suç ve çocuk suçluluğunun inceleneceği ikinci bölümde, suç tarihsel bir süreç içinde ele alınması ve tanımlanmasının ardından, suç olgusu sosyolojik teorilerle açıklanarak, suç ve suçluların sınıflandırılması yapılarak, çocuk suçluluğunun nedenleri ve Türk Ceza Hukukundaki yeri incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise öncelikle, kentleşme ve suç ilişkisini açıklayan sosyolojik yaklaşımlara değinilerek, kentleşme ve çocuk suçluluğu ilişkisi ve ülkemizde en çok işlenen çocuk suçu türleri incelenmiştir. Bölümün sonunda "KENTLİ İNSAN PROJELERİ" konusunda öneriler ortaya konulmuştur. Tezin bu bölümü yapılan tespitlerden yola çıkarak ortaya konulan sorunun giderilmesine katkı sunabilecek önerileri içermektedir.

Çalışma, özellikle konuyla ilgili 1950 yılı sonrası gelişmeleri ele almıştır. Çünkü kentleşme olgusu 1950’li yıllardan sona ülkemizde hız kazanmış ve sorunlarını yaratmaya başlamıştır.

Sonuç bölümünde tez konusunda geniş bir perspektifle varılan sonuçlar genel olarak ortaya konulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

KENTLEŞME VE KENTLEŞMENİN ORTAYA ÇIKARDIĞI SORUNLAR

Bu bölümde kent, kentleşme ve kentleşme kavramı açıklanarak Türkiye’de kentleşmenin özellikleri ve kentleşme nedenlerinden bahsedilecektir.

Kentleşmenin ele alınmasının ardından, Türkiye’de Kentleşmenin ortaya çıkardığı sorunlar açıklanacaktır.

I. KENTLEŞME

A. Kent, Kentleşme ve Kentleşme Tanımı

1. Kent Tanımı

Kent, tarımsal olan ve tarımsal olmayan üretimlerin yapıldığı, dağıtım koordinesine sahip, denetleme yapılan, heterojen özellik gösteren yerleşim birimleridir.¹Daha geniş bir tanımlama yapılacak olursa, kent, sanayi, ticaret, hizmet gibi ekonomik etkinliği olan tarımsal ürünler de dahil olmak üzere her türlü ürünün dağıtıldığı, sınırları belirlenmiş bir alanda yoğunlaşmış nüfusun sosyal bakımdan tabakalaştığı, mesleki rollerin artarak farklılaştığı, dikey ve yatay hareketliliğin yaygın olduğu, çeşitli sosyal grupları barındıran, sivil toplumun organize olduğu, merkezi ve yerel yönetimi temsil eden yönetsel, hukuksal ve bunun gibi kurumların bulunduğu, bölgesel ya da uluslar arası

¹ Duygu Dalgıç, **Kentleşme Sürecinde Gecekondular (Aliğa örneği)**, Aliğa Belediyesi Yayını,1996, s.1.

ilişki ağlarına sahip, kendine ait bir yaşam biçiminin ve bilincinin gelişmekte olduğu heterojen bir toplumdur.²

Kent, farklılaşmış, uzmanlaşmış heterojen insan toplumdur, sadece mekan organizasyonu değildir. Şüphesiz ki her kentsel toplum kendi kültürüne ve gelişmişlik düzeyine göre kentsel mekânı biçimlendirir. Kentsel mekanın kendi başına bir anlamı yoktur, ona anlamını veren kentsel toplumdur.³ Bu açıklamalar ışığında kentin özellikleri şu şekilde sıralanabilir.

- Kent heterojen sosyal bir gruptur ve çeşitli etnik gruplar, meslek ve kültür grupları, sosyal ve ekonomik sınıfları bünyesinde bulundurur.
- Büyük nüfusuna rağmen yerleşim alanlarının sınırlılığı sonucu nüfus yoğunluğu vardır.
- İnsanlar mekan bakımından birbirlerine yakın, sosyal mesafe bakımından uzaktırlar.
- Kent, şahsiyetin, ferdiyetin ve hürlüğü gelişmiş olduğu bir çevredir.
- Kentlerde uzmanlaşmaya dayalı, farklılaşmış formel iş organizasyonları yaygındır.
- Yol ulaşım imkanları ile sosyal unsurların mekansal hareketliliği ve sınıflar arasındaki sosyal hareketlilik ileri düzeydedir.
- Kent kültürü dinamik bir yapıya sahiptir. Sosyal ilişkilere açık, sosyal kültürel değişimin yoğun yaşandığı yerlerdir.

² Hüseyin Bal, **Kent Sosyolojisi**, Turhan Kitapevi, 1999, s.23

³ Hüseyin Bal, **Kentsel Yapı ve Kentleşme Süreci**, Isparta, Fakülte Kitapevi, 2003, s.2.

- Kentlerde ekonomik imkânlar, sağlık, eğitim, bilim, sanat gelişmiştir.⁴

2. Kentleşme Kavramı

Kentleşme kavramı, kent kavramı ile birlikte düşünülmesi gereken bir kavramdır. Kent kavramını ayrıntılı olarak açıkladıktan sonra kentleşme kavramını açıklamaya geçebiliriz.

Kentleşme, çok değişik tanımları bulunan, bir kavramdır. Dar anlamda, kent sayısının ve kentlerde yaşayan nüfusun artmasını anlatır. Nüfus artışı doğumlar ile olabileceği gibi, göçlerle de artmaktadır. Fakat kentleşmeyi sırf bir nüfus hareketi olarak görmek, eksik kavramak demektir. Çünkü kentleşme, olgusu bir toplumun ekonomik toplumsal yapısındaki değişimlerden doğar. Kentleşmeyi tanımlarken, nüfus hareketini yaratan ekonomik ve toplumsal değişimlere de yer vermek gerekir.⁵

Kentleşme, demografik, ekonomik, sosyal ve kültürel bir değişmeyi ifade eder. Demografik anlamda kentleşme, nüfusun kırsal alandan kentsel alana göç etmesi iken, ekonomik anlamda kentleşme; tarım ve hayvancılıkla uğraşan nüfusun başta sanayi olmak üzere tarım dışı faaliyetlere kaymasıdır. Sosyo kültürel anlamda kentleşme ise demografik ve ekonomik olarak kentleşen nüfusun kentin normları ve yaşayış biçimini bir tarz olarak benimsemesi yaşaması yani kentleşmesi demektir.⁶Bu açıklamalar ışığında kentleşmenin geniş anlamda bir tanımını yapacak olursak; sanayileşme ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve bu günkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplumun yapısında artan oranda

⁴ Ayda Yörükkan, **Şehir Sosyolojisinin Teorik Temelleri**, Ankara İmar ve İskan Bakanlığı Yayını, 1968, s.19-26.

⁵ Ruşen Keleş, **Kentleşme Politikası**, Ankara, İmge Kitapevi, 2004, s.21.

⁶ Ahmet Ulusoy, Tarık Vural, "Kentleşmenin Sosyo Ekonomik Etkileri", **Belediye Dergisi**, C.7, S. 12, Haziran 2001, s. 9.

örgütlenme, iş bölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikim sürecidir.⁷

Kentleşmenin gelişmesi genellikle iki alanda incelenir. Sanayi öncesi kentleşme ve sanayi sonrası kentleşme. Böyle bir ayırım yapılmasının temel sebebi kentleşmenin sanayileşme ile daha belirgin hale gelmesi ve hız kazanmasıdır.⁸ Sanayileşme öncesi kentleşme büyük ölçüde tarımın ilerlemesi ve elde edilen ürünlerde artış olması şeklinde gelişmiştir.⁹ Sanayileşmenin başlaması ile kentleşme ise daha farklı unsurların etkisinde kalarak gelişmiştir. Sanayileşme ve nüfus, birbirini karşılıklı olarak etkilemiş, nüfus artmış, işçilerin yaptıkları işler farklılaşmış bu farklılaşma uzmanlaşmaya yol açmış, uzmanlaşma da verim artışına sebep olmuştur.

3. Kentleşme Kavramı

Kentleşme; kentleşme akımı sonucunda, toplumsal değişimin, insanların davranışlarında ve ilişkilerinde, değer yargılarında, tinsel(manevi) ve özdeksel(maddi) yaşam biçimlerinde değişiklikler yaratması sürecidir.¹⁰

Kentleşme, ekonomik ve sosyal boyutları olan bir kavramdır. Ekonomik bakımdan kentleşme, kişinin geçimini tamamen kentte veya kente özgü işlerde sağlıyor duruma gelmesiyle gerçekleşir. Sosyal bakımdan kentleşme ise, kır kökenli insanın türlü konularda kentlere özgü tavır ve davranış biçimlerini, değer yargılarını benimsemesi ile gerçekleşir.¹¹

⁷ Keleş, a.g.e., s.22.

⁸ Eyüp İsbir, **Şehirleşme Meseleleri**, Ankara, Gazi Büro Yayınları, , 1991, s.15.

⁹ İsbir, a.g.e., s.20

¹⁰Ruşen Keleş, **Kent Bilim Terimleri Sözlüğü**, Ankara, TDK Yayını, , 1980, s.71.

¹¹Kemal Kartal, Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye’de Kentleşme, Ankara, Adım yayın, 1992, s.50-51 aktaran: Hüseyin Bal, **Kent Sosyolojisi**,Turhan Kitapevi, 1999, s.34.

Kentleşme kavramı; kente göç edenlerin yeniden sosyalizasyon sürecini anlatır. Sosyalizasyon öncelikle bireyin içinde bulunduğu sosyal grubun ve giderek toplumun değer- norm sistemini, kentli insanın düşünce davranış biçimlerini ve giderek yaşama biçimini benimserler. Bu süreç her bireyin ya da grubun geçmiş yaşam tecrübesiyle, kentte bulunma süresiyle, etkileşim halinde olduğu sosyal çevreyle, yaptığı iş, eğitim vb. gibi birçok değişkenle ilişkilidir. Doğal olarak genel bir kentli insan ideal tipi oluşturulsa da esas olarak zamana, topluma, kente bağlı olarak gerçekleşen bir kentleşme süreci ve bunun sonucunda kabul gören bir kentli insan prototipi oluşur.¹²

B. Türkiye’de Kentleşmenin Özellikleri

Gelişmiş ülkelerde, sanayileşme ile birlikte seyreden kentleşme kalkınma ile birlikte yürümüştür. Gelişmekte olan ülkelerde ise kentleşme sanayileşmeyi yavaş bir hızla arkadan seyretmektedir.¹³

Eyüp Günay İsbir, kentleşmenin özelliklerini üç başlık altında incelemiştir.

- Şehirleşme bir değişmedir. Devletin yüklendiği faaliyetlerde bulunmasını gerektiren ekonomik sosyal fiziki ve nüfus alanındaki değişikliklerdir. Ülke düzeyinde hukuk ve düzeni sağlamayı amaçlayan ve kurumları bunları denetlemek ve sağlamak üzere planlayan devletin hızlı kentleşmenin doğuracağı problemleri çözmek için şehir yönetimiyle ilgili düzenlemeleri yapması gerekir. Ekonomik, sosyal fiziki ve nüfus açılarından şekillenen şehirlerin hem kendilerine hem ülkeye en uygun biçimi alması için

¹² Bal, **Kent Sosyolojisi**, s.35.

¹³ Keleş, **Kentleşme Politikası**, s.25.

en azından yönetimin planlama, karar verme ve uygulama fonksiyonlarının birbirlerini tamamlar biçimde uygulanması gerekir.¹⁴

- Kentleşme, devletin ödevlerinde artışı gerektirir. Devletin gelirlerinin artırılması bu gelirlerin programlara dağıtılması ve öncelikli olanlarının belirlenmesi gibi mali sorunlar kentleşme ile yakından ilgilidir. Kentler gelişirken ortaya koydukları değişimler çok yönlüdür ve ülkenin ekonomik ve sos yo politik yapısını etkileme gücüne sahiptir. Bu nedenle kentleşme, yönetim yapısı ve bununla ilgili hukuki düzenlemeler devlet tarafından yapılması gereken görev alanlarıdır.

- Devletin kentleşme sebebiyle karşılaşacağı problemler ve görevler karmaşık ve teknik nitelik taşırlar. Taşımacılık, mesken, salgın hastalıkların önlenmesi ve denetimi, çevre kirliliğinin önlenmesi, enerji, alt yapı, eğitim, kültür ve sosyal hizmetleri yürütme durumunda kalabilir. Ancak bu hizmetler şehirleşmeden dolayı daha karmaşık bir nitelik kazanacağından çeşitli kaynakların, özellikle iş gücü ve malzeme kaynaklarının koordinasyonu ve planlaması zorunlu olur ve teknik donanımı gerektirirler.¹⁵

Türkiye’de kentleşmenin özelliklerini göçler oluşturmuştur. Göçler kırdan kente doğru tek yönlü olarak kendini gösterir.¹⁶Bu süreç bazen köyden dorudan büyük kentlere yönelirken bazen de ara geçiş noktaları kullanılarak gerçekleşmektedir. Yani köylü nüfusun önce küçük kazalara ya da kentlere sonra bu yerleşmelerden daha büyük kentlere göç ettiği görülmektedir.¹⁷

¹⁴İsbir, **Şehirleşme ve Meseleleri**, s.7.

¹⁵İsbir, **a.g.e**, s.7-8

¹⁶İnan Özer Kentleşmenin Kişilerin Siyasal Katılımları Üzerinde Etkileri ,yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1983, s.55, aktaran,Kemal Görmez, **Kent ve Siyaset**, Ankara,Gazi Kitapevi, 1997,s.16.

¹⁷Kemal Görmez, **Bir Metropol Kent Ankara Sosyal Yapı Kimlik Yaşam**, Ankara, Odak Yayın, 2004, s.16.

Türkiye kentleşmesinin en temel özelliği, büyük kentlerin hızla büyümesiyle metropol kentlerin oluşmasıdır. İstanbul, Adana, İzmir, Ankara gibi kentler her yıl nüfuslarına birkaç küçük kent katmaktadır. Bursa, Antalya, Mersin gibi kentler de nüfusları hızla artan kentler arasındadır.¹⁸

Türkiye’de kentleşme oranı halen batılı sanayileşmiş ülkelere göre düşük olmasına rağmen, kentleşme hızı son derece yüksektir. 1965’i izleyen nüfus sayımlarında yıllık ortalama kentleşme hızının sırasıyla; %7,2, %6,3, %5,1, %4,3 ve % 4 olduğu görülmektedir.¹⁹ Bu özellikleri ile kentleşmeyi, hızlı çarpık ve aşırı nitelermeleriyle tanımlanan az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler kentleşmesine benzetebiliriz. Türkiye’deki kentleşme süreci, kentlerin ve kentli nüfusun büyük sorunlarla karşı karşıya gelmesinin en büyük sebebidir. Kısa sürede son derece kalabalık nüfusların hızla mekân değiştirmesi, ülkede yaşanan hızlı sosyal değişme sürecinin de etkisiyle kentleri sorun alanları haline getirmektedir.²⁰

C. Türkiye’de Kentleşme Nedenleri

Kentleşme açıklanırken, yalnızca köyden kente doğru meydana gelen bir nüfus hareketi üzerinde durmak yeterli değildir. Bu nüfus hareketini doğuran nedenlerinin de iyi bilinmesi gerekmektedir.²¹ Bu nedenleri iç etmenler ve dış etmenler olarak iki ana başlık olarak açıklanabilir. İç etmenler de kendi içinde; tarımsal yapıdaki değişmeler, iletici nedenler, çekici nedenler, siyasal hukuksal nedenler ve sosyo politik nedenler olmak üzere beş alt başlıkta incelenecektir.

¹⁸ İsbir, **Şehirleşme ve Meseleleri**, s.39.

¹⁹ Ruşen Keleş, **Kentleşme Politikası**, s.44.

²⁰ Kemal Görmez, **Kent ve Siyaset**, Ankara, Gazi Kitapevi, 1997,s.17.

²¹ Rüstem Erkan, **Kent Sosyolojisi**, Ankara, Bilim Yayınları, s.101

1. İç Etmenler

a. Tarımsal Yapıdaki Değişmeler

Tarımsal alandaki değişmelerin açıklanması göç hareketini doğuran en önemli faktörlerden birinin açıklamasını sağlayacaktır.

Bu gün köylerde yaşamakta olan nüfusun büyük bir çoğunluğu geçimini tarımdan sağlamaktadır. Dolayısıyla tarım kesimindeki ekonomik koşullarda yer alan değişmeler, bu kitlenin yer değiştirmesi konusunda önemli etkilere sahiptir.²²

Türkiye’de Cumhuriyetin ilk yıllarında tarımda küçük aile işletmeciliği hakimdi ve kullanılan teknoloji çok ilkel. Özellikle 1948 Marshall Planından sonra traktörün tarımda kullanılması ile tarım işletmelerinin yapısında önemli değişmeler olmuştur.²³ 1950’ den sonra traktörün artması ile ekim alanları genişlemiş, üretim artmıştır. Bu topraklarda çalışan küçük çiftçilerin rekabet olanakları ortadan kalkmış ve iş imkânları sarsılmıştır. Tarımsal yapıdaki değişmelerin kentleşmeye olan etkilerini şu şekilde sıralayabiliriz;

- Tarım alanlarını düşük verimliliği
- Tarımsal üretimin makineleşmesi
- Türkiye’deki ekilebilir toprakların sınırına ulaşılması
- Tarım kesiminin ulusal gelir içindeki payının ve iş gücünün azalması, şeklinde sıralanabilir.

²² Keleş, **Kentleşme Politikası**, s.66.

²³ Rüstem, **a.g.e**, s.101.

b.İletici Etmenler

İletici güçler, ulaşım ve haberleşme alanındaki gelişmeler anlatılmak istenir. Sosyal değişmeye yol açan faktörlerin başında nüfus ve teknoloji gelir. Bu bağlamda Türkiye’de karayolları teknolojik değişme aracı olarak, insanları ve onların yoğun şekilde yaşadıkları kentleri nüfus hareketlerine yol açarak etkilemektedir. ²⁴ Ulaşım araçlarının artması özellikle karayollarının büyük kentlerde bağlantıyı sağlaması nüfusun ülke içinde yer değiştirme kabiliyetini arttırmıştır. İş gücü dolaşım kolaylığının yanında mal ve hizmetlerin de aynı şekilde dolaşımı iletici faktörlerin gelişimiyle ilişkilidir. ²⁵

İletici etmenlerin kentleşmeyi etkilemede diğer bir rolü de iletişim alanındaki hızlı gelişmelerin sonucunda ortaya çıkmaktadır. Özellikle televizyonun yaygınlaşması ve kırsal alanda hemen hemen her eve girmiş olması, insanların başka yaşam biçimlerinden haberdar olmalarını sağlamıştır. Bu durum da kentleşmenin nedenlerini hazırlayan ve göçe kaynaklık eden bir faktördür. ²⁶

c. Çekici Etmenler

Çekici etmenler, köyden ayrılan ya da ayrılmaya hazır bulunanları kentlere doğru çeken ekonomik ve toplumsal etmenlerdir. ²⁷ Ülkemizde kentlerin çekiciliğini şu şekilde sıralayabiliriz.

- Kentlerdeki iş olanakları, iş gücü artış hızının çok altında gelişmekle birlikte, yine de sanayideki yüksek ücretler önemli bir yere sahiptir. ²⁸

²⁴ Aytül Kasapoğlu, **Toplum ve Göç**, Ankara, Ankara Sosyoloji Dergisi Yayınları, 1997, s.65.

²⁵ Bal, **Kentsel Yapı ve Kentleşme Süreci**, s.53.

²⁶ Erkan, **a.g.e** s.116.

²⁷ Keleş, **Kentleşme Politikası**, s.66.

²⁸ Erkan, **a.g.e.**, s.118

- Özellikle büyük kentlerdeki marjinal sektör olarak adlandırılan iş kollarının varlığı da çekici etmenler arasındadır. Marjinal sektör işportacılık, değnekçilik, amelelik ve benzeri gibi örgütlenmiş ekonomik yapıdan çıkarılıp atılacak olunursa, ekonominin işlerliğinde herhangi bir aksamaya yol açmayacak işlerdir.²⁹

- Kentlerde işler hizmet, sanayi alanında istihdam edilenlerin sigortama oranı daha yüksektir. Bu da geleceğini güvence altına almak isteyen insanları kente gücü teşvik eder.

- Her ne kadar kentlerde gerek eğitim gerekse sağlık olanakları yeterli düzeyde değilse de kırsal kesime göre oldukça ileri düzeydedir. Özellikle eğitim konusunda, çocuklarının kendilerinden daha iyi eğitim almasını isteyen aileler, kentlere göç etmektedir.

- Toplumun kültürel değerleri de kentlere göçü hızlandırmaktadır. "İstanbul un taşı toprağı altındır şeklindeki halk arasında yaygın olan değerler kentlerin cazibesini arttırmaktadır."³⁰

d. Siyasal ve Hukuksal Etmenler

Kentleşme olgusu üzerinde ülkenin hukuksal ve siyasal yapısının da etkili olacağı açıktır. Toprak mülkiyeti ile ilişkili yasal önlemler ve siyasal rejimler de kentleşmeyi olumlu ya da olumsuz etkileyebilir. Örneğin, ülkelerin gezme, ticaret ve yerleşme ile temel hakları sınırlayıcı bir siyasal rejimle yönetiliyorsa bu durumdan kentleşme olumsuz olarak etkilenir.³¹

²⁹ Erol Kaya, **Kentleşme ve Kentleşme**, İstanbul, İlke Yayıncılık,2003, s.99.

³⁰ Erkan, **a.g.e.**, s.118.

³¹ İsbir, **Şehirleşme ve Meseleleri**, s.21.

e. Sosyo Psikolojik Etmenler

Bu etmenler genellikle kentlerin çekici özelliklerinin bireylerin üzerinde yarattığı etkileri anlatmaktadır. Kentlerdeki yaşam düzeyi ile kırsal alandaki yaşam düzeyi farklılığı psikolojik olarak göçü özendirir.”Kentlerin özgür havası daha geniş bir gruba mensup olma duygusu, kentli olmanın gururunu paylaşma bu etkenlerin başlıcalarıdır.³²

Günümüzde medya, sosyo psikolojik nedenleri oluşturan en önemli faktördür. Televizyonun yaygın kullanımı ve kolay ulaşılabilirliği, ayrıca kente daha önce göç etmiş olanların kırsal kesimle ilişkilerinin belirli bir ölçüde devam etmesi, kentlerin yaşam biçiminin kırsal alanda iyi bilinmesine yol açmaktadır.³³ Bunlar da göçün sosyo psikolojik nedenlerini oluşturmaktadır.

2. Dış Etmenler

Dış etmenler ile anlatılmak istenen Türkiye'nin üye olarak yer aldığı ekonomik, siyasi, askeri ve örgütlerle olan ilişkileri ve bu üyelikten dolayı yerine getirmekle yükümlü olduğu sorumluluklardır. Ayrıca uluslar arası ekonomik ve siyasi kararlar da bir ülkenin ekonomik ve sosyal yapısını etkilemektedir. Örneğin, IMF üyesi olan ülkelerde belli ekonomik politikalar izlenilmesi empoze edilebilmekte, belirlenen ilkeler doğrultusunda kredi ve yardımda bulunmaktadır. Ayrıca, Türkiye'nin özellikle II. Dünya savaşıdan sonra batı bloğu ile bütünleşme zorunluluğunda kalması, dış yardımların verilme biçimi ve koşulları dış etmenden sayılabilir. Çünkü II. Dünya Savaşı sırasında Türkiye'nin Batı ile bütünleşme çabaları kalkınmadaki temel seçimini de etkilemiştir. Sanayiden tarıma iç kaynaklarla kalkınmadan dış kaynaklara dayalı olarak kalkınmaya, demiryolu politikasından karayolu

³² Ruşen Keleş, **Şehirciliğin Kuramsal Temelleri**, Ankara Üniversitesi, SBF yayınları, 1972, s.40.

³³ Erkan, **a.g.e.**, s.121.

politikasına, devletçilikten özel kesim yoluyla kalkınmaya geçmesine yol açmıştır.³⁴

1950 yılından sonra Marshall yardımının ülkeye yayılması, daha çok spekülâtif amaçlı kentsel yatırımların artması, tarımın makineleşmesi, ulaşım olanaklarının dış etmenlerin baskısıyla gerçekleştirdiği kapitalist ülkelerin kendi çıkarlarına uygun bir ulaşım bağlantısı ve ulaşım kuruluşlarının destekledikleri, ama hangi tür amaçla olursa olsun, bu tür olanakların artmasıyla kentleşmenin hızlandığı üstünde önemle durulması gereken bir nokta olarak Türkiye’de kentleşme olgusunu etkileyen dış faktörler olarak değerlendirilirler.³⁵

II. TÜRKİYE’DE KENTLEŞMENİN YARATTIĞI SORUNLAR

Türkiye sanayileşme sürecine geç girmiş bir ülkedir. Halen de bu süreci tamamladığı söylenemez. Sanayileşme ile desteklenemeyen kentleşme, başta büyük kentlerimiz olmak üzere, göç alan diğer kentleri de ciddi sosyal ve ekonomik sorunlarla karşı karşıya bırakmıştır. Bu olgu kentleşmeye yüklenen pek çok olumlu faktörü geçerli kılmazken kent sorunları, kentlileri kent yöneticilerini, hatta merkezi yönetimi çaresiz bırakmıştır. Ekonomik, kültürel toplumsal ve yönetsel sorunlar incelendiğinde hemen hemen hepsinde Türkiye’nin kent ve kentleşme politikalarının etkisi olduğu görülecektir.³⁶

Türkiye’de kentleşme sorunlarının daha iyi anlaşılması, Türkiye’nin kentleşme sürecinin daha iyi anlaşılması ile mümkün olacaktır. İlhan Tekeli bu sürecin beş aşamadan geçerek oluştuğunu anlatır. Tekeli 19. yüzyıldan II. Dünya Savaşına kadar kentleşmenin çok yavaş bir düzeyde seyrettiğini, fakat

³⁴ Erkan, a.g.e s.121.

³⁵ Erkan, a.g.e., s.122.

³⁶ Kemal Görmez, **Bir Metropol Kent Ankara Sosyal Yapı Kimlik Yaşam**, Ankara, Odak Yayın, 2004, s.9.

bu savaştan sonra çok hızlı bir kentleşme sürecine girildiğini, bu hızlı kentleşmenin getirdiği sorunları çözmek için Türkiye'nin yeterli ekonomik ve yönetsel örgütlenmesinin hazır olmadığını belirtir.

Tekeli'ye göre, Türkiye'de kentleşme olgusunun toplumsal sorunlarla karşılaşarak bu sorunlara çözüm aramaya başladığı ilk yıllarda kentleşmeye engellenebilir bir yer değiştirme olarak bakma eğilimi yaygındı. Birinci aşamayı ifade eden bu görüş, köylerini bırakarak kente gelen ve kentte gecekondulaşan köylülere, kent yönetimlerinin göz yumduğunu ileri sürüyordu. Gecekondulaşımı engellenirse göçün duracağını iddia ediyordu. Oysa göç devam etti.³⁷

Sorun çözülemedi. Kentleşme olgusunun kesintisiz olarak sürüşü ilk dönem kavramsallaştırmasının yetersizliğini kendiliğinden kanıtladı.

İkinci aşamada; kavramsallaştırmanın bilimsel olmaması ve kentleşmenin nedenlerine ilişkin açıklamasına yer verilmesi gerekliliği önem arz etti. Köy itiyor, kent çekiyordu. II. Dünya Savaşından sonra, çok sayıda traktörün kırsal alanlara girmesi, köyün ittiği açıklamalarına güç kazandırdı. Böylece kentleşmenin açıklandığı sanıldı. Kırsal ittiğini savunanlar ya da kentin çektiğini savunanlar ortak bir noktada buluşuyorlardı. Kırsal alınacak önlemlerle göç önlenmeliydi. Köylülerin kente gelmesini istemeyen bu görüş, birincisinden bu anlamda farklı değildi. Oysa kente gelenlerin sayısı gittikçe artmış ve oylarıyla siyasal süreçte ağırlıklarını hissettirmeye başlamışlardı ve artık yeni bir aşamaya gelmişti. Gelenlere ne olacak sorusuna cevap aranıyordu.

Üçüncü aşamada; kente gelenlerin kültürel dönüşümü tartışılıyordu. Böylece kente göç eden kentteki köylülerin, bütünleşmesi bir zaman sorunu

³⁷ İlhan Tekeli, **Türkiye'de Kentleşme ve Dinamiğinin Kavranışı Üzerine**, (Türkiye'de Kentleşme Yazıları), Ankara, Turhan Kitapevi, 1982, s.327-337.

olarak algılandı. Onların köyden göçü engellenemiyordu; fakat zihinlerde kurulan köylerde(gecekondu) tutuluyorlardı Bu fazla bir yatırımda gerektirmiyordu. Gecekondu mahallelerinde yaşayanların sorunu bir sistem sorunu olmaktan çıkartılıyor, zamanla kent kültürünü öğrenmeleriyle çözülecek bir sorun olarak görülüyordu. Ancak zaman geçtikçe kültürel bütünleşme sağlanamadı ve ikili yapı varlığını sürdürdü. Böylece yeni bir açıklama gerekli oldu.

Dördüncü aşama; modern kesim, kentlerdeki ve köylerdeki emek arzına iş olanağı sağlayamadığı için marjinal kesimler doğmaktadır. Marjinal kesim, küçük imalat sanayi, atölyeler, kısacası emek yoğun işlerin yapıldığı, az sayıda işçinin çalıştığı yerler olarak açıklanabilir. Kente gelenler, kentte iş konut değiştiriyorlardı. Bu değişimler kararlı hale gelince, göç eden kişinin, kentin bir parçası haline geldiği kabul edilmeye başlandı.

Beşinci aşamayı, Türkiye’de yeni yaygınlaşmaya başlayan görüşler oluşturacaktır. Bu görüşler, kenti ve kentleşmeyi az gelişmiş kapitalizmin temel süreçleri içinde oturtmaya çalışmaktadır. Bu iki temel süreç;

- Kapital oluşumunda ya da kapitalin yeniden üretilmesinde
- Emeğin yeniden üretilmesinde, kent işlevini kavramaya çalışmak şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Kentin tümüne bir kapital kümesi olarak bakılabilir. Bu kapitalin kompozisyonu, yatırımların ekonominin çeşitli kesimleri arasında nasıl dağıldığına bağlı olacaktır. Bu niteliği ile kendisi bir değer yaratmakta ve artı ürüne el koyma biçimlerini belirlemekte ve bu kapitali yeniden üretmektedir.

Bu bakış gelişmiş ülke kentlerinin gelişmiş ülke kentlerinden farkını anlamada önemli kolaylıklar getirir.

Tekeli, konuya bir de emeğin yeniden üretimi açısından bakar. Ona göre konut sorunu emeğin yeniden üretiminde ve dolayısıyla emeğin ücretinin belirlenmesinde önemli bir rol oynar. Kent tüm öğeleriyle emeğin yeniden üretildiği bir yerdir. Yukarıda belirtilen iki işlev birbirinin belirleyicisidir ve iç içedir. Tekeli; Bu iki işlevi bir örnekle açıklar. Kent toprağı üzerinde spekülâtif eylemlerle hızlı bir değer artışı sağlandığını düşünelim. Son analizde bu değer kentte yaşananlarca ödenecek ve bu da emeğin yeniden üretilmesinin maliyetini yükseltecektir. Bu ise kentte yaratılan artı değerın bölüşülmesinde bir değişiklik demektir. Bu durum kapitalistin denetlediği artı üründe bir artış sağlayacaktır. Ancak ekonominin kapitalistin yapacağı yatırımlara ayırabileceği fonlar ve krediler düşecektir. Bu bakımdan az gelişmiş ülke kapitalisti konut programının gelişmesini ya da kentsel yatırımların yapılmamasını yeğleyecektir. Oysa gelişmiş bir ülkenin kapitalistin davranışı tamamen ters yönde olabilecektir.³⁸

Az gelişmiş ülkenin geliştirilen kapitalist sınıfı için hem kendi denetimine ayrılacak fonları ve kredileri en çoğa çıkartmak hem de yeniden üretiminin maliyetini en aza indirmek amaçtır. Bu durumda kent plancıları için bir sorun olarak görünen gecekondu kapitalist sınıf için bir çözüm olarak ortaya çıkacaktır. Bu örnekler gösteriyor ki kentleşme olgusunu kavramak için geliştirmekte olan bu kuramsal çerçeve az gelişmiş bir kapitalist ülkedeki kentleşme sorununu kavramaya, çözümün sınırlarını ortaya koymaya, önerilecek çözümlerin siyasal süreçteki başarı şansını irdelemeye olanak vermemektedir.

Görüldüğü gibi kuramların değişmesi açıklamaya çalıştığı kentleşme sorununun değişmesiyle ilişkilidir. Gelişen olgunun karşısında yetersiz kalan kuram yerini yenisine bırakmak zorunda kalmaktadır.³⁹ Bu açıklamalardan sonra kentleşmenin ortaya çıkardığı sorunlar daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

³⁸ Tekeli, **Türkiye’de Kentleşme ve Dinamiğinin Kavranışı Üzerine**, s.327-337.

³⁹ Tekeli , **a.g.e**,s.327-337.

Türkiye’de kentleşmenin yarattığı sorunları şu şekilde sıralayabiliriz.

A. Ekonomik Sorunlar ve İşsizlik

Türkiye’de kentleşme sanayileşme ile desteklenememiş, Türkiye hızla kentleşirken sanayileşme bu süreci izleyememiş ve büyük yerleşmelerin gereksinimlerine cevap verememiştir.

Sanayi yatırımlarının kentli nüfusun ihtiyaçlarını karşılayacak yeterliliğe sahip olmaması ve yeni yatırımlar yapılmaması, sebebiyle kentlerde yoğun bir işsizlik baş göstermekte ve göç eden iş gücü marjinal mesleklere kaymaktadır.⁴⁰

Nüfusun kırsal alandan süratle ve büyük yoğunlukla metropol alanlara kayması, yatırım olanaklarının kısıtlı olması ve eğitim yetersizliği gibi nedenlerle vasıfsız iş gücü arzı büyük boyutlara ulaşmakta, işsizlik oranının ise kırsal kesimlerin 2,5 katını aşmasına neden olmaktadır.⁴¹

Tarım dışı kesimlerde kentleşmeyle sağlanan nüfus artışının kalkınmanın güdüsü olarak üreten kesimde ve imalat sanayinde değil Üretken olmayan hizmetler sektöründe ve sıra dışı işlerde yoğunlaşması ekonomik gelişme yolundaki en önemli engeldir.⁴²

⁴⁰Özer, a.g.e, s.79.

⁴¹Nevin Peynircioğlu, Belma Üstünişik, Habitat II’ ye Doğru Yerleşme-Konut-Altyapı-Yerel Yönetimler ve İstanbul Örneği, **Yeni Türkiye Dergisi**, Mart- Nisan, 1996, s.129.

⁴² Erkan Fıratlı, “**Türkiye’de Kentleşme**”, (Ankara Örneği, Nüfus Hareketleri Açısından Bir İnceleme), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Entitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Master Tezi, Ankara, 1999, s.92.

B. Hizmet Sorunları

II. Dünya Savaşından sonra kırdan kente göçün hızlı hareketliliği hemen hemen bütün gelişmekte olan ülkelerde kentsel hizmetler üzerinde ağır baskılar getirmiştir. Sınırlı ekonomik kaynaklar ile kendi doğal nüfus artışının ihtiyaçlarını karşılamada sorunları olan yerel yöneticilerin, dışarıdan gelenlere de hizmet sunma zorunluluğu, belirli kentsel hizmetlerin aksamasına neden olmuştur.⁴³Bu hizmetler sağlık, eğitim, kültür, eğlence, tüketim sayılabilir.

Nüfusun yoğunlaşması sonucu, kentlerde yeterince sağlanamayan bu hizmetler aynı zamanda daha çok kentin varlıklı kesiminin oluşturduğu bölgelerde öncelikle yapıldığından, kente gelen her kesim kentin imkânlarından yararlanamamaktadır. Bunun yanında kentteki hizmetlerden yararlanma oranı da yine gelir düzeyiyle doğrudan ilgili olduğundan bu aşamada da bir dengesizlik söz konusu olur.⁴⁴

Sonradan görülen ulaşım, su kanalizasyon ve diğer kamu hizmetleri daha pahalıya mal olmaktadır.⁴⁵Özellikle altyapı sorunları oldukça pahalıdır ve gelişmekte olan ülke ekonomilerinin genellikle altından kalkamayacağı yatırımlar gerektirmektedir. Plansız kentleşme alt yapı yatırımlarının göz ardı edilmesine, ileriki aşamalarda gündeme geldiğinde ise çok pahalıya mal olmasına ve rahatsızlığa neden olmaktadır.⁴⁶

⁴³ Ercan Tatlıdil, **Kentleşme ve Gecekondu**, İzmir Ege Üniversitesi Basımevi,1989, s.14.

⁴⁴ Yakut Sencer, **Türkiye’de Kentleşme**, Ankara,Kültür Bakanlığı Yayını, no:345, 1979,s.121.

⁴⁵ Yusuf Gürçınar, “21. Yüzyıla Girenken Adana’nın Konut Sorununun Çözümü için Stratejilerin Geliştirilmesi”, **Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi**, 1998, s.217, aktaran: Kaya, Erol, “Kentleşme ve Kentleşme”, İlke Yayını, 2003, s.108.

⁴⁶ Sencer, **a.g.e.**, s.121

C. Konut Sorunu ve Gecekondulaşma

Dünyanın en hızlı kentleşen ülkelerden biri olan Türkiye’de kentleşme, batı ülkelerinde olduğu gibi sanayileşme ile paralel bir şekilde gelişmemiştir. Sanayileşme ile kentleşme arasındaki uyumsuzluk kente gelen nüfusun iş bulamaması, bu insanların yerleşmesini sağlayacak konutların, meşru yollarla karşılanamayacak düzeyde olmasına yol açmıştır. Göçle gelen bu kesim kendi sorunlarını kendileri çözmeye çalışmışlar ve gecekondu denilen sadece konut açısından değil aynı zamanda ekonomik ve kültürel bakımdan da önem taşıyan bir olguyu ortaya çıkarmışlardır.

Türkiye’de gecekondu nüfus ve kentleşmeye koşut olarak 1950’li yıllarda ortaya çıkmıştır. Önceleri binlerle ifade edilen gecekondu sayısı zamanla hızla artmıştır.1950’li yıllarda yaklaşık 80 bin ola gecekondu sayısı, 1960’ ların başında 240 bine, 1970 yılında ise 600 bine ulaşmıştır. Bu gün ise yaklaşık 2,5 milyon kadar gecekonduya 12 milyon insan, başka bir deyişle kentsel nüfusun yaklaşık %30’u yaşamaktadır.⁴⁷

Gecekonduyunun tanımlanabilmesi, gecekonduya yaşayan insanların, gecekondu ailesinin özelliklerinin bilinmesini zorunlu kılmaktadır. Öncelikle gecekondu ailesinin köy ve kent ailesi olarak nitelendirilmeyecek bir yapıya sahip olduğunun belirtilmesi gerekir.⁴⁸

Gecekondu ailesi, köy ailesine göre daha az sayıda, üyeleri arasındaki iş-güç biçimi çeşitlenmiş, yararlı gördüğü bir takım köy özelliklerini sürdüren, buna karşılık uygun bulduğu kent özelliklerinden bir bölümünü zamanla kabullenmiş, toplumsal değer ve alışkanlıklar bakımından bir ucu köyde, bir ucu kentte iki aile tipi arasında bir geçiş durumu gösterir.⁴⁹Bu

⁴⁷ Ruşen Keleş, “Türkiye’de Gecekondu Sorunu”,*Mühendislikte Mimarlıkta Ölçü Dergisi*, Aralık, 2003, s.30.

⁴⁸ İbrahim Yasa, *Gecekondu Ailesi Yazıları,(Temel Kavramlar Yapı ve Tarihi Süreç)*, Ankara, TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayını, , 1991, s.133.

⁴⁹ Yasa, *a.g.e*, s.134.

açıklamalar ışığında gecekondulu olgusu, dıştan alınan teknoloji ile kalkınan bir ülkenin modern teknoloji kullanan kesimi tarafından emilemeyen, kentsel alanda oluşturduğu birleşme ve yaşama biçimi olarak tanımlanabilir.⁵⁰

Kent bilim terimleri sözlüğü gecekondulu; “Bayındırlık ve yapı kurallarına aykırı olarak, gerçek ya da tüzel, kamusal ya da özel kişilerin toprakları üzerinde, toprak sahibinin istenç ve bilgisi dışında onaysız olarak yapılan, barınma gereksinimleri devletçe ve kent yönetimlerince karşılanmayan yoksul ya da dar gelirli ailelerin yaşadığı barınak türü olarak tanımlamıştır.⁵¹

Başka bir ifade ile; imar ve yapı işlerini düzenleyen mevzuata ve genel hükümlere bağlı kalınmaksızın, kendisine ait olmayan arazi ve arsalar üzerinde, sahibinin rızasını almadan yapılan izinsiz yapı olarak tanımlanır.⁵²

Gecekondulu, köyden kente nüfus akınlarının ve ülkelerin toplumsal, ekonomik gelişme düzeyinin dolaysız bir ürünüdür. Gecekonduda yaşayanların toplumların dar gelirli ve yoksul sınıfları olduğu gerçeği genellikle kabul edilmektedir.⁵³

Gecekondular, hızlı kentleşme süreci yaşayan ülkelerin büyük kentlerinin çevresini saran yapılar olarak gerek yapısı gerekse bünyesinde bulundurduğu insan grubu açısından farklılık gösterir.

Birçok ülkenin büyük kentlerindeki gecekondulu bölgelerinde yapılan araştırmalar, buralarda yaşayan insanların okuma yazması olmayan, niteliksiz, hemen hemen istihdam edilemeyecek ölçüde yeteneksiz kişiler olduklarını ortaya koymuştur.⁵⁴

⁵⁰ İlhan Tekeli, **Bağımlı Kentleşme**, , Ankara, Mimarlar Odası Yayını1977,s.93.

⁵¹ Dalgıç, **a.g.e.**, s.13

⁵²Keleş, **Kentleşme Politikası**, s.49.

⁵³Keleş, **a.g.e.s.**542.

⁵⁴Keleş, **a.g.e.s.**542.

D.Çevre Sorunları

Günümüzde en önemli sorunların başında çevre sorunları gelmekte, hızlı nüfus artışı, sanayileşme, savaşlar gibi nedenler büyük çevre katliamlarını da beraberinde getirmiştir.

Sanayileşme, kentleşme ve nüfus artışı; tarım topraklarının yok olması, su ve hava kirliliği gibi Dünya çapındaki çevre sorunları 1950'li yıllardan sona yoğun bir biçimde artmış ve bu günkü insanlığın geleceğini tehdit eden boyutlara ulaşmıştır. Konunun insanlık için arz ettiği önem nedeniyle Birleşmiş Milletler 1972 yılında ilk kez Stokholm'da, 1982'de Nairobi'de, 1992 yılında ise Rio'da düzenlediği toplantılarda uluslararası işbirliğini teşvik etmiştir.⁵⁵

Çevre; insan ve canlılar üzerinde ani veya sürekli, doğrudan veya dolaylı etkide bulunan fiziksel, kimyasal, toplumsal değerlerin toplamıdır.⁵⁶ İsbir çevreyi; toplumun veya kişilerin hayatlarını etkileyen dış şartların bütünü olarak tanımlamıştır. Bu tarifte insan tabiat ilişkisi yanında çevrenin kültür ve fiziki özelliklerinin de düşünüldüğü ekosistem anlayışı esastır. Kent hem kent insanını, hem de kent çevresini kapsayan bir ekosistem olmaktadır.⁵⁷

Çevre kanununun birinci maddesinde bu kanunun amacı, "bütün vatandaşların ortak varlığı olan çevrenin korunması, iyileştirilmesi, kırsal ve kentsel alanda arazinin ve doğal kaynakların en uygun şekilde kullanılması ve korunması; su, toprak ve hava kirlenmesinin önlenmesi, ülkenin bitki ve hayvan varlığı ile doğal ve tarihsel zenginliklerinin korunarak, bugünkü ve gelecek kuşakların sağlık uygarlık ve yaşam düzeyinin geliştirilmesi ve güvence altına alınması için yapılacak düzenlemeleri ve alınacak önlemleri

⁵⁵ Hüseyin Bal, **Kent Sosyolojisi**, Turhan Kitapevi, 1999, s.182.

⁵⁶ Şeref Ertaş, **Çevre Hukuku**, İzmir, 1997,s.4, aktaran, Demirbaş, Timur, **Kriminoloji**, Seçkin Yayınevi,s.258.

⁵⁷ Eyüp İspir, **Şehirleşme ve Meseleleri**, Ankara,Ocak Yayınları, 1986, s.79.

ekonomik ve sosyal kalkınma hedefleriyle uyumlu olarak belirli hukuki ve teknik esaslara göre düzenlemektir.” şeklinde ifade etmiştir.

Kentin demografik, fiziki ve ekonomik yönlerden gelişmesi bütün çevre şartlarını etkiler. Bu etki her şeyden önce şehir insanın biyolojik ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamak için yapacağı faaliyetlerde kendini gösterir. Bu faaliyetler arasında en fazla etkilenen fiziki çevre olacaktır. Gerçekten de bu gün dünyada en fazla su ve hava kirlenmesinden bahsedilmesi bunun en güzel örneğidir. Ancak çevrenin kentleşmeden etkilenmesi yalnızca hava ve su kirlenmesi şeklinde olmamaktadır. Bunun yanında toprağın çeşitli olumsuz etkiler altında olması tabiatın da tehlikede olduğuna işarettir.⁵⁸

Kentlerimizde en yaygın olarak görülen kirlilikleri, hava, su, toprak ve ses kirliliği olarak sayabiliriz.

Havayı oluşturan elementlerin içinde, zarar verici veya yabancı bir madde bulunması halinde hava kirliliğinden söz edilir.⁵⁹ Kentleşme sebebiyle hava kirliliğini çıkartan kaynaklar, meskenlerde kullanılan dumanlı yakıtlar, sanayi atıkları ve motorlu araçların egzozlarından çıkan gazlardır. Bunlar temiz hava olarak nitelendirilen ve azot, oksijen, karbondioksit ve çok az miktarda diğer gazlardan oluşan atmosferi karbondioksit, karbonmonoksit, sülfürdioksit, nitrojen oksit, ozon ve diğer hidrokarbonlar aracılığıyla kirletir.⁶⁰

Su kirliliğini oluşturan elementlerin başında, lağım sularıyla sanayi atık suları gelmektedir. Bunun yanında, petrol atıkları, nükleer atıklar, katı sanayi ve ev atıkları önemli kirleticilerdir. Tarımda suni gübre ve tarımsal mücadele ilaçlarının kullanması da suların kirlenmesinde önemli rol oynamaktadır.⁶¹ Kullanılan zirai ilaçlar, sızıntı sular aracılığıyla yeraltı artezyen sularına karışarak suları kirletmektedir. Suların sanayi ve atıklar

⁵⁸ İsbir,,**a.g.e.**, s.80

⁵⁹ Timur Demirtaş, **Kriminoloji** ,Seçkin Yayınevi,2001, s.258.

⁶⁰ İsbir, **a.g.e.**, s.81.

⁶¹ İsbir, **a.g.e.**, s.85-86

sonucu kirlenmesi pek çok su ürününün ve deniz kenarındaki bitkilerin yok olmasına sebep olmaktadır. Kirlilik nedeniyle pek çok balığın soyu tükenmektedir.⁶²

Toprak kirliliğine, sanayi atıkları, ev iş yeri ve hastane atıkları, radyoaktif atıklar, hava kirliliği sonucu oluşan asit yağmurları, gereksiz ve aşırı miktarda kullanılan yapay gübre ve hormonlar, tarım ilaçlarının kullanılması sebep olmaktadır. Böylece topraklarda bitkiler yetişemez ve toprağı havalandırarak yarar sağlayan solucan vb. gibi hayvanlar yaşayamaz duruma gelir. Topraktan bitkilere geçen kirletici maddeler, besin zinciri yoluyla insana kadar ulaşır.⁶³

Şehirleşme, sanayileşme ve modern teknolojinin gelişmesiyle ortaya çıkan çevre sorunlarından biri de ses kirliliğidir. Gürültü de denilen ses kirliliği istenmeyen ve dinleyene hiçbir anlam ifade etmeyen sesler ya da insanı rahatsız eden düzensiz ve yüksek seslerdir.⁶⁴

Bu açıklamalardan sonra özetle; kentleşme toplumun ekonomik toplumsal gelişmesine katkıda bulunan olumlu etkenlerle birlikte, hava, su, toprak ve ses kirlenmesi şeklinde çevre üzerindeki olumsuz etmenlerin de kaynağıdır. Konutlardan ve sanayiden atılan sularla katı maddelerin taşınması, şehirlerin temizliği ulaşımın örgütlenmesi, şehirlerde yaşam kalitesinin genel olarak bozulması nüfus artışının doğrudan sonuçları olarak ortaya çıkmaktadır.

⁶² Kemal Görmez, **Çevre Sorunları ve Türkiye**, Ankara, Gazi Kitapevi, 1997,s.54.

⁶³ İsbir, **a.g.e**, s.145.

⁶⁴ İsbir, **a.g.e**, s.145-146

İKİNCİ BÖLÜM

SUÇ, ÇOCUK SUÇLUĞU VE ÇOCUK SUÇLULUĞU NEDENLERİ VE TÜRK CEZA HUKUKUNDAKİ YERİ

Bu bölümde suç kavramı, tarihi gelişimi, suçu açıklayan sosyolojik teoriler ve suçların sınıflandırılması yapılacak ve daha sonra çocuk suçluluğu ve Türk Ceza mevzuatındaki yeri incelenecektir.

I. SUÇ

A. Suçun Tarihi Gelişimi

Suç kavramının anlaşılması, suçun tarihi seyrinin incelenmesi ile daha kolay olacaktır. Suç, tarihin ilk dönemlerinden beri toplumların ilgisini çeken, içinde bulunduğu koşullara göre değişiklik gösteren bir kavram olarak karşımıza çıkmıştır.

Her toplum, hatta her sosyal organizasyon işleyişini sağlayan ve devamlılığını koruyan bazı normlarla üyelerinin davranışlarını yönlendirmeye çalışır. Bu normlar örf, adet, gelenek ve görenekler gibi kültürel yapının unsurları olabileceği gibi, yazılı hukuk kuralları da olabilir.⁶⁵ Yani her toplumun devamlılığını sağlayan yerine getirilmesi zorunlu olan bazı görevleri vardır. Bu kurallar her toplumda olmakla birlikte toplumdan topluma farklılık gösterir.

Suç, tarihin ilk dönemlerinden beri toplumların ilgisini çeken, içinde bulunduğu koşullara göre değişiklik gösteren bir kavram olarak karşımıza

⁶⁵ Tülin İçli, **Kriminoloji**, Ankara, Bizim Büro Basımevi, 1994, s.1.

çıkmiştir. İnsanlar ilkel devirlerde her şeyde bir ruh ve canlılık görmüş, belirli fiil ve hareketlerin icra edilmemesine ilişkin emirleri, tabuların emri saymışlardır. Kötülük yapanları ve yapanları cezalandırmayanları, sözü geçen kuvvetlerin, tabuların şiddetle cezalandırılacaklarına, felakete uğrayacaklarına inanmışlardır. Fakat bazı hallerde ilahların tabuları ihlal edenleri cezalandırmadıkları görüldüğünden, toplumun müdahalesi ile kuralları ihlal edenlerin cezalandırılması zorunlu sayılmış ve böylece toplumun felaketlerden ve kıtlıklardan korunabileceği kabul edilmiştir. Sonradan suç dini esaslarla tanımlanmış, topluma zarar veren fiil ve hareketlerin aynı zamanda bir günah teşkil ettiği ve Allah'ın iradesine karşı olduğu kabul edilmiştir.⁶⁶

Ortaçağda suç; insanın ahlaki ve manevi gelişmesinin mümkün olduğu, kişinin manevi gelişmesinin onun suçluluğa karşı kendini korumasına imkan vereceği açıktır, şeklinde değerlendirilmiştir.⁶⁷

18.yy'ın başlangıcından itibaren suç fikri laikleşmeye başlamış ve suçun zarar veren kişi ile toplum arasındaki ilişkilerde aranması gerektiği fikri ortaya çıkmıştır. Bu gelişme bazı yazarlarca rasyonel bir suç kavramına yönelme olarak değerlendirilmiştir. Bunun anlamı, başta devletin tekel bir yetkinin sahibi olarak suçları belirlemek ve ceza vermek yetkisini elinde bulundurması şeklinde tanımlanmıştır.

Görüldüğü gibi suç ve suçlu davranışı konusunda eski çağlardan günümüze birbirinden çok farklı birçok görüş ve açıklamalarda bulunulmuştur.⁶⁸

Bu açıklama ve görüşlerin bazıları hala kabul görmekte ve günümüzdeki değerlendirmelerde esas teşkil etmektedir. Bununla birlikte ilkel

⁶⁶ Sulhi Dönmezer, **Kriminoloji**, İstanbul ,Beta Yayını , 1994, s.55.

⁶⁷ Dönmezer, **a.g.e.**, s.3

⁶⁸ Dönmezer, **a.g.e.**, s.55-56.

devirlerden gelen adet ve geleneklerle yetinilmemekte ve genel olarak kamu sağlığı, güvenliğini ve tabii kaynakları korumak, iş ve ticaret alanına uygunsuz ve hileli uygulamaları önlemek, devlet gelirlerini korumak maksatları hedef alınmıştır.⁶⁹

B. Suçun Tanımı

Suç, insanoğlunun ilk tarihinden günümüze dek sürekli var olan bir sorundur. Toplum, doğa ve birey üçlüsü arasında, soyutundan somutuna sayısız ilişki vardır. Bireyler birbirleriyle ilişkide bulunarak grupları, gruplar da toplumu oluştururlar.

Toplumlar sürekli değişen, canlı beraberliklerdir. Toplumu oluşturan bireyler bu değişim içindedirler. Ancak toplumundaki değişmelerin hızı ve bireyin değişme hızı her zaman aynı değildir. Bireyler her zaman değişen koşullara ayak uyduramazlar. Aradaki dengesizlik çeşitli sorunların kaynağını oluşturur.

Toplum yaşamının olmazsa olmaz koşulu düzendir. Toplumda düzen ve birliğin devamı, toplumsal norm ve kurallara uyulmasına bağlıdır. Ancak tarihin hiçbir döneminde ve dünyanın hiçbir yerinde kurallara tamamen uyulduğu, sosyal ilişkilerin pürüzsüz srdğu bir toplum görülmemiştir. "Uyulması gereken normlar toplumdaki topluma, kültürden kültüre farklılık göstermesine rağmen, toplumsal normlara uymayan davranışlara suç denilmektedir."⁷⁰

Suç hakkında yaradılıştan tek olan veya ayırt edilen hiçbir Şey yoktur. Suç tümüyle tanımsal bir faaliyetdir. Suç kavramı vardır çünkü bazı faaliyetler bu Şekilde tanımlanmıştır. Sosyal tepki dışında bu faaliyetler benzer hatta

⁶⁹ Dönmezer, a.g.e., s.55

⁷⁰ Erkan, a.g.e., s. 190

aynı tür davranıştan açıkça ayırt edilemezler.Çünkü suç doğal olarak suç olmayanla benzerdir.Bir davranış bazı kişiler tarafından bazı durumlarda yapıldığında suçtur, başka kişiler tarafından başka zamanlarda yapıldığı zaman suç değildir.⁷¹

Suç denilince akla ilk gelen önce “yasaklanan” veya “cezalandırılan” davranışlar gelir. Ceza kanunu bakımından suç kavramı, kanun tarafından ceza yaptırımı ile tehdit edilen bütün hareketler olarak anlaşılır.Daha doğru bir ifade ile, ceza hukuku sonuçları olan hedefe suç der.Çünkü failin tehlike hali nedeniyle, ceza dışında emniyet tedbiri yaptırımları da söz konusu olabilir.⁷²

Suç , “Kişiyi toplum halinde yaşayan diğer bireylerin karşısına çıkaran bir çatışmanın ürünüdür.Toplumun kurallarla yasakladığı bazı davranışların eyleme dönüşerek ortaya çıkması ve bunun sonucunda da belirlenen bir yaptırıma uğramasıdır.”⁷³

Suç bir bakıma bazı kişilerin davranışları ve tutumları ile bunların içinde yaşadıkları grupta yerleşmiş davranış örnekleri arasında bir çelişkidir.⁷⁴ Bu çelişki her zaman ve her yerde zorunlu olarak var olacağından suç, genel ve evrensel bir olay teşkil eder ve adam öldürme, hırsızlık gibi çeşitli suçların farklılığına rağmen bir çeşit bilimsel bir gözlemin yapılması mümkündür. Bu açıdan suç bilimin konusunu oluşturan bir olay niteliği taşır.⁷⁵

⁷¹ Reid'den aktaran; İçli, **a.g.e**, s.4

⁷² Demirbaş, **a.g.e**, s.40.

⁷³ Dönmezer,**a.g.e**, s.49.

⁷⁴ Atilla Özsever, “Türkiye’de Çocuk Suçluluğu”, Ankara, **Adalet Dergisi**,1979, S.3. s.23

⁷⁵ Dönmezer, **a.g.e**, s.49.

Suçun diğer bir önemli özelliği de nispi olmasıdır. Suçu oluşturan fiiller, zaman ve ortama göre değişiktir. Bu gün ağır suç sayılan eylemlerin, geçmişte vatanseverlik sayıldığı dahi olmuştur. Yine günümüzde suç sayılmayan bazı fiillerin de geçmişte toplum tarafından tepkiyle karşılanan ve değişik şekillerde cezalandırılan ahlak dışı hareketler olarak sayıldığı görülmektedir. Dolayısıyla suçun nispiyeti, cezalandırılan fiilin ayniyetiyle değil, ceza tepkisini tahrik eden unsurların özdeşliğine dayanır.⁷⁶

Suçun her ülke gündeminde çözümlenmesi gereken bir sorun olarak belirlenen göreceli bir kavram olması ve yasaklandığı topluma ve zamana göre değişiklik göstermesi bu konuda çalışmada bulunanların da (sosyologlar, psikologlar, antropologlar, hukukçular ve kriminologlar) suç konusunda farklı değerlendirmelerde bulunmalarına ve konuyu kendi açılarından yorumlamalarına sebep olmuştur.

Sosyologlar; 19.yy sonu ve 20.yy başlarında bazı bilim adamları suçlu davranışın sosyolojik yönlerini açıklamışlardır. Suç nedenleri ile ilgili temel teorileri sosyal normlar, sosyal organizasyonlar sosyal yapı, sosyal değişme, sosyal süreçler ve sosyal çatışma ile sapmış davranışın ilişkisine yoğunlaşmışlardır. Sosyolojik teorilerin tümü, sosyal yapı, onun değerleri, normları ve kurumlarına suç nedenleri açısından odaklanmışlardır. Sosyolojik bakış açısına göre suçlu davranış, sosyal ortamın ürünüdür. Suçlu olmayan uyum formlarından sadece özde ayrılır.⁷⁷

Sosyolojinin kurucularından Durkheim'a göre; suç normal ve sosyal davranış için gereklidir. Suç ona göre her yaşta, hem yoksullukta hem zenginlikte var olduğundan dolayı insan tabiatının bir parçasıdır.⁷⁸ Suçluluk normaldir fakat kapsamı belirli bir sınırı aşarsa bu hastalıktır.⁷⁹

⁷⁶ Dönmezer, a.g.e, s.49.

⁷⁷ İçli, **Kriminoloji**, s.66.

⁷⁸ İçli, **Kriminoloji**, s.69.

⁷⁹ Demirbaş, a.g.e., s.130.

Psikologlar, psikiyatrisiler ve ruh sağlığı ile ilgili diğer meslek sahipleri, kriminolojik teorinin formüle edilmesinde aktif rol oynamışlardır.Onların amacı her tŸrlŸ anormal durumu anlamak ve tedavi etmektir.Bu anlamda psikologlar, toplumun sapmış, saldırgan ve anti sosyal olarak etiketlediği, kategorilerle yŸz yŸze gelirler.Psikologlar suçu incelerken insan davranışlarının bazı temel yŸnlerinde odaklaşmışlardır.İnsanlar neden saldırgandırlar ve şiddete yŸnelik davranışlarda bulunurlar?, Suçlu kişilik diye bir şey var mıdır?, gibi sorularla ilgilenmişlerdir.⁸⁰

Antropologlar; suçu bedeni anomalilere dayandırır. Lambrosso ‘ya gŸre suç, doğum ve ŸlŸm gibi doğal bir olaydır.Suçlular suçlu olmayanlardan doğuştan sahip oldukları antropolitik Ÿzelliklerle ayrılmaktadır.Bu kişilerde doğuştan suça yŸnelik organik Ÿzelliklere sahiptir.Kişiler, içinde buldukları sosyal yaşam koşulları uygun olmadığı taktirde iyileşemeyeceklerdir. Lambrosso; “ bu kişilerin yaklaşık Ÿte biri suçludur ve iyileştirilebilme imkânı olmadığından bu kişilere mŸebbet hapis cezası dışında verilebilecek tek ceza ŸlŸmdŸr” demiştir.⁸¹

Hukukçulara gŸre suç ise; yasanın suç saydığı ve bir yaptırım gerektiren eylem olarak tanımlanmıştır. Suçu ceza normu belirler. Eğer norm yoksa suç da yoktur. Normsuz suç ve ceza olmayacağı ceza normunun temel ilkelerindedir. Suç, ceza tehdidi altında kanun yapılmasını yasakladığı mŸspet veya menfi bir harekettir.⁸²

Tek tek insanların ve halkların suçluluğunun bilimi olan kriminoloji⁸³ nin esas konusu, suç oluşturan yani normlardan sapan insan eylemlerini izah etmektedir.⁸⁴

⁸⁰ İçli, **Kriminoloji**, s.48.

⁸¹ Hering’ den aktaran: Demirbaş, **a.g.e.**, s.61.

⁸² Doğan Soyaslan, **Kriminoloji**, Ankara Ÿniversitesi Hukuk FakŸltesi Yayın No: 526, Ankara,1998,s.11.

⁸³ Demirbaş, **a.g.e.**, s.31.

⁸⁴ DŸnmezer, **a.g.e.**, s.45.

Kriminoloji; suçlu ve onun kişiliği, toplumun ve her bireyin yaşamında suç, yığın görünüşü olarak suçluluk, resmi ve resmi olmayan toplumsal mercilerin suçlulukla mücadelesi ve suçluluğu önlemek için yapacağı çalışmaları içerir.⁸⁵

Suç olgusu hakkında şu savlar ileri sürülebilir;

- Suç evrensel bir olgudur.
- Suç, tarihsel sürecin her döneminde görüldüğü gibi, insan yaşamı sürdüğü sürece de var olacaktır.
- Suç zaman ve mekan boyutunda değişim süreci gösterir.
- Hangi davranışların suç olduğuna ilişkin değerler görecelidir.
- Zaman zaman bireyin kişiliğinde somutlaşmasına rağmen toplumsal bir olgudur.
- Toplum düzenini bozduğundan, birden çok kişiyi etkileyen eylemsel bir süreçtir.⁸⁶

Özetleyecek olursak suçlulukla ilgili birçok bakış açısı mevcuttur. Bu bakış açıları farklı olsa da hepsinde bulunan ortak nokta, suçun aykırılık olarak vurgulanmasıdır. Suç toplum düzenine zarar veren bir eylemdir, önlenmesi için gerekli tedbirler alınmalı ve sorumluları cezalandırılmalıdır.

⁸⁵ Demirbaş, **a.g.e.**, s.31.

⁸⁶ Erkan, **a.g.e.**, s.191.

C. Suçu Açıklayan Sosyolojik Teoriler

Suçu açıklayan sosyolojik teoriler, yapısal, sosyalleşme ve ekolojik girişim olmak üzere üç başlıkta incelenebilir.

1. Yapısal Teoriler

a. Durkheim'in Teorisi

İlk sosyolojik suçluluk teorisi olarak Emile Durkheim'in suçun yapısal-fonksiyonel sınırlaması teorisinde söz edilir. Durkheim sosyolojik metot kuralı içerisinde, suçluluğun analizi vasıtasıyla teorisini oluşturmuştur.⁸⁷

Kriminologlar arasında suçun patolojik bir görünüşü ortaya koyduğunun tartışmasız olduğu bir zamanda, Durkheim, suçluluğun bilakis tüm toplumlarda, her türde görünüşü olacağını belirterek itiraz etti. Suçluluğun bulunmadığı hiçbir toplumun olmadığı, her yerde ve her zaman insanların bazı davranışlarına ceza uygulandığını belirtmiştir. Bu yüzden suçluluk normaldir fakat belli bir sınırı aşması durumunda, hastalık olarak nitelendirilir.⁸⁸

Durkheim suçun kaçınılmazlığının toplumdaki farklılıklara bağlı olduğunu kabul eder. İnsanlar birbirlerinden çok farklı oldukları, ihtiyaçlarını ve isteklerini karşılamak için farklı metotlar ve davranış biçimleri kullandıkları için, bu davranışların bazılarının suça yol açması da şaşırtıcı değildir.⁸⁹

Bütün insanların benzer ve aynı bilinçte olması imkânsızdır. Yaşadığımız yer, kalıtımla geçenler ve sosyal etkiler bireyden bireye değişir.

⁸⁷ Demirbaş, a.g.e, s.129-130.

⁸⁸ Demirbaş, a.g.e, s.129-130.

⁸⁹ Siegel'den aktaran, İçli, a.g.e, s.69.

Her zaman kolektif tipten sapan bazı kişiler olacağına göre bu ayrılıkların suçlu kariyerini de içermesi kaçınılmazdır. Bu o kişilerin davranışlarının içgüdüsel karakterde olmasından değil, birlikteliğin onların davranışlarını suçlu olarak tanımlamasındandır.⁹⁰

Durkheim'a göre suç bazen yararlı olabilir. Hatta toplumun sağlık işaretidir. Suçun varlığı sosyal değişme yolunun açık olduğunu, sosyal yapının katı olmadığını gösterir. Bir başka ifade ile suçun var olmaması, toplumda herkesin aynı şekilde davranması, doğru ve yanlış üzerinde aynı fikirde olması demektir. Bu da yaratıcılık ve düşünmeyi yok eder. Suç, halk sağlığında bir faktör, sağlıklı toplumların ayrılmaz bir parçasıdır. Fonksiyonelliği yanında suç bazen disfonksiyonel de olabilir. Örneğin maddi zararlar, sosyal kopmalar, mülke verilen zararlar gibi.⁹¹

Buna karşılık suç ve diğer tür sapmalar, toplumun üyelerine paylaştıkları değer ve ilgileri hatırlatır. Topluluk üyeleri ortak bir intikam duygusu etrafında güçlenir. Suçun bu birleştirici fonksiyonu Durkheim' da bir zorunluluktur. Ona göre suçlu davranışın mevcut bütün şekilleri elimine edilse dahi toplum derhal yeni normlar yaratır.⁹²

b. Anomi Teorisi

Adler'e göre Durkheim'ın kriminolojiye en büyük katkısı olan "anomi", standartların ve değerlerin kaybolması sonucu sosyal düzenin bozulmasıdır. Anominin var olduğu toplumlarda, çözülme bütünleşmenin yerini alır.⁹³

⁹⁰ Reid'den aktaran, İçli, a.g.e., s.69

⁹¹ Sheley'den aktaran, İçli, a.g.e., s.70.

⁹² Sheley'den aktaran, İçli, a.g.e., s.70.

⁹³ İçli, a.g.e., s.71

Anomi (kuralsızlık), sosyal normların insan fiil ve hareketlerini düzenlemek hususundaki güçlerinin yıkılması demektir.⁹⁴ Anomi teorisi toplumsal yapıdan hareketle suçluluğu açıklar. Bu teorinin gelişmesinin iki aşaması vardır. Durkheim anomi davranışını önce sapıcı davranışı açıklamada kullanmış, özellikle sosyal koşulların yükselen kıskançlığa götürmesi ve diğer yandan sınırsız gayretler sonunda düzenli normların kırılmasına etki yapmasıyla ilgiliydi.⁹⁵ Daha sonra bu teori Metron tarafından geliştirilmiştir.

Metron tarafından 1938 yılında yayınlanan, “ Sosyal Yapı ve Anomi” adlı makale ile ortaya atılan, daha sonra geliştirilen anomi teorisi, fonksiyonel yön tayini için uygun davranış gibi, sapıcı davranış da sosyal yapının bir ürünü olarak mütalaa edilir. Her durumda soysal yapı gerekli bir kötülük olarak görülür, esasen bunun serbestçe yayılmasına düşmanca tahrikler sebebiyet verir, fakat bunlar daha sonra bastırılır.

Oluşturulmuş beklentilerden sapma, kültüre bağlı esas motivasyonlar bir yanda ve sınıfa bağlı sınırlı gerçekleşme şansları diğer yanda birbirine ters düşmenin sonucu olarak mütalaa edilir. Kültür ve soysal yapı birbirine karşı çalışırlar. Eğer bir toplumdaki kültürel ve sosyal yapının bütünleşmesi kötü olmuşsa yani kültürel yapının istediği davranışları, sosyal yapı engellemişse, bunu anomiyeye yani sosyal normların yıkılmasına, normsuzluğa doğru bir gidiş takip edecektir.⁹⁶

Merton, toplumlarda toplumun üyeleri tarafından ulaşması gereken zenginlik ve mesleki tanınma gibi genel olarak toplumlar tarafından tanınan ve belirlenen başarı hedeflerini ortaya koymuşlardır. Bu hedeflere ulaşmak için toplumlar, çalışma ve miras gibi yasal yolları mümkün kılmışlardır. Bununla birlikte mevcut araçlarla belirtilen hedeflere herkesin ulaşması

⁹⁴ Dönmezer, a.g.e., s.358.

⁹⁵ Cloward'dan aktaran, Demirbaş, s.130.

⁹⁶ Demirbaş, a.g.e., s.131

mümkün olmadığından, sapıcı davranışlar ortaya çıkmaktadır. Diğer bir ifadeyle, belirli bir statüye sahip olanların, sosyal yapıda bulunan nedenlerden dolayı toplumun hedeflere kolayca ulaşabilmelerine rağmen, bu durumda olmayanların aynı hedeflere ulaşmalarının zor veya imkânsız olmasından doğan güçlüklerin sonucudur.

Yani suçluluk söz konusu sosyal yapının neticesidir. Çünkü meşru yollarla bu hedeflere ulaşamayan kişiler, ihmal edilmiş durumları kaldırılmadığında, yüksek bir ihtimalle bu amaçlara ulaşmak için sapıcı davranışlara, yani anomiyeye yöneleceklerdir.⁹⁷

2. Sosyalleşme Teorileri

Suçluluğu, bir insanın başarısızlıkla sonuçlanan sosyalleşmesine dayanarak açıklarlar. Teorinin çıkış noktası, insanın bir toplumda yaşayabilmesi için, sosyalleşmek zorunda olmasıdır.⁹⁸

Sosyalleşme teorileri, kültür ve alt kültür olmak üzere iki başlıkta incelenecektir.

a. Kültür Çatışması

Kültür çatışması suçluluğu, farklı kültürel değer ve davranış normları arasındaki bir çalışmanın neticesi olarak, suçluluğun sadece sınırlı bir alanı için anlamlı açıklama verebilir. Özellikle etnik azınlıklar, genellikle yabancılar ve göçmenler arasındaki suçluluk bu teori ile açıklanabilir.⁹⁹

⁹⁷ Demirbaş, a.g.e., s.131

⁹⁸ Demirbaş, a.g.e., s.131.

⁹⁹ Kürzinger'den aktaran, Demirbaş, a.g.e., s.131.

Thorsten Sellin, kültür çatışması teorisinin kurucusu olarak her insanın belirli bir kültür içerisinde doğduğu ve bu kültür içerisinde belirli davranış kurallarını öğrendiğini noktasından hareket eder.¹⁰⁰

Sellin, iki tür kültür çatışması olduğunu belirtmektedir. İlkel çatışma dediği birinci tür, davranışı değerlendiren iki farklı kültür bulunmaktaysa ortaya çıkar. Örneğin, bir kimse belirli bir kültürün alanından başka bir kültürün geçerli olduğu bir yere gidebilir. Burada eski kültürünü hemen silip atamaz ve eski kültür bu kişinin davranışlarını etkilemeye devam eder. Göçmenler gittikleri yerlere kendi kültürlerini de taşırlar. Kendi kültürüne göre suç olmayan bir eylem, yeni kültüre göre suç olarak kabul edilebilir.¹⁰¹

Kültür çatışması teorisi, her insanın belirli bir kültür içerisinde doğup, burada belirli davranış kurallarını öğrendiği esastan hareketle, göçmenler ve yerlilerin idea ve değer sistemlerinin farklılığına dayanmaktadır. Çünkü göçmenler, yabancı işçiler ve mülteciler ile etnik azınlıklar genel olarak toplumda yabancı ve kenar grup olarak belirlenmektedirler. Bu kişiler içinde yaşadıkları toplumdaki en azından temel bir işaretle ayrılmaktadırlar. Bu işaret kültürel etnik veya başka bir şekilde ortaya çıkmaktadır. İşte bu kişiler kendilerini çeviren kültüre tamamen katılmadıklarından, içinde yaşadıkları toplumla bütünleşememekte ve ona yabancı kalmaktadırlar. Bu işe, onlara karşı, siyasi ekonomik, sosyal ve kültürel alanda dışlanmayı doğurmaktadır. Bunun yanında da ön yargılar oluşmakta ve damgalanmaktadırlar.¹⁰²

b. Alt Kültür Çatışması

Bu teoride hukuka duyarlı, saygılı kişilerce benimsenen normların tersi oluşmakta, normlar suçlular dünyasından soyutlanmaktadır. Suçlu alt

¹⁰⁰ Kürzinger'den aktaran, Demirbaş, a.g.e., s.131.

¹⁰¹ Füsün Akıncı Sokullu, **Çocuk Suçluluğu Kriminolojisinde Aile Faktörü**, (Adliye Çocuk Suçluluğu Sempozyum), İstanbul Marmara Üniversitesi Yayını, 2002, no:536, s.144.

¹⁰² Demirbaş, a.g.e. s,133.

kültürün gelişim süreci egemen değerlere karşıt olmakla varlık gösteren davranış kodunun oluşumu, korunması ve pekiştirilmesi, olarak görülmektedir. Metropol kentlerin kenar mahallelerinde oluşan kültür, çete suçluluğu, organize suçluluk için uygun bir ortam yaratmaya çok elverişlidir. ¹⁰³ Arkadaşları suç işleyen bir kişinin suçlu davranış göstermesi olasılığı daha fazladır. Alt kültürün varlığı, patlayıcı ve tüm kültüre zarar vermeye beraber, bazen de tüm kültür tarafından tolere edilmiş olabilir. ¹⁰⁴ Bu teori genel bir suçluluk teorisi olmak yerine, çeteler tarafından işlenen suçlarla sınırlı tutulmuştur. ¹⁰⁵

c. Ekolojik Girişim ve Chicago Okulu

1892 yılında Chicago üniversitesinde kurulan sosyoloji bölünmüş 20.yy ortalarına kadar Chicago Okulu adı altında sosyoloji konusunda etkili kuruluşlardan biri haline gelmiştir. Burada yapılan çalışmalar, sosyoloji ve kriminoloji alanlarında önemli sonuçlar doğurmuşlardır. Chicago okulunun kişiyi ve kenti inceleme metotları sosyolojik ve kriminolojik yönden önemli yararları olmuş, araştırmacılar deneysel yöntemi uygulamak suretiyle kişileri yaşadıkları çevre içinde incelemeye başlamışlardır. Bunlardan yaşam öyküsü metodu kişilerin yaşamlarını etkileyen, olaylara derinlemesine inilmesini mümkün kılmış, ekolojik inceleme tekniği ile de, sosyal veriler toplamasıyla, büyük insan gruplarının özellikleri belirlenebilmiştir. Bu şekilde elde edilen, tekil durumlara ilişkin bilgilerin nüfus istatistikleri ile birleştirilmesi sonucunda günümüz kriminoloji teorilerinin, pek çoğunun temelini Chicago okulu oluşturmuştur. Chicago Okulu mensupları ve sosyal sorunlarla ilgili yapılan diğer araştırmalar, 20. yy'ın başlarında Amerika'da kentlerin büyümesi, sanayileşme, göçler, I. Dünya Savaşının yarattığı sorunlar, içki yasağı, dünya ekonomik bunalımı gibi konularla ilgilenmişler ve bunların suçlulukta artış,

¹⁰³ Mustafa Tören Yücen, **Kriminoloji**, Ankara, Başkent Matbaası, , 2003, s.61.

¹⁰⁴İsmail Erdoğan, **Kültürün Yönetim Fonksiyonlarına Uygulanmasının Etkileri**, İstanbul,1975,s.10.

¹⁰⁵ Yücen, **Kriminoloji**, s.61.

ahlaki çöküntü ve suç çeteleri gibi, olumsuzluklara neden olduğunu ortaya koymuşlardır.¹⁰⁶

Antony Giddens'a göre, 1920'lerden 1940'lara kadar, Chicago Üniversitesine bağlı bir grup yazar, Özellikle Robert Park, Ernest Burgess, ve Louis Wirth, uzun yıllar boyunca kent sosyolojisindeki araştırmaların ve teorilerin ana temellerini teşkil eden fikirler geliştirdiler.¹⁰⁷

Chicago okulunun kent çalışmalarına yönelmeleri, üniversitenin kurulduğu şehir olan Chicago'nun kentleşmesinin getirdiği problemleri yaşamalarıyla ilgilidir. Chicago hızlı bir nüfus artışına, etnik heterojenliğe tanık olmuştur. Sanayi ve ticaret merkezlerinin olmasından dolayı çok fazla göç almış ve göç ile gelenlerin çoğu başka ülkelerden gelmişlerdir. Şehirdeki suç oranı yüksektir. Tüm bu nedenler dönemin sosyologlarını kent çalışmalarına yöneltmiştir. Chicago okulunun şehir ile ilgili çalışmaları çok yakın zamana kadar etkili olmuştur.¹⁰⁸

D. Suç ve Suçluların Sınıflandırılması

1.Suçluların Sınıflandırılması

Suçlu; kanunun suç olarak tarif ettiği, fiili gerçekleştiren kişidir.¹⁰⁹ Suçluluk ise kişiyi toplum halinde yaşayan öteki bireylerin karşısına çıkaran bir çatışmanın ürünüdür.¹¹⁰ Lowe'e göre ise "suçluluk" bireyle çevresi arasındaki karşılıklı etki ve tepkilerin sonucunda oluşur, bu da bireyde bazı özel kişilik durumlarının oluşmasına neden olur. Suçlu insanı tanımak, onun hangi nedenlerle suç işlediğini bilmek önemlidir.

¹⁰⁶ Timur Demirbaş, **Kriminoloji**, Seçkin Yayınevi, s.137.

¹⁰⁷ Hüseyin Bal, **Kent Sosyolojisi**, s.112

¹⁰⁸ İhsan Sezal, **Şehirleşme**, İstanbul, Ağaç Yayınlar, 1992, s.43.

¹⁰⁹ Soyaslan, **a.g.e**, s.11.

¹¹⁰ Haluk Yavuzer, **Çocuk ve Suç**, Remzi Kitapevi, 2001, s. 27.

Ferri; suçları doğuştan suçlular, akıl hastası suçlular, itiyadı suçlular, tesadüfi suçlular ve ihtiras suçluları şeklinde beş başlıkta incelemiştir.¹¹¹

Doğuştan suçlular; bazı anormallikler nedeniyle iradeleri dışında suç işleyenler, suça erken yaşta yönelirler ve ıslah edilmeleri mümkün değildir. Lombroso, bunlar için ölüm cezası önermişken, Ferri ise; süresi infaz kurumu yetkililerince kısaltılabilen müebbet hürriyeti bağlayıcı ceza önermiştir.

Akıl hastası suçlular, akıl hastası olmaları nedeniyle, suç işlemiş olan kişilerdir. Bunlar, doğuştan suçlulardan hastalıklarının patolojik özellikleri nedeniyle ayrılırlar. Bu suçlular kendileri için kurulan yurtlara süresiz olarak kapatılacaklardır.

İtiyadı suçlular, dış nedenlerin, yani çevrenin etkisiyle suç işlerler, diğer bir ifadeyle, onlara suç işleten kalıtımsal özellikleri değil, ortamın kötülüğüyle ilgili ahlaki bir zaaf neden olur.¹¹²

Tesadüfi suçlular; suça yaşadıkları işsizlik vb. gibi olumsuz dış koşullar nedeniyle yönelirler. Sonradan pişman olacakları tesadüflerin suça yönelttiği bu kişiler, ancak itiyadı suçlu olmaları halinde toplum için tehlike oluştururlar. Bu nedenle durumlarını ağırlaştıracak bir infaz yöntemi uygulamaktan kaçınılmalıdır.

İhtiras suçluları, ise aslında dürüst kişiler olmakla birlikte sinirli bir yapıya sahip olduklarından, ihtiras, kıskançlık, öç ve öfke gibi kişilikleri üzerinde büyük etki yapan nedenler yüzünden genç yaşta suç işlerler. Bu kişiler işledikleri suçlardan dolayı çok pişman olurlar. Bundan dolayı genellikle intihara teşebbüs ederler, hükümleri infaz edilirken pişmanlıkları

¹¹¹ Timur Demirbaş, **a.g.e.**, s.211.

¹¹² Timur Demirbaş, **a.g.e.**, s.211.

devam eder ve ıslah olurlar. Aslında bu kişiler hakkında hiçbir yaptırım gerekli olmayıp duydukları pişmanlık yeterlidir.¹¹³

Mezger de suçluları durum ve karakter suçluları olarak incelemektedir. Durum suçlularında, suça her olayda esaslı olarak olayın özel durumu vasıtasıyla sebebiyet verilir ve her bir suç esaslı olarak somut bir durum vasıtasıyla belirlenir. Karakter suçlularında ise; suçluluk, suçlunun karakterinde kökleşmiştir. Suçun somut bir durumu değil failin kişisel özelliği suçun meydana gelmesinde esaslı rol oynamaktadır.¹¹⁴

Hemen hemen her kriminoloğun, kendisine göre suçluları sınıflandırıldığı görülmektedir. Ancak bu sınıflandırmalardan hiçbirisinin mutlak doğru olduğunu ve suçluluğu tam olarak açıkladığı söylenemez.

2. Suçların Sınıflandırılması

Ceza hukuku da ceza kanunları da suçları çeşitli kısımlara ayırmaktadır. Yapılan tasnifler hukuk tekniği bakımından bazı faydaları karşılamaktadır. Söz konusu tasnifler yapılırken, ölçü olarak suçu işleyen kişiliği ya da suçluyu söz konusu suçları işlemeye iten, sebep ve faktörler ele alınmış değildir. Bu sebepten dolayı, suç olayını izah ile görevli bulunan kriminoloji, suçları kendi maksadı itibarıyla ayrıca tasnife tabi tutmalıdır.

Faillerin maksatları bakımından suçların tasnifi, Bogner tarafından yapılmıştır. Bogner suçları, ekonomik, cinsel, cebir, şiddet ve siyasal suçlar olarak ayırmıştır.

Gillin de suçları, ekonomik siyasal cinsel, cebir, şiddet ve siyasal suçlar olarak ayırmıştır.

¹¹³ Timur Demirbaş, a.g.e., s.212.

¹¹⁴ Timur Demirbaş, a.g.e., s.213.

Toplumun gösterdiği tepkinin şiddeti bakımından suçların ayrımını ise Sellin yapmıştır. Sellin sosyolojik bir görüşten hareketle, toplum tarafından suça karşı gösterilen tepkinin şiddetini ölçü olarak ele almıştır.¹¹⁵

Kriminolojinin suçları kendi maksadı bakımından ayrıca teorik tasniflere tabi tutması gerekmektedir. Bu tasniflerde ölçü olarak genellikle suçların işleniş süresi, işleniş şekilleri, nedensellik mekanizması ve Saikler esas alınır. Bu esaslar açısından yapılacak bir tasnif ile suçun önlenmesi açısından pratik faydalar sağlanabilmektedir.¹¹⁶

Biz buradaki çalışmamızda; şiddet suçları, mal aleyhine işlenen suçlar, cinsel suçlar, ekonomik suçlar ve bilgisayar suçlarından bahsedeceğiz.

a. Şiddet Suçları

Şiddet, öncelikle bir davranış içerisinde bulunma demektir. O, organizmanın dışarıdan görülebilir bir aktifliğidir. Ayrıca şiddet, hedef kişinin yaralanmasını, fiziki, biyolojik veya sosyal yönden, mağdur zararına götüren, bir insan üzerinde, bedeni etkiyi şart koşar. Ayrıca bir şeyin kullanılabilirliğine zarar verme veya o şeyin tahribi için de olabilir. Harekette bulunan zarar verme kastına sahip olmakla birlikte, şüphesiz bu durumun failin tek amacı olmasına gerek yoktur.¹¹⁷

Bireysel şiddet; failin diğer bir kişinin, fiziki ve manevi bütünlüğüne, zarar verme amacına yönelik, duygusal dışa vurma fiilidir. Bu fiil bazen gruplardan da kaynaklanabilir. Şiddet bazen belirli bir amaca yönelik bir vasıta iken, bazen rasgele oluşan ve failerin bireysel doyum sağlaması

¹¹⁵ Dönmezer, **Kriminoloji**, s.51.

¹¹⁶ Dönmezer, **Kriminoloji**,s.52.

¹¹⁷ Schneider' den aktaran, Timur Demirbaş, **a.g.e.**,s.214.

dışında bir özellik taşımayan, fiiller serisidir. Bu bakımdan şiddet fiilleri aniden oluştuğu gibi, bir hazırlık sonucu da ortaya çıkabilirler.¹¹⁸ Şiddet ve buna bağlı şiddet suçları her şeyden önce gelişmiş ülkelerde de önemli bir olay olmasına karşın, bu iki kavram da şimdiye kadar tam olarak tespit edilebilmiş değildir.
119

Bu nedenle, hangi fiillerin şiddet suçluluğundan sayıldığı, kesin olarak belirlenememiştir. Kriminolojiye göre şiddet suçluluğundan neyin anlaşılması gerektiği konusunda bir tanıma ihtiyaç vardır. Şiddet bu anlamıyla; "İnsanın fiziki ve psikolojik bütünlüğüne saldırı", olarak tanımlanmıştır.¹²⁰

Uygarlaşma usulü, sadece insani değerlerin kuvvetlenerek kabulü ve saldırgan dürtülerin artan hakimiyeti ile bağlı değildir. Halk, günlük şiddetin problemleriyle aile içinde, okulda, sporda vb. gibi birçok alanda daha çok uğraşacak ve böylece şiddet konusunda bilinçli olacaktır.¹²¹

Günümüzde mağdur hareketi toplumda önem kazanmıştır; gerçekten de kadınlara çocuklara ve yaşlılara kötü davranma, aile içi şiddet vb. gibi şimdiye kadar geniş ölçüde gizli kalmış suçlar, sosyal olarak görülebilirlik kazandı. Şiddetin kökeni toplumun kendinde ve onun değişik gruplarında aranmalıdır.¹²²

Son yıllarda büyük artış gösteren, şiddet olgusu ile suçluluk, dünyada yeni bir görünüm kazanmaktadır. Şiddet suçlarına özellikle nüfusun yoğun olduğu büyük şehirlerde rastlanmakta olup, şehrin büyüklüğü oranında bu suçlarda artış görünmektedir. Bu bakımdan şiddet suçlarının sonuçlarını üç grupta toplamak mümkündür;

¹¹⁸ Mustafa Tören Yücel, **Türk Ceza Siyaseti ve Kriminolojisi**, tarihsiz, s.21.

¹¹⁹ Demirbaş, **a.g.e**,s.215.

¹²⁰ Kürzinger'den aktaran, Demirbaş, **a.g.e**,s.136.

¹²¹ Schneider'den aktaran, Demirbaş, **a.g.e**, s.215.

¹²² Yücel, **a.g.e**,s.21.

- Suçların çoğunun kimden kaynaklanacağı belli olmadığından, anonim bir görünüm almakta ve bu tür fiiller herkesi tehdit edebilmektedir.
- Failleri çok tehlikeli bir kişilik sergileyebilmektedirler.
- Fiiller hayrete düşürecek şekilde yenilenmektedir.¹²³

Bazı şiddet fiilleri; kasten adam öldürme, asma, kasten müessir fiil, aile içi şiddet şeklinde sayılabilir.

b. Mal Aleyhine İşlenen Suçlar

Mal aleyhine işlenen suçlar, öteden beri klasik suçluluğun bilinen suçlarının ana kısmını oluşturur. Mal aleyhine işlenen suçlar, trafik suçları hariç, kayıtlı suçların %90 'nını teşkil ederler.

Mala yönelik suçları; hırsızlık, gasp ve soygun suçları olmak üzere üç başlıkta incelemek mümkündür.

Mala yönelik suçların başında hırsızlık gelmektedir.¹²⁴ Gerek Türkiye, gerekse diğer ülkelerde özellikle şehir suçu olma niteliği taşıyan hırsızlık, ülkemizde de sıklık açısından adam öldürmeden sonra ikinci sırayı almaktadır.¹²⁵ Tüm zamanlar ve tüm ülke insanlarına özgü bir şey olan, mal, mülk, para, servet elde etmek dürtüsü, legal vasıtalar el vermediğinde, illegal yollardan doyuma kavuşmaktadır. Muhtemelen, legal fırsatlar sunmak onların suça yönelmelerinin önlenmesinde etkili olacaktır. Yaşam gerçekleri ise sanki herkesin hırsız olarak doğduğunu kanıtlamakta, profesyonel hırsızlar ile kişilik

¹²³ Kürzinger' den aktaran, Demirbaş, **Kriminoloji**, s.241.

¹²⁴ İçli, **Kriminoloji**, s.240.

¹²⁵ İçli, **Kriminoloji**, s.241.

bozukluğu olan bazı kişilerin, hiçbir zaman başka türlü davranmayı öğrenmediklerini göstermektedir.¹²⁶Bu konuda sosyolojik açıdan yapılan ęalıřmalar konuyla ilgili ışık tutacaktır.

Mala yönelik suçlar olan hırsızlık, soygun, araba hırsızlığı ve kundaklamanın biręok riski olmasına rağmen, para sağlama, heyecan yanında suğlulara sunduğu bir takım başka ödüller vardır. Bir hırsız işini iyi yapmaktan ötürü tatmin olur, işi dışındaki boş zamanlarında kendinin efendisi olduğunu hisseder ve ęalıřmamanın hazzını duyar. Özellikle eğitim, düzeyi düşük ve eğitimi az kişilere, iyi bir iş bulmak yerine, suç işleyerek gelir elde etmek daha rasyonel gelir. Soyguncu ve hırsızların bu işi yapmalarındaki temel neden, uyuşturucu veya yiyecek parası elde etmek iken, araba hırsızlarının ęeřitli nedenlerden bu suçu işledikleri görülmektedir. Bazıları, eğlence, bazıları ulaşım, bazıları itibar için araba ęalarlar. Kundaklamada ise, bazılarında psikolojik anormallik, bazılarında binada oturanlardan intikam alma isteği ağır basar.¹²⁷

Mala yönelik suçların ęoęunluęunun şehirlerde yoğunlaştığı yapılan araştırmalarda gözlenmektedir. Sosyal ve ekonomik yapının değişmesi, hayat şartlarının zorlaşması, işsizliğin artması gibi olaylar, bu tür suçların artmasında önemli rol oynamaktadır.

c. Cinsel Suçlar

Tarih boyunca cinsel davranış, ęeřitli toplumsal değerler için daima bir kaynak oluşturmuş ve bu konuda bazı toplumlarda tabulara, diğerlerindeyse sosyal kontrole rastlanmıştır. Suçlulukla ilgili ęalıřmalarda, tek başına cinsel sapmalar üzerindeki ęalıřmalara ęok yer verilmiştir. Sosyolog, psikolog,

¹²⁶ Yücel, **Kriminoloji**, s.103.

¹²⁷ İçli, **Kriminoloji**, s.241.

psikiyatrist ve sosyal hizmet uzmanları, cinsel sorunlara ya da cinselliğin toplumdaki etkisine ilgi duymuşlardır.¹²⁸

Kinsey Raporu olarak bilinen ve erkeklerdeki cinsel davranış konulu çalışma, araştırma yöntemi ve bulguları açısından çok fazla eleştiriye uğramasına karşı, son zamanlarda bu konuyla ilgili yapılmış en dikkate değer araştırmalardan biridir. Çalışma cinsel davranışa etkili olan evlilik durumu, sosyal ve ekonomik düzeyler, değişmez ölçüler, örf, adet ve dini inanış gibi etmenler üzerinde durmuştur. Cinsel davranışın esasları olarak da, mastürbasyon, heteroseksüel davranış, evlilik öncesi cinsel ilişki, evlilikte cinsel ilişki, evlilik dışı cinsel ilişki, homoseksüel yapı, hayvanlarla kurulan cinsel ilişki ve diğer bazı cinsel davranış sonuçları elde olunmuştur.¹²⁹

Evlilik öncesi cinsel ilişki, gencin başlıca sorunlarından biri olarak dikkati çeker. Diğer cinsel davranış biçimleri de ciddi sorunların nedeni olabilir ve cinsel suçlarla yakından ilgilidir. Suçlular arasında çok fazla cinsi sapıklık vakasına rastlanmıştır. Daha çok çocuğun kendi cinsindeki anne ya da babasıyla kurduğu aşırı bağ, gelişme dönemindeki bir çocuğun homoseksüel bir insanla beraberliği, onun heteroseksüel açıdan olgunlaşmasına engel olabilir. Bazı eşcinseller, saldırgan olabilmekte ve diğer homoseksüelleri arama çabasına girebilmektedirler. Homoseksüel alışkanlıklar normal evliliklere de engel olabilmektedirler.¹³⁰

Cinsel suçluların işledikleri cinsel suç türüne göre risk derecelendirilmesi yapıldığında, şu tablo ortaya çıkmaktadır.

- Cinsel saldırıda bulunanlar,
- Pedofilikler (bebek ve çocuklara cinsel istek duyma hastalığı)

¹²⁸ Yavuzer, a.g.e. s.192

¹²⁹ Yavuzer, a.g.e. s.193

¹³⁰ Yavuzer, a.g.e. s.193.

- Ensest (lekelemek, kirletmek anlamına gelen, baba kız, dede torun, amca yeğen, vb. gibi aralarında çok yakın kan bağı olan aile bireyleri arasında yaşanan cinsel ilişki) suçunu işleyenler.¹³¹

Cinsel suçlular, tipik olarak kendilerinin suç döngülerine ilişkin niçinler ve zamanlamaları hakkında çok az bir iç görüye sahiptirler. Eylemlerini itirafa ve kabule yanaşmazlar. Bir banka soyguncusu ise suçu ne için işlediğini bilir ve suçu inkâr etmeye de çalışmaz.

Alkol, uyuşturucu ve ilaç kullanan cinsel suçlular arasında, geçmişte veya son suçlarında alkol ve uyuşturucu kullanmış olanlarda da tekerrür olasılığı oldukça yüksektir. Bu veriler doğrultusunda, ceza adaleti sisteminde yer alan görevlilerin (kolluk görevlileri, savcı, hakim ve cezaevi tretman personelinin), aşağıdaki unsurların değerlendirilmesine ihtiyacı olduğu, göz önünde bulundurulmalıdır;

- Suçlunun gereksinimi,
- Yeniden suç işleme riski,
- Topluma olumlu şekilde bütünleşmesini sağlayacak diğer etmenlerin neler olduğu.

Cinsel suçlular hakkında yapılan değerlendirmeler göstermektedir ki, statik etmenler (cinsel suç özgeçmiş gibi) kadar dinamik etmenler (iş sahibi veya çalışır olması, uyuşturucu ilaç suiistimali gibi) ceza evinden tahliye dilen cinsel suçluların suç işleyip işlememesi üzerinde önemli rol oynamaktadır. Bu bağlamda genel suçlu kitlesine özgü etmenlerin, cinsel suçlu nüfusu içinde geçerli olduğunu unutulmamalıdır. Bu durumda, cinsel bir suçlunun gereksinimi ve onun cinsel tercihleri ile önceki cinsel suçları hakkındaki

¹³¹ Yücel, **Kriminoloji**, s. 87.

bilgilerin değerlendirilmesi, topluma cinsel suçlar hakkında rasyonel bir bakış açısı sağlayacaktır. Bu doğrultuda, Türk İnfaz Sistemindeki şartla salıverme kurumunun cezaevinde kalınan medyan sürenin azaltılması ötesinde bir işlev görmesi için, bihakkın tahliye tarihine kadar geçen sürede, toplumun korunması açısından gözetime muhtaç hükümlüler, özellikle cinsel suçlular için gözetim ve rehberlik hizmetinin organize edilmesine gereklilik vardır.¹³²

d. Ekonomik Suçlar

Ekonomik suçluluk, kriminolojinin, son 30 yıldır yoğun olarak meşgul olduğu bir konudur. Son 60 yıldır ise kriminolojinin sorunlu alanlarından birisi olarak kabul edilmektedir. Öteden beri suçluluk yoksul alt sınıfa ait bir olay olarak kabul ediliyordu. Bu yüzden uzun yıllar, yoksulluğun suçluluğu da ifade edeceği, dolayısıyla suçluluğun her şeyden önce ekonomik olarak zayıf olanlarda aranılması gerektiği kabul edilmişti. Zengin ve güçlü, ekonomik olarak kuvvetli bir kişinin fail olması söz konusu olamazdı.¹³³ Ancak zengin ve güçlü kişilerin ekonomik alanda mali boyutları çok daha yüksek olan suçlar işledikleri ve bu suçların ortaya çıkmasını engellemek için bürokrasiye rüşvet vermek suretiyle, kamu yönetimini de aksattıkları ortaya çıkmıştır.¹³⁴

Ekonomik suç, kayıt altına alınamayan, kamu otoritesinin kontrolü dışında olan ve kamu düzenini korumak için çıkartılmış kanunlara aykırı olarak cereyan ettikleri için cezalandırılan fillerdir.¹³⁵ Hangi suçların ekonomik suçların kapsamına girdiği konusunda tam bir görüş birliği olamamakla birlikte bu suçlar; kaçakçılık, dolandırıcılık, sahtecilik, vergi suçluluğu olarak sayılabilir. Ekonomik suçluluk için mutlaka gerekli olan kriterler;

¹³² Yücel, **Kriminoloji**, s.88.

¹³³ Kürzinger'den aktaran, İçli, **a.g.e.**, s.247.

¹³⁴ İçli, **a.g.e.**, s.247.

¹³⁵ Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele99' dan aktaran, İçli, **a.g.e.**, s.248.

- Bir ekonomik ilgilinin ceza ile tehdit edilen davranışta bulunması,
- Bu davranış bir mesleğin icrası içinde sonuçlanması,
- Güvenin kötüye kullanılmasıdır.¹³⁶

Ekonomik suçlar genel hayatın her alanında faal olan kişilerin, az çalışmak, çok kazanmak, karşılıksız faydalanmak, fazla zahmet ve çaba ile hayatı sürdürmekten nefret etmek, zahmetli olan işini sevmemek, o işi mümkün olduğu kadar kötü yapmak, daima ve daima kolay işi tercih etmek, işini en zahmetsiz şekilde ve kötü yapmak ve fırsatı çıktığında, her türlü suçu işlemekten çekinmemek, idealizm sözünün alay konusu haline gelmesi, idealistlerin kabiliyetsiz, beceriksizler olarak sayılması tarzında bir hayat felsefesi yaratması ve bu kitlelere yaygın hale getirmesi olmaktadır.

Çağımızda ekonomik suçlar gittikçe teşkilatlanmış olarak gözükmekte, etkileri itibariyle de diğer suçların sayısını dolayısıyla arttırmaktadır. Bunlarla olan mücadele, suçların işlenmesinde toplumun ekonomik ve sosyal şartlarıyla bağlantının sıkı olması nedeniyle, diğerlerine göre daha güç olmaktadır.¹³⁷

e. Bilgisayar Suçları

20'inci yüzyılın en önemli buluşlarından olan bilgisayarın gelişimi ve kullanımının yaygınlaşması, toplum yaşamının tüm alanlarına nüfuz etmiştir. Özellikle internetin devreye girmesiyle, bilgisayar vasıtasıyla alışveriş ve haberleşme mümkün hale gelmiştir.¹³⁸

¹³⁶Kürzinger'den aktaran, İçli, **a.g.e.**, s.248

¹³⁷ Dönmezer, **Kriminoloji**, s.74.

¹³⁸ Demirbaş, **Kriminoloji**, s.264.

Bilgisayar dünyasına saldırı olarak nitelendirilen hareketler vasıtasıyla suçların da işlenmesi, yaygın bir şekilde görülmektedir. Bilgisayara karşı saldırılar, sadece içeriden olmamakla birlikte, birçok saldırı dışarıdan gerçekleşmektedir. Çünkü basit bir bilgisayar ve modem vasıtasıyla, yasal olmayan yollardan bir bilgisayar sistemine girmek mümkün olmaktadır. Az bir bilgisayar bilgisi ile sisteme saldıranlar, bilgi hırsızları veya elektronik korsanlar olarak adlandırılan bu kimseler bilgisayar sistemine büyük zararlar vermektedirler. Bu hareketleri yapanların amacı, her zaman para kazanmak olmayıp çoğu kez, sistemi koruyan güvenliği aşarak, sisteme zarar vermek şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Ticari kuruluşlar başta olmak üzere, kamu idarelerinin ve kişisel bilgi bankalarının korunmasında kendini hissettiren sorunların yanında, ayrıca bu sistemlere ve sistemlerdeki verilere yatırım yapanlarda çeşitli şekillerde saldırıya uğramaktadırlar.¹³⁹

Bilgisayar suçlarının kapsamı değerlendirilirken, bu konuda bilinmeyen alanın oldukça yüksek olduğu şüphesizdir. Bu suçların sadece %15 'inin meydana çıkarılabildiği tahmin edilmektedir. Bilgisayar suçlarının çoğu kamuoyuna duyurulmamaktadır. Banka ve benzeri kuruluşlarda bulunan otomatik para veya bilet veren aletlerin kötüye kullanılması gibi olaylar dışında, polise ihbar edilen bilgisayar suçlarının sayısı oldukça azdır. Bu suçları işleyen failerin çoğunluğu, 17-35 yaş arası erkeklerdir, mağdurlar ise, ticari faaliyette bulunan kurumlardır. Bu suçlar klasik yöntemlerle işlenen suçlara göre, daha ağır sonuçlar doğurmaktadır. Suçluların çoğu, bazen fiillerinin deşifre olunmaması için, bazen de bu fiilleri karşılayacak ceza normunun bulunmamasından cesaretle, eylemlerinin yaptırımsız kalacağına güvenle hareket etmektedir.¹⁴⁰

Bilgisayar suçu kavramına ilk defa TCK da 1991 yılında 3756 sayılı kanunla "Bilişim Alanında Suçlar" başlığı altında bahsedilmiştir. Düzenlemede, sistemde yer alan ve sır teşkil eden bilgiyi, hukuka aykırı

¹³⁹ Yılmaz Yazıcıoğlu, **Bilgisayar Suçları**, İstanbul, 1997, s.46-48.

¹⁴⁰ Yazıcıoğlu, **a.g.e.**, s.63-66.

olarak elde edip öğrenmek, başkasına zarar vermek için sistemde bulunan bilgileri kullanmak, nakletmek ve çoğaltmak, başkasına zarar vermek veya kendisine veya başkasına zarar vermek maksadı ile sistemi ve unsurlarını tahrip etmek, değiştirmek, silmek, sistemin işlemesine engel olmak, yanlış biçimde işlemesini sağlamak, sistemi kullanarak kendisi veya başkası lehine hukuka aykırı yarar sağlamak, dolandırıcılık; sistemi kullanarak sahtecilik yapmak bu suçlar kapsamında değerlendirilmiştir.

II. ÇOCUK SUÇLULUĞU, NEDENLERİ VE TÜRK CEZA KANUNUNDAKİ YERİ

A. Çocuk Suçluluğu

Çocuk suçluluğu, 0–18 yaş arasında olan ve hukuksal olarak çocuk kabul edilen bireylere özgüdür. Çocuk suçluluğu kavramı, suç işlediği sırada 18 yaşını tamamlamamış kişiler için kullanılır.¹⁴¹

Burt; çocuk suçluluğunu, bir çocuktaki anti-sosyal eğilimlerin, yasa müdahalesini gerektirecek bir duruma dönüşmesi, şeklinde tanımlamıştır.¹⁴²

Çocuk suçluluğu bütün ülkeleri yakından ilgilendiren, suç işleyen çocukların kendilerine, ailelerine, hasımlarına, suçun işlendiği yöreye ve topluma zarar veren çok boyutlu karmaşık bir sosyal bir sorundur.

Çocukların işledikleri suçların nitelikleri ve nicelikleri büyüklerinkinden farklıdır. Küçük yaşlarda hemen hemen tüm çocuklar küçük suçlar işlerler. Ancak bu durum onların ileride de suç işleyecekleri anlamına gelmez. Zihinsel, fiziksel ve ruhsal yönden tam bir olgunluğa erişmemiş, toplumsal rol ve görevlerini öğrenmekte olan, doğal dürtüleri ile çelişen, kurallara neden

¹⁴¹ Demirbaş, a.g.e, s.157.

¹⁴² Yavuzer, a.g.e, s.23.

uyulacağını yeterince anlamayan ve henüz asosyal olan çocuk, gelişim süreci içerisinde toplumsallaşır ve çevreye uyum sağlar.¹⁴³

Çocuk suçluluğunu yetişkin suçluluğundan ayıran en önemli özellik, büyüme ve cinsel gelişmenin getirdiği farklılıklara alışma ve yeni duruma uygun davranışlar ve tutumları öğrenme sırasında ortaya çıkan gerginliklerin, ergenlik dönemindeki çocukları ruhsal bakımdan hassas hale getirdiğini belirtmektedir.¹⁴⁴

Çocuklar gelişimlerinin ilk evrelerinde yaşamlarını çoğunlukla anti sosyal nitelikte dürtülerle yönlendiren ve böylelikle, doyum sağlayan varlıklardır. Küçük yaşta ihmal edilebilir suçlar işleyebilmektedirler. İncelendiğinde görülmektedir ki hemen herkesin çocukluğunda bu türden kabahatler görülmektedir. Endişe verici olan durum, çocukların şiddet içeren suçlara karışması, bazı suçları meslek edinmesi ve yaşamının başlangıcından itibaren, suç ailesine katılmasıdır. Ayrıca suç işleme yaşının giderek azalması, çocuk suçluluğunun başka bir endişe verici boyutudur. Çocukların doğal istekleri ile kurallar çelişmektedir. Ergenlikteki hızlı bedensel ve ruhsal değişim, bu dönemde iyi yönlendirilememesi, ilgisizlik de çocukları suça itebilmektedir.

Çocuk suçluluğu, sosyal bir uyumsuzluğun belirgin bir görünümüdür. Bu nedenle sorun hukuki olmaktan öte, psiko pedagojik ve sosyal niteliktedir. Bu nedenle yeterince özbenliğe kavuşmamış çocuğun işlediği suçu çocuğun kritik gelişme dönemlerinden soyutlayarak ona yalnızca suçlu gözüyle bakmak akıllıca değildir.

¹⁴³Hamit Hancı, Ayşim Tuğ, Yeşim Doğan, “1993-1996 Çocuk Suçluluğu Profili” Ankara Barosu Dergisi,2002-2 s.183.

¹⁴⁴Adnan Kulaksızoğlu, **Ergenlik Psikolojisi**, İstanbul ,Remzi Kitapevi,2004, s.35.

B. Çocuk Suçluluğunun Nedenleri

Çocuk suçluluğunun nedenlerini keşfetmek, sosyolog ve kriminologların temel uğraşlarından biridir. Bu görev çok yönlüdür; fakat analitik olarak ayrı problemler olmakla birlikte, birbirleriyle yakından ilişkili iki temel unsuru kapsar. Bunlardan ilki, toplumda gözlenen suçluluk miktarı ve türleri, diğeri ise, suçlu davranış kalıbı ile ilgili süreçlerdir.¹⁴⁵

Burada iki soru akla gelir; hangi faktörler gözlenen suçluluk oranlarını ve kalıplarını yaratır ve bazı çocuklar neden suçlu olurlar?

Cohen; ilk sorunun cevabının sosyolojik olduğunu söyler; çünkü biz sosyal sistemin yapısında bu suçlu kalıplarını ortaya çıkaran ne gibi sosyal, yapısal faktörler olduğunu belirlemeye çalışırız. İkinci sorunun cevabı ise; suçluluğun sosyal psikolojik olduğudur. Konuya psikolojik ilgi sapma motivasyonu ve uyum sürecine bakılarak yoğunlaşılır.¹⁴⁶

Çocuk suçluluğunu oluşturan nedenlerin önceden tespit edilmesi, çocukların suçla tanışmasının önlenmesinde ve sorunların çözümünde kullanılacak olan metotların belirlenmesinde önemli etkindir.

Çocuk suçluluğunun önlenmesinde yetişkin suçluluğundan farklı olarak, suçun ön plana çıkarılarak, karşılığında cezai müeyyidelerin uygulanması şeklinde değil, kişinin öne çıkarılarak suçu oluşturan etmenlerin irdelenmesi ve ortadan kaldırılması olumsuz sonuçların, yaşanmasını, büyük ölçüde önleyecektir.

Çocuk suçluluğunun nedenleri; kişisel, ailevi ve çevresel nedenler olarak üç başlıkta incelenebilir.

¹⁴⁵ Gibbens' den aktaran, İçli, a.g.e,231.

¹⁴⁶ Gibbens' den aktaran, İçli, a.g.e,231.

1. Kişisel sebepler

Çocuğun biyolojik, fiziksel ve psikolojik yapısındaki bozukluklar tek başına çocuğu suça itmeseler de suç işlemeye elverişli bir ortamda oldukça etkilidir.¹⁴⁷

Biyolojik, psikolojik ve fiziksel rahatsızlıklar, kalımsal olarak ortaya çıkabileceği gibi, sonradan da ortaya çıkabilmektedirler. Bu nedenleri, epilepsi, psikpati, iç salgı bezi düzensizlikleri, beden yapısı, zeka ve kalıtım, kromozom sapmalar, toksik enfeksiyon durumları, organik beyin sendromları, beyin ırları, vücut biyokimyasal dengesizlikleri vb. gibi sorunlar sayılabilir.¹⁴⁸ Annenin hamilelik sırasında alkol uyuşturucu gibi maddeler kullanması, ağır doğum koşulları da etkili olmaktadır. Ayrıca zekâ azlığı ile suç işleme potansiyeli arasındaki ilişki de önemlidir. Zekâ azlığının suç işlemede bazı potansiyel özelliklerde yatkınlık gösterdiği bilinmektedir. Zekâ azlığının etkide kalmayı kolaylaştırdığı, uyum problemleri yarattığı ve bu kişilerin suça ilişkin delillerini karartmadaki başarısızlığı suç açısından oranı artırır. Kalımsal biyolojik etkenlerle çocuğun gelişim evrelerine ilişkin özellikleri bilememekten doğan eğitim hatalarının çocuk suçluluğunu ön koşullarını oluşturduğu toplum ve yakın çevre koşullarıyla birleşerek çocuğunun suçlu davranışa iten önemli bir uyarım olmaktadır.¹⁴⁹

2. Ailevi Sebepler

Aile; anne baba ve çocuklar tarafından kan akrabalarından meydana gelmiş ekonomik ve toplumsal birliktir.¹⁵⁰

¹⁴⁷ Emine Akyüz, **Ulusal ve Uluslar arası Alanda Çocuğun Haklarının Korunması** Ankara, MEB Basımevi, 2001, s.103.

¹⁴⁸ Yavuzer, **a.g.e.**, s.103.

¹⁴⁹ Yavuzer, **a.g.e.**, s.103.

¹⁵⁰ Birsen Gökçe, **“Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir inceleme”**, Aile yazıları 1, TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayını, yıl 1976, s.207.

Aile bireyin en yakın olduğu ve toplumsallaşma sürecinin içinde birey üzerinde en etkin toplumsal gruptur; çünkü çocuğun ilk ve doğal çevresi ailesidir. Çocuk ailenin bir üyesi olarak kişiliğini, davranışlarını, ahlak yargılarını her şeyden önce, ailede aldığı eğitimle elde etmektedir.¹⁵¹

Çocuk suçluluğu konusunda ailenin rolü üzerinde önemle durulur. Ailenin çocuk üzerindeki etkisi çoğu kez daha doğumdan önce başlar. Ailenin çocuğa karşı istekli ya da isteksiz oluşu, gerek ruhsal, kültürel, gerekse toplumsal ekonomik yönden bu çocuğun gelişimine hazır olup olmadığı ve çocukken beklentileri o çocuğun yaşantısını, ilk izlenimlerini ve çevresiyle duygusal iletişimini önemli ölçüde etkilemektedir. Aile üyeleri ile olan ilişkileri çocuğun diğer bireylere, nesnelere ve tüm yaşama olan tutumlarının temelini oluşturur.

Kısaca ailelerin genişliği sosyoekonomik ve kültürel düzeyi, çocuğun ilk sosyal deneyimlerini dolayısıyla duygusal ve toplumsal gelişmesini etkiler.¹⁵²

Kişinin ilk sosyal çevresi, içinde doğduğu ailesidir. Çocuğun sosyalleşme süreci aile içinde başlar ve yaşamı boyunca devam eder. Çocuğun özellikle yaşamının ilk yıllarında ailesiyle yoğun teması, ileriki yıllarda sergileyeceği, davranış kalıplarının belirlenmesinde önemli rol oynar. Hiç bir çocuğun doğumundan ileride suçlu olacağını, ya da yasalara tümüyle itaat edeceğini kestirmek mümkün değildir.¹⁵³

Ailelerin çocuklarını suçlu olmayacakları yönde eğitmeleri beklenmekle birlikte, bütün aileler için genel geçerliliği olan çocuk yetiştirme gerçektir. Bilindiği gibi ilk topluluklarda, çocuk yetiştirme görevi olarak daha basit iken, günümüz toplumlarında son derece güçtür. Topluluk içinde anne

¹⁵¹ Yavuzer, a.g.e, s.126.

¹⁵² İçli,a.g.e. s.233.

¹⁵³ İçli,a.g.e. s.233.

ve babanın her ikisi de, büyükanne ve büyük baba ve diğer akrabalar gibi oldukça basit ve uyumlu bir kültürde yetişmişlerdir. Bunun sonucunda onun karakterini kolaylıkla şekillendiren ve en az çatışma yaratan istikrarlı ve uyumlu bir baskı uygulanır. Bu çocuğu yetiştirmekle yükümlü olan kişinin, istikrarlı olmayan, hızla değişen modern toplumlar için imkânsızdır. Ebeveynler genellikle birbirleriyle oldukları kadar, kendi anne ve babalarıyla, öğretmenlerle ve diğer kişilerle çatışma içindedirler. Bu durumda çocuğa uyumlu ve kararlı bir baskı uygulaması imkânsız hale gelir. Bu kararsızlıklar, çocuğun ebeveynlerine itaatini olduğu kadar onların kontrollerini de etkiler.

Çocuk suçluluğunun aile faktörü içinde üzerinde durulması gereken bir nokta, annenin çalışmasıdır. Suçlu olmayan çocukların, çalışan (düzenli veya zaman zaman) annelerinin oranı, çocuklarına uygun denetimi yapmayan ev kadınlarının oranından önemli derecede fazladır. Fakat alt gelir gruplarındaki çalışan anneler, çocuklarının denetim ve bakım organizasyonunu yapmada ev hanımlarından daha az bilinçlidir.¹⁵⁴

Aile içi disiplin de çocuk suçluluğunda etkin bir faktördür. Suçlu çocukların ailelerinde, disiplinsizlik suçlu olmayan gruptan daha sık görülmektedir. Ebeveynlerin, fiziksel, ruhsal ve ahlaksal zayıflığı, ebeveyn olmayışından kaynaklanan disiplinsizlik, çocuğun kontrolünde ve disiplin konusunda, ebeveynlerin birbirine uymayışı, aşırı disiplin veya aşırı tolerans da çocuğun suç işlemesinde etkili olmaktadır.¹⁵⁵

Hirschi, formüle ettiği sosyal kontrol teorisinde, kişinin toplumla olan bağları zayıfladıkça suç işleme olasılığının yükseldiğini ileri sürmüştür.¹⁵⁶ Aynı husus aile bağlarına da uygulanabilir. Kişinin ailesi ile ilişkileri zayıfladıkça, aile içi bireylerin birbirlerine sorumluluk duygularında, ilgi ve şefkatlerinde azalma oldukça, kişi daha çok dışa ve kendi özel ilgilerine

¹⁵⁴ İçli, a.g.e. s.234.

¹⁵⁵ İçli, a.g.e. s.236.

¹⁵⁶ Reid'den aktaran ,İçli, a.g.e. s.236.

yönelir. Bu da olumsuz çevre koşullarıyla birleşince, sapmış davranış veya suçlu davranış ortaya çıkabilir. ¹⁵⁷

Çocukları suça iten faktörlerden bir tanesi de ailenin sosyoekonomik yapısıdır. Çocuk suçlarının ailelerinin sosyoekonomik yapısı ile ilgili araştırmalarda bu çocukların, genel olarak ekonomik düzeyi düşük olan ailelerden geldikleri ortaya çıkmıştır. Alt gelir düzeyindeki ailelerin çocukları üzerindeki kontrolü, diğer tabakalardaki çocuklara oranla daha zayıftır. Yine bu çocukların suçluluğu daha çok yetişme koşullarından kaynaklanır. ¹⁵⁸ Beşmart'a göre, ailenin ekonomik durumu çocuklara uygulanan kontrol ve disiplini etkilemektedir. Ona göre, alt ve üst ekonomik düzeyden aileler, yaşam tarzları nedeniyle, çocuklarına gerekli ilgiyi göstermede yetersiz kalmaktadırlar. ¹⁵⁹

Parçalanmış ailelerin de çocuk suçluluğuna sebep olduğu ileri sürülmektedir. Bu teori Bowlby tarafından popüler hale getirilmiştir. Bowlby araştırmasında, suçluların karşılaştırıldıkları çocuklara göre, hayatlarının ilk 5 yılında tamamen ya da uzun süreli ana ayrılığı mahrumiyeti yaşamalarının önemli derecede muhtemel olduğunu bulmuştur. Yazar, vitaminler ve proteinler vücut sağlığı için nasıl gerekli ve mühim ise, bebeklik ve çocuklukta ana sevgisinin de akıl ve ruh sağlığı için öyle önemli olduğunu iddia etmiştir. Eğer bir çocuk, hayatının ilk 5 yılında uzun süreli ana mahrumiyetine maruz kaldığı takdirde bu durum suçluluk da dahil olmak üzere, telafi edilemez olumsuz etkilere yol açabilmektedir. ¹⁶⁰ Böylesi mahrum çocuklar, diğer çocuklar ve yetişkinlerle sevgi bağları geliştirmeyi beceremeyen, şefkatten yoksun mahrum kimseler, olma eğilimindedirler. Bu sebeple ilişkilerinde yakın arkadaşlıklar ve derin hisli duygulara sahip değildirler. Bu konuda daha sonra yapılan araştırmalar, anadan ayrılığa ilave

¹⁵⁷ İçli, a.g.e. s.236.

¹⁵⁸ Sulhi Dönmezer, **Sosyoloji**, İstanbul, Savaş Yayınları 1982, s.22.

¹⁵⁹ İçli, a.g.e. ,s.237.

¹⁶⁰ İbrahim Bahar, Kazım Seyhan, “**Çocukta Suçluluğun Gelişmesine Yol Açan Faktörler**”, Polis Dergisi, Sayı 47, ocak-subat-mart, 2006, s.101.

olarak babadan ayrılığın üzerine vurgu yapmışlar, parçalanmış aileler ile, yapılan araştırmaların çoğu, anadan çok babanın kaybı üzerinde durmuşlardır. ¹⁶¹ Bunların yanında, parçalanmış ailelerin, erkek çocuklardan çok kız çocukları üzerinde daha etkili olduğu, belirtilmiştir. ¹⁶²

Çocuğun suçlu davranışında rol oynayan faktörlerden bir tanesi de, çocuğun ailesinde başka suçlu kişilerin varlığıdır. Bu konuda çok sayıda araştırma yapılmıştır. Bunlardan bir tanesi, Glueck'in 1000 suçlu çocuk üzerinde yaptığı araştırmalarda, çocuk suçlularının % 86.7 sinin bu tip suçlu ailelerden geldiklerini göstermiştir. Ayrıca, Barken, Glueck ve Mc Cord'un çalışma sonuçları suçlu çocukların ailelerinde, suçlu olmayan gruba göre alkolizm, suçluluk ve aile tarafından reddedilmeye daha sık rastlandığını göstermektedir. Buna göre, çocukların yetiştikleri evde, suçlu davranış kalıbının mevcudiyeti, çocuğun bu kalıbı aynen kopya etmesi şeklinde olmasa da, yasara riayet etme alışkanlığını büyük olasılıkla etkileyecektir. Bu tür ailelerden gelen çocuklar, çevrelerindeki mevcut suçlu alt kültüre daha kolay girebilmektedirler. ¹⁶³

Çocuk suçluluğuna etki eden ailesel faktörler içinde değineceğimiz son faktör de; aile genişliğidir. Bu durum özellikle çocuğa ilgi alaka gösterilmesi ve eğitimi konusunda sorunlara yol açabilmektedir. ¹⁶⁴ Yoksulluğu beraberinde getirdiği ve suçluluğun oluşumunda etkili görülen aile kalabalığı, bireylerin, yaş ve statülerine uygun gereksinimlerinin karşılanmadığı, yaşantılarının dört duvar arasında süre geldiği bir gerçektir. ¹⁶⁵

¹⁶¹ Bahar, Seyhan, **a.g.e.** s.102.

¹⁶² İçli,**a.g.e.**s.238.

¹⁶³ Wolfgang'dan aktaran, İçli,**a.g.e.** s.240.

¹⁶⁴ Esin Onur, "Eğitim ve Bilim Dergisi",C.4, 1980, s.540.

¹⁶⁵ Mahmut Tezcan , **Boş Zamanlar Sosyolojisi** , Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimler Yayını, no:74, 1993, s. 86.

3. Çevresel Nedenler

Çocuklar büyüdükçe, toplumsallaşma süreci içinde, aile dışında kalan faktörlerin etkisi artmakta ve çocuğun dış çevre ile olan ilişkisi hayatının büyük bir bölümünde etki etmeye başlamaktadır. Çocuğun çevre ile olan ilişkilerinde etkili olan faktörlerin başında, okul ve iş çevresi gelir.

Okul çocuğun örgütlü, kurumsal ve toplumsallaştırma tekniği ile karşılaştığı ilk yerdir. Aileden edinilen kimliğin geliştirileceği, topluma uygunluk tanımlarının net olarak öğrenildiği ve çocuğun gelecek fikriyle tanıştığı yerdir. Aile içinde edinilen tutum ve alışkanlıklar, otorite figürlerine düşmanlık ya da uyma, liderlik veya edilgen tutum alma biçiminde kendini gösterecektir. Çocukların kişilik gelişimlerinin göz ardı edilen bir sistemde, sadece bilgi aktarma görevini üstlenmiş bir okulun, uyumsuz ya da suçlu davranışlarını, önleyici fonksiyonu olamayacaktır.

”Okullarımız eğitim yapmayıp öğretimde bulunuyor” suçlaması aslında bir dereceye kadar doğrudur. Çünkü çocuğa daima bilgi aktarılmakta, kişilik gelişimi üzerinde durulmamaktadır.¹⁶⁶ Çocuğun kişiliğinin gelişebilmesi, öğretmenin öğrenci ile arasındaki sevgi bağı kurması ile mümkündür. Aile kurumunun yetersiz ya da eksik olması halinde bu eksikliği giderecek, en güçlü ve organize toplumsal kurumun okul olduğu görülmektedir.¹⁶⁷

Öğrenime devam etmek, muntazam okula gitmek, çocuğun kötü çevrelerle olan ilişkisini kesebileceği gibi, aynı zamanda uygun bir disiplin altında toplumsal kurallara uymasını da sağlar. Çocuk suçluluğu ile okulu terk etme arasındaki ilişki, tüm toplumlarda var olan bir gerçektir.¹⁶⁸

¹⁶⁶ Yavuzer, a.g.e, s.167.

¹⁶⁷ Yavuzer, a.g.e, s.162-163.

¹⁶⁸ Yavuzer, a.g.e, s.167.

Ankara Üniversitesi Kriminoloji Enstitüsünün, 1947-53 yılları arasında 1000 mükerrer suçlu üzerinde yaptığı araştırma bulguları eğitim düzeyi ile suçluluk arasındaki, ilişki bakımından düşündürücüdür. 1000 suçlunun yarısından fazlası (576) hiç eğitim görmemiştir. Hiç okuma yazma bilmeyenlerin sayısı 481, yalnız okuma bilenlerin sayısı 26, okuma ve yazma bilenlerin sayısı da 485 tir. ¹⁶⁹

Sonuç olarak, bir toplumsallaştırma kurumu olarak okulun işlevi büyüktür. Okul bir sosyal kurum olarak gerektiğinde aile ve yakın çevrenin veremediği olumlu etkileşim ortamı hazırlayan, bu boşluğu dolduran bir kuruluştur. Okul önemli işlevi yerine getirebildiği ölçüde başarılı sayılır. Okul öğrenimiyle suçluluk arasındaki ters orantı bu kurumun uyum sürecindeki etkinliğini kanıtlamaktadır. ¹⁷⁰

Çocuğun toplumsallaşma sürecini etkileyen faktörlerden biri de çocuğun okul yaşamı süresince veya bu süreci kesintiye uğratacak durduracak şekilde, iş yaşamına katılmasıdır. Çocuklar iki nedenden dolayı çalıştırılmaktadır.

Birinci neden, dengesiz gelir dağılımı sonucunda oluşan ve çocuğun çalışmak zorunda bırakıldığı sürekli yoksulluk, ikinci neden ise, mevcut eğitim sistemine olan güvensizliktir. Öte yandan çocuk içinde bulunduğu fakirlik çemberini kırmak, ailesine olan yükünü azaltmak, ailesinin geçimini sağlamak, hiç değilse paylaşmak gibi nedenlerle çalışmaktadır.

İş ortamına giren bir çocuk, bir yetişkinin devamlı bakım ve eğitiminden yoksun kalmaktadır. Bu nedenle davranışlarının doğru ya da yanlışlığına kendisi karar vermek zorundadır. Buna bağlı olarak iş ortamında, çocukların model olarak alabileceği kişilerin özellikleri çok önemli husustur.

¹⁶⁹ Yavuzer, a.g.e, s.167.

¹⁷⁰ Nejat Akalın, **Çocuğun Suça İtilmesinde Toplumsallaşma Öğelerinin Etkisi**, İstanbul, Vakıf Yayınları, 1999, s.530.

Ayrıca çocuk, bir gelişimsel gereksinimi olan ve bazı toplumsal davranışların gelişmesinde payı olan oyun gibi bir etkinliği tam olarak yerine getiremez. İş yaşamı, okul çalışmalarına yeterince zaman ayırmasını engelleyebilir. Ayrıca, iş yaşamının getireceği ekonomik özgürlük, kendisini çevrenin olumsuz etkisine denetimsiz bırakmasına da neden olabilir. Özellikle aile denetiminden uzakta bir işte ve sokakta çalışan çocuklar, uyuşturucu, uçucu madde, alkol ve suç gibi sapma davranışlara karşı, korumasız bırakılmaktadır.¹⁷¹

Türk hukuk sisteminde çalışan çocukların korunması amacıyla bazı yasal düzenlemeler yapılmıştır. Ancak getirilen yasal tedbirler, gerektiği gibi, uygulanamamaktadır. Çalışma hayatındaki olumsuz şartlar, çocukları psikolojik ve fizyolojik açıdan, olumsuz etkilemeye devam etmektedir.

Boş zamanların değerlendirildiği çevre; boş zamanlar, bireyin çalışma ve diğer görevlerinden sonra, özgür olarak dinlenmesi, eğlenmesi, toplumsal başarı ya da kişisel gelişmesi için, kullandığı zamandır. Boş zamanın iyi bir biçimde değerlendirilmesi, kötü alışkanlıklar edinmeyi önlemesi, kazanılan kötü alışkanlıklar varsa bunların yok edilmesi açısından yararlıdır.¹⁷² Boş zamanların çocukların suçluluğunda iki etkisi vardır; birincisi, çocuğu suça itmesidir. Gerçekten boş zamanların iyi kullanılmaması nedeniyle çocuklar anti sosyal davranışlara girmekte ve suç işlemektedir. İkincisi suçluluğu önlemesi ya da azaltmasıdır. Boş zamanlarını akıllı bir biçimdeki etkinliklerle geçiren çocuklar suçluluğa yönelmemektedirler.

Oyun grubu ve suçluluk; oyun grubu aileden sonra çocuğun yüz yüze ilişkiler kuracağı, doğal ve ilkel bir gruptur. Sosyolojik bakımdan bütün ilkel grupların yaptıkları fonksiyonları, oyun grubu da yerine getirir. Bu

¹⁷¹ Köknel Özcan, **Gençlik Çağının Psiko Sosyal Nitelikleri** (12-24 Yaş Arası Gençlerin Sorunları), İstanbul, s.213.

¹⁷² Tezcan, **a.g.e**, s.19.

fonksiyonların en önemlisini sosyalleştirme teşkil eder. Çocuk oyunla toplumsallaşır ve kişilik kazanır.¹⁷³

Akran grubu çocuk üzerinde etkisi en güçlü olan gruptur. Çocuk akran grubu içerisinde, bireyler arası ilişkiler açısından gerçeklerle yüz yüze geldiği ortamı algılar, bazı toplumsal davranışları kazanır ve çocuk akran grubunun etkisinde büyür. Akran grubunun etkisi özellikle ergenlik çağında en üst noktasına ulaşır. Çünkü ergen için grup yaşamı, başarmak zorunda olduğu bireysel bağımsızlığını kazanması için bir olanak sağlar. Aile ilişkisi yetersiz olan suç işleme eğilimindeki çocuklar için, akran grubunun olumsuz etkileri daha baskındır. Çocuk üzerinde etkili olan akran grubunun, suçluluk risk faktörleri içeren grup özellikleri göstermesi, çocuğun da suçluluğa itilmesini doğurabilir. Akran grubunda suçla ilişkili bireylerin olması, suça yönelik ortak hareket etme organizasyonu olarak çeteleşme, akran grubunun kriminal olarak barındırdığı risk faktörlerindedir.

Çete, genellikle oyun grubunun sabit ve organizeli olması ile kurulmuş olur. Çocuk çeteleri, suçluluk alt kültürü oluşturan ve nakleden bir tür kurumdur. Çete, mensupları arasında anti-sosyal bir dayanışmayı kuvvetlendirir. Önce, sadece heyecan duymak maksadıyla birlikte olarak küçük suçları işler ve işledikleri suçlar cezasız kaldıkça, daha ciddi suçlara terfi ederler. Çete içinde suç bir adet ve gelenek halinde oluşur ve gelişir.¹⁷⁴

Suçlu çocuklar kendilerinin oluşturdukları akran gruplarıyla toplumun diğer öğelerinden ayrılmışlardır. Kendilerine benzer suçlu bireyleri arkadaşları olarak kabul ederken, kendilerinin dışındaki dünyaya karşı soğuk ve çıkarıcıdır.

Yavuzer; çocuk suçluluğundaki katılma oranının yüksek olmasını, çocuk suçluluğuyla oyun grubu arasındaki nedensellik ilişkisiyle

¹⁷³ Akalın, a.g.e. ,s. 539

¹⁷⁴ Dönmezer, **Kriminoloji**, s.215.

açıklamaktadır. Suça yönelen ergenlerin 3–5 kişilik gruplar halinde suç işlemeyi yeğlediklerini gözlemlemiştir. Ülkemizde çocuk suçluluğuna baktığımızda, çeteleşmenin ve uzlaşmanın diğer ülkelerdeki kadar yaygın olmadığı görülmektedir. Anlaşılmaktadır ki oyun grupları kontrol altında tutulamazsa çevresel faktörlerin etkisiyle zaman içinde çocuk çeteleri haline gelebilecektir. Çünkü yasaklanan şeylere merak ve yapmaktan zevk duyma çocukluk dönemlerinin başlıca özelliklerindedir.

Eğlence ve eğlenme vasıtaları; boş zamanların değerlendirilmesinde, toplumun genel etkisi ve kitle iletişim araçları önemlidir. Kitle iletişim araçlarının halkı eğitmeye yönelik amaçları da vardır. Ancak kültürel, toplumsal ve ekonomik alanlarda bir eğitim aracı olarak beklenen düzeye henüz ulaşmadığı söylenebilir. Çocukların ve yetişkinlerin özellikle televizyonu daha çok eğlendirme aracı olarak görmeleri, bu kanıyı güçlendirmektedir. Kitle iletişim araçlarının çok geliştiği çağımızda çocukların boş zamanlarının büyük bir bölümünü televizyon seyrederek geçirdikleri görülmektedir. Televizyonun çocukları sosyalleştirme teknikleri arasında, en etkin olanını oluşturduğunu söylemek gerekir.¹⁷⁵

Çocuklarımız kendilerine model olarak seçtikleri televizyon ve sinemadaki kahramanların özelliklerini, gündelik yaşayışlarına ve oyunlarına yansıtırlar. Çocuklar televizyonda izledikleri kahramanların şiddet içeren davranışları çocuklardaki saldırganlık dürtülerini harekete geçirebilirler. Çocuklarda dürtülerini kontrol etme yetenekleri henüz gelişmemiştir.

Ülkemizde yayın yapan televizyon kanallarının genelde çocuklarımızın beden, ruh ve heyecan gelişimini olumsuz etkilediği, onları milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel, değerlerimize yabancılaştırdığı, kişiliklerinin oluşma sürecinde önemli bir evre olan buluş çağlarındaki gelişmelerinin

¹⁷⁵Emin Öztürk, **Çocuğun Sosyalleşmesinde Televizyonun Etkisi**, İstanbul, İstanbul Vakfı Yayınları, No:4,1999,s.221

dengeli olmasını engellediği, özdeşleşmenin yoğun olduğu ilk gençlik çağında çocukların yanlış modeller benimsediklerini ortaya koymuştur.¹⁷⁶

Yapılan gözlemler, şiddet ve adam öldürme sahnelerini izleyen çocuklarda, çeşitli gerginlik ve endişelerin görüldüğüne dikkat çekmekte, ayrıca yanlış seçim sonucu oynanan bilgisayar oyunlarının da çocukları cinsel yönden uyarmakta, bazılarında nefret ya da suçluluk duygusunun oluşumuna, bazılarında ise, cinsel suç işlemesine ya da normalden sapan davranışa neden olmaktadır.

C. Türk Ceza Hukukunda Çocuk Suçluluğu

Çocuklar, Türk Hukuk sistemimizde, temyiz kudreti, yaş, suçun ağırlığına bağlı olarak cezalandırılmaktadır. Yetişkinler için suç oluşturan davranışlar çocuklar için de suç oluşturmaktadır; ama buradaki ayırım, ceza sorumluluğunda kendini gösterir.

5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 31, 32, 33 ve 34. maddelerinde cezai sorumluluğu azaltan veya kaldıran haller düzenlenmiştir.¹⁷⁷

TCK'nin 31/1 maddesinde çocuklar yaşları itibariyle üç gruba ayrılmıştır.

0 - 12

12 - 15

15 - 18

¹⁷⁶ Gökten Koçoğlu, *Adli Tıp Açısından Suç ve Çocuk İlişkisi*, 08-12 Kasım 2006, 13. Ulusal Adli Tıp Günleri

¹⁷⁷ Koçoğlu, a.g.e

Maddeye göre; fiili işlediği sırada 12 yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluğu yoktur. Bu kişiler hakkında, ceza kavuşturulması yapılamaz, ancak çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir.¹⁷⁸

Fiili işlediği sırada, 12 yaşını doldurmuş olup da 15 yaşını doldurmamış olanların, işlediği fiilin anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması halinde, ceza sorumluluğu yoktur.¹⁷⁹ Bu kişiler hakkında çocuklara özgü aşağıda belirtilen güvenlik tedbirlerine hükmolunur.

- Suça sürüklenmiş çocuk, eğitimine devam edebilmesi için bir aile yanına veya bir kuruma yerleştirilir.
- Beden ve ruh sağlığının bozuk olması durumunda, bir sağlık kuruluşunda tedaviye tabi tutulur; bir meslek veya sanat icrasına yönelik olarak gördüğü eğitimi tamamlaması durumunda, bir kamu kurumunda veya özel olarak aynı meslek ve sanatı icra eden bir başkasının gözetimi altında ücret karşılığında çalıştırılabilir.
- Hakim, hakkında güvenlik tedbirlerine karar verdiği çocuğa rehberlik edecek bir uzman kişiyi görevlendirir. Bu kişi, güvenlik tedbirinin uygulama süresince, sorumluluk bilincinin gelişmesine yönelik olarak, çocuğa öğütte bulunur yol gösterir ve eğitimine yardım eder; çocuğun kanuni temsilcisi ve eğitiminden sorumlu olan kişilerle görüşerek, istişarelerde bulunur, çocuğun gelişimi, eğitim durumu ve davranışları hakkında üçer aylık sürelerle rapor düzenleyerek hakime verir.

¹⁷⁸ Feyzioğlu Toroslu, **TCK, CMK, ve İlgili Kanunlar**, Savaş yayınevi, Eylül, 2007, s.42.

¹⁷⁹ Toroslu, a.g.e., s.42.

- Güvenlik tedbirlerinin süresini hakim belirler. Hakim, tedbir uygulaması sırasında çocuğun gelişimini ve davranışlarını göz önünde bulundurarak, belirlediği süreyi değiştirebilir.
- Güvenlik tedbiri uygulaması, en geç ilgilinin 18 yaşını doldurmasıyla sona erer.
- Mahkeme, ana ve babanın velayet yetkilerini kötüye kullanmaları veya velayetle ilgili görevlerini kasten ihmal etmeleri nedeniyle, suç işleyen çocuk üzerindeki velayet hakkının kaldırılmasına ve vasi tayinine karar verebilir. Vasinin çocuğun yanına yerleştirildiği aile bireylerinden biri veya eğitim gördüğü kurum bünyesinde görevli olmasına özen gösterilir. Bu durumda mahkeme ana ve babanın ekonomik durumlarını göz önünde bulundurarak, suç işleyen çocuk lehine bir nafakaya da hükmedebilir. Hükmedilen nafaka, çocuğun eğitim ve barınma harcamalarında kullanılmak üzere, vasisine verilir.
- Güvenlik tedbiri veya denetim süresi içinde, güvenlik tedbiri veya denetim süresinin sona ermesi yada cezanın infazının tamamlanması halinde, çocuğun velayeti, içinde buldukları sosyal ve ekonomik şartlar göz önünde bulundurularak, ana ve babanın her ikisine veya birine geri verilebilir.
- Ana ve babanın nafaka yükümlülüğü, çocuğun 18 yaşını tamamlamasına kadar devam eder. Ancak, güvenlik tedbiri veya denetim süresi daha önce sona erer ya da cezanın infazı tamamlanırsa, nafaka yükümlülüğü kendiliğinden kalkar.

0–12 yaş grubundaki çocuklar bakımından koruyucu ve destekleyici tedbirlere hükmedilebilmesi için hakim ve cumhuriyet savcısının gerek görmesi haline çocuğun 7/2 de belirtilen şekilde, sosyal çalışma görevlisine

sevk ederek, hakkında 35. madde göre, sosyal inceleme raporu düzenlenmesini talep edecek, bundan sonra çocuk hakkında tedbir uygulanmasına veya uygulanmamasına, şayet uygulanacak ise, hangi tedbirin uygulanması gerektiğini çocuk hakimi tarafından karar verilecektir.

Suç işlediği iddia edilen 12-15 yaş grubundaki çocuk kolluk görevlileri tarafından kimlik tespiti yapıldıktan sonra ilgili çocuk savcısına getirilir, savcı tarafından, adli tabibe sevk edilerek; TCK'nin 31/2 maddesinde belirtilen şekilde işlediği iddia edilen fiilin, hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişip gelişmediği hususunun tespiti talep edilir. Adli tıbbın hazırlayacağı rapordan, iki sonu çıkabilir;

- Çocuğun işlediği iddia edilen fiilin, hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneği yeterince gelişmediği veya
- İşlediği iddia edilen fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin geliştiği şeklinde olmaktadır.

Rapor, ilk ihtimaldeki gibi ise bu kez çocuk hakkında ceza kavuşturması yapılmayacak ancak yukarıda açıklandığı üzere; hakkında sosyal çalışma görevlisi bakımından düzenlenecek rapora göre çocuk hakimi tarafından yasada belirtilen güvenlik tedbirlerinden bir veya bir kaçına hükmedilecektir. Burada hâkimin tedbire hükmedip hükmetmemekte takdir yetkisi yoktur mutlaka bu tedbirlerden bir ya da bir kaçına hükmedilecektir

Rapor ikinci ihtimalde belirtilen şekildeki gibi ise, çocuğun ceza sorumluluğu vardır, hakkında ceza kavuşturması yapılacak ancak verilecek cezada yasanın belirteceği oranda indirim yapılacaktır.¹⁸⁰

¹⁸⁰Koçoğlu,a.g.e.

Fiili işlediği sırada 12 yaşını doldurmuş olup da 15 yaşını doldurmamış olanların işlediği fiilin anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş ası halinde ceza sorumluluğu yoktur.Bu kişiler hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirleri hükmolunur.Fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili davranışlarını yönlendirme yeteneğinin varlığı halinde bu kişiler hakkında suç ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde 12 yıldan 15 yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği taktirde 9 yıldan 11 yıla kadar müebbet hapis cezasına hükmolur, diğer cezaların yarısı indirilir ve bu halde her fiil için verilecek hapis cezası 7 yıldan fazla olamaz.

Fiili işlediği sırada 15 yaşını doldurmuş olup da 18 yaşını doldurmamış olan kişiler hakkında suç; ağırlaştırılmış müebbet cezasını gerektirdiği taktirde, 18 yıldan 24 yıla, suç; müebbet hapis cezasını gerektirdiği taktirde, 12 yıldan 15 yıla kadar hapis cezasına hükmolunur, Diğer cezaların 1/3 ü indirilir ve bu halde her fiil için verilecek hapis cezası, 12 yıldan fazla olamaz.

181

Çocuk suçluluğu açısından, TCK madde 33 de belirtilen sağır ve dilsizler ile ilgili düzenleme de önem taşır.

Fiili işlediği sırada 12 yaşını doldurmamış olan çocuklara ilişkin hükümleri, 15 yaşını doldurmamış, olan çocuklara ilişkin hükümleri, 15 yaşını doldurmamış sağır ve dilsizler hakkında; 12 yaşını doldurmuş olup da 15 yaşını doldurmamış olanlara ilişkin hükümleri; 15 yaşını doldurmuş olup da 18 yaşını doldurmamış olanlara ilişkin hükümleri de 18 yaşını doldurmuş olup da 21 yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler hakkında uygulanır.¹⁸²

¹⁸¹ Toroslu , a.g.e., s.59

¹⁸² Toroslu, a.g.e, s.43.

Çocuk suçlularının yargılanmasına çocuk mahkemelerinde bakılır; ancak bu mahkemeler her yerde bulunmamaktadır. Mahkemelerin bulunmadığı yerlerde, işlenen suçlara bakmakla görevli mahkeme, yasadaki yazılı usullere göre yargılamayı yapar.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KENTLEŞME VE ÇOCUK SUÇLUĞU İLİŞKİSİ

I. KENTLEŞME VE SUÇ İLİŞKİSİNİ AÇIKLAYAN SOSYOLOJİK YAKLAŞIMLAR

Kentleşme ve suçluluk arasındaki ilişkiler, birçok araştırmaya konu olmuş, yapılan araştırmaların çoğu kentler ve kırsal bölgeler arasında, işlenen suçlar, işleme şekilleri ve yoğunlukları arasında bir takım farklar olduğunu tespit etmişlerdir.

Kentleşme ile suçluluk arasındaki ilişkiyi açıklamak için birçok teori geliştirilmiştir. Birinci kategori teoriler çerçevesinde, kentleşmenin sebebiyet verdiği sosyal çözülme ve erime olayı üzerinde durulmuştur.

Dönmezer'e göre; Tonnie, Durkheim, Simmel, Maine ve diğerleri bu durumu vurgulamıştır. İçinde hısımlık ilişkilerinin egemen olduğu sosyal örgütlenmeyi oluşturduğu, insanları içtenlikle saran ilk ilişkilerin etkinlikle işlediği, kişilerin işgal edecekleri statülerin geniş ölçüde doğumla elde olduğu, sosyal normların çoğunlukla geleneklerden kaynaklandığı bir toplum tipi karşısında, ilişkilerin geniş ölçüde gayri şahsi menfaat birlikleri şeklindeki, örgütlenmeler tarafından idare olduğu, ilk ilişkilerin gücünü kaybettiği, sosyal hareketliliğin kişisel ilişkilerin devamına geniş ölçüde engel olduğu, sosyal normların geleneklere değil, fayda ve meşruiyet temeline dayandığı diğer bir toplum tipi yer almaktadır. Bu toplumda sosyal kontrol geniş ölçüde olmak üzere bürokratik mercilere, ceza adaleti sistemine devrolunmaktadır.¹⁸³

¹⁸³ Sulhi Dönmezer, **Hızlı Şehirleşme ve Suçluluk**, İstanbul, İ.Ü.H.F. Yayını, 1974,s.28.

Genelde şehirleşmenin artmasıyla birlikte, suçluluğun da artış gösterdiği, şehirlerdeki suçluluk ile kırsal alanda yaşanan suçluluğun da niteliksel olarak bir takım farklılıkları olduğu belirtilmektedir. Sutherland, ortaya çıkan farkın, farklı içtima ve farklı sosyal örgütlenmeden kaynaklandığını ileri sürmüştür.¹⁸⁴

Park, Burgess, Shaw ve Mac Kay da kentleşme ve suçluluk arasındaki ilişkileri araştırmış, kentlerde işlenen suçların, kırsal yerleşim birimlerine göre daha fazla olduğunu ileri sürmüşlerdir. Kentlerde kırsal alanlara göre daha fazla olan, sosyal ekonomik ve politik yoğunluk buralarda suçların daha fazla işlenmesi gibi bir sonuç doğurmuş ve nüfus yoğunluğu ile suç arasında doğru bir orantı olduğu ileri sürülmüştür. Kentlerde oluşan nüfus yoğunluğu ile birlikte, mevcut sosyal kurumlar etkilenmekte, sosyal kurumlar arasındaki denge bozulmakta, sosyal organizasyonsuzluk kendini göstermekte ve bunların sonucunda zayıflayan sosyal kontrol mekanizması, suçların artması sonucunu doğurmaktadır.¹⁸⁵

Clinard'da kentleşme sürecinin suçluluk üzerindeki etkileri konusunda Amerika'da 1940 yılında, İsveçte 1954-1955 yıllarında yaptığı araştırmada şu sonuçlara varmıştır.¹⁸⁶

- Kentlerde suçlular geleneksel kurallar dışında bir kültür örgütlenmesi yapar ve buna geçerler.
- Kırsal alan suçlularının çoğu, grup tipi olmaktan çok, bireysel tipleri teşkil ederler. Fakat kentlerde suç işlemek daha zor hale geldiğinden kentleşme arttıkça suçlu faaliyetler arasında şebekleşme de artar.

¹⁸⁴ Nevzat Güreli, "Şehirleşme ve Suç", İstanbul, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.32, S.2, 1967, s.121.

¹⁸⁵ Demirbaş, **a.g.e.**, s.191-192.

¹⁸⁶ Dönmezer, **Kriminoloji**, s.271.

- Heterojen kent toplumu bir sosyal suçlu tipi yaratmakta ve bu tipe, suç tekniği, argosu belirli ve gelişme gösteren bir hayat öyküsü karakterize eder. Böylece küçük kent bölgelerine ait suçlular, yoğun olarak kentleşmiş bölgelerin aksine, cezaevine girmeden önce belirli sosyal suçlu tipleri oluşturmazlar.

Yapılan açıklamalarda da bahsedildiği gibi, kentleşmeyle birlikte, sosyal akıcılığın hızlanması, sosyal kontrol mekanizmasının dezorganize hale gelmesi, sosyal normların insan tavır ve hareketlerini idare edici güçlerinin yıkılması, farklıların bir araya gelmesi, çeşitli sebeplerle bir suç alt kültürünün oluşması, kentlerde suçları ortaya çıkartan veya arttıran çeşitli kriminolojik etkenler olarak sayılabilir.

II. KENTLEŞME VE ÇOCUK SUÇLULUĞU İLİŞKİSİ

A.Kentleşme Sürecinin Çocuk Davranışlarına Etkisi ve Suç

Nüfusun kaynağından hareket ederek büyük kent merkezlerine yerleşmesi şeklinde tanımlanan kentleşme her şeyden önce bir yer değişikliği anlamını taşımaktadır. Nüfusun kaynaklandığı yerleşim yerlerinin, göç edilen merkezlerden çok farklı özelliklere sahip olmasından dolayı kentleşme aynı zamanda bir çevre değişikliğidir.¹⁸⁷

Kentleşme, genel çizgileriyle, geleneksel topluluklardan, çağdaş kent topluluğuna geçiş sürecinin bir ifadesidir. Yani en belirgin özelliği toplumsal değişme olmasıdır. Nüfus gelenekçi bir yapının sahip olduğu kesimlerden, çağdaş örgütlemenin belirlediği bir kent merkezine yerleşmekte böylelikle yeni kentliler yeni çevreleriyle uyumlu ilişkiler geliştirmek zorunda kalmaktadırlar. Söz konusu çevreler arasındaki derin farklılaşma, kentleşme sürecinin kısa sürede ve kolaylıkla tamamlanmasına engel olmaktadır. Bu süreç aynı zamanda, şehirli nüfusun homojenliğini ortadan kaldırarak,

¹⁸⁷ Erol Kaya, **Kentleşme ve Kentleşme**, İstanbul, İlke Yayıncılık, , 2003, s.157.

heterojen bir yapıya kavuşturmuştur. Aslında kentlerde saf bir nüfus bütünlüğü ve homojenlik zaten olmaz, ama göçlerle birlikte, kozmopolit bir nüfus ortaya çıkmıştır.¹⁸⁸

Kentleşme ve teknolojik gelişme birçok sorunu beraberinde getirmiştir. Örneğin, teknolojisi ve buna bağlı ekonomisi gelişmiş olan batı ülkelerinde, şiddet eylemleri, intiharlar, boşanmalar, uyuşturucu bağımlılığı, cinsel suçlarda çok fazla artış olmuştur. Refah düzeyi artan insanların daha mutlu olması beklenirken, tam tersi olması ve bir takım olumsuzlukların, sergilenmesi önemli bir çelişki teşkil etmektedir. Pek çok sorunu beraberinde getiren kentleşmenin ortaya çıkardığı en önemli sorunlardan bir tanesi kuşkusuz “çocuk suçluluğu” dur.

Park ve Burgess’ın Chicago’ da yaptıkları kentleşme ve suç çalışmalarında ortaya koydukları araştırmalarda, çocuk suçluluğunun, nüfus artışının hızlı, yerleşim şatlarının kötü olduğu kent merkezlerinde yoğunlaştığı görülmektedir.¹⁸⁹

Ülkemizde de çocuk suçluluğu, son yıllarda kentlere ait bir olgu özelliği kazanmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu ‘nun 1997 yılında yaptığı ayrıntılı bir araştırma sonuçlarına göre, kolluk kuvvetlerince yakalanan 12-18 yaş arası gençlerin %93 ‘e yakını kentlerde ancak, %7 ‘si köylerde oturmaktadır. Yani şehirlerde oturanların suç işleme oranları köylerde oturanlara göre çok yüksektir. Kentleşmeyle birlikte ne değişmektedir de kentlerdeki çocuklar köydekilere nazaran daha çok suç işlemektedir.¹⁹⁰

Bu sorunun cevabı, İlk olarak kentsel alana ait bir yaşam tarzı olarak bireyselleşme süreci incelenerek ve çocuk suçluluğunu yerleşmekte olan bu

¹⁸⁸ Kaya, **a.g.e.**, s.157.

¹⁸⁹ İçli, **a.g.e.**, s.240.

¹⁹⁰ Yakup Coşar, Kentleşen Türkiye’de Çocuk Suçluluğu , Ankara, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, cilt 18, sayı56, ocak- şubat, 2005, s.287.

yaşam tarzının sonucu olarak tartışmak sorunun cevabı için açıklayıcı olacaktır.

1. Bireyselleşme ve Suçluluk

Kentleşme süreci yaşam tarzlarında ve insan ilişkilerinde radikal bir takım değişiklikler yaratmaktadır. Bu sosyo kültürel değişikliklerin önemli bir kısmı, geleneksel toplumsallaştırma tarzlarının hızlı bir şekilde çözülmesi ve bireyin hayatını biçimlendirmek konusundaki inisiyatifinin ve sorumluluğunun artması bireyselleştirme kavramı çerçevesinde özetlenebilir.¹⁹¹

Türkiye, 50'li yıllardan itibaren çok hızlı bir kentleşme sürecine girmiştir. Fakat hızlı kentleşmeye rağmen, Türkiye'de aile üyeleri ve akrabalar arası bağımlılık, dayanışma hala çok güçlüdür. Buna rağmen, bireyselleştirme, geleneksel değerlerden kopuş ve kendi kaderine terk edilme Türkiye'de de yaşanmaktadır. Bireyselleştirme, bağların zayıflaması, bağlayıcı davranış ölçütlerinin kaybı şeklinde iki başlıkta incelenebilir.¹⁹²

Geleneksel köylü toplumlarında, insanın içinde yaşadığı birim büyük aile ve aşiretlerdir. Savaş, deprem gibi büyük felaketlerle karşılaşmadığı sürece, yaşam bu yerleşim yerlerinde aynı şekilde devam eder. Günlük yaşam tarla, ev, kahve ya da komşu arasında süre gider. Buralarda günlük yaşam herkesin önünde cereyan eder. İnsan bu topluluğa aittir ve genellikle kendisinden önce var olan insanlara ve koşullara göre yaşar ve davranır.¹⁹³

Şehirleşmenin ortaya çıkardığı coğrafi hareketlilik, günlük yaşamdaki hareketlilik ve kent içinde bölge ve ev değiştirme olarak yaşanan, hareketlilik ile birlikte, aile ve yerel çevreyle olan bağlar büyük ölçüde farklılaşır. Göç,

¹⁹¹ Eisner'den aktaran Coşar, **a.g.e.**, s.85.

¹⁹² Coşar, **a.g.e.**, s.288.

¹⁹³ Coşar, **a.g.e.**, s.289.

kentsel alandaki günlük hareketlilik ve yüksek ev ve mahalle değiştirme oranları, mahalli topluluklarla sıkı ilişki kurma ve bu ilişkileri devam ettirme olanaklarını sınırlar.¹⁹⁴

şehirde yaşayan ve ekmeğini herhangi bir işten kazanan insan açısından, doğuştan getirilen aidiyetlerin önemi de azalmaktadır. Artık köken, aile, ya da akrabalık ilişkileri, davranışları ve yaşam biçimlerini belirleyen asli öğeler olmaktan çıkmakta, belli bir aileden gelme artık ne belli davranış biçimlerine uyma zorunluluğunu birlikte getirmekte ne de belli bir mal ve mülke sahip olma garantisi vermektedir. Aidiyetler ve kimlikler en azından teorik olarak birey tarafından şekillendirilmekte, yani birey hangi çevreye ait olmak istediğine, kimle ilişki kurmak istediğine olanakları ölçüsünde kendi karar verebilmektedir.¹⁹⁵

Bağların zayıflamasının insanların suç işleme eğilimini arttırdığı savunulmaktadır. şehirde aile bağları ve mahalle bağları asgariye inmiş, bireyin aile ya da çevreye karşı olan sorumluluğunun önemi azalmıştır. Ayrıca bu çevrelerden gelen baskılar da azalmıştır ve bunlar artık çoğu kez bireyi suç işlemekten alıkoyacak düzeyde değildir.¹⁹⁶

şehrin büyüklüğü, heterojenliği ve hareketliliğin sonucu olarak, sosyal ilişkiler değişmekte ve kural olarak daha yüzeysel, anonim ve değişken hale gelmektedir.¹⁹⁷

Yerleşim birimlerinde oturanların sayısı arttıça, insanların birbirlerini tanıma oranları azalmakta, ilişkilerde bir tür parçalanma, ortaya çıkmakta ve insanlar artık ancak belli roller çerçevesinde birbirleriyle ilişkiye girmektedirler. Yüksek derecede heterojenlik ve yoğunluk fiziksel olarak yakınlığa yol açarken, sosyal ilişkiyi azaltmakta, ilişkinin biçimi göz kontağına

¹⁹⁴ Coşar, **a.g.e.**, s.289.

¹⁹⁵ Coşar, **a.g.e.**, s.290.

¹⁹⁶ Coşar, **a.g.e.**, s.290.

¹⁹⁷ Friedrichs'den aktaran Coşar, **a.g.e.**, s.291.

dönüşmektedir. Bu değişen ve yüzeysel ilişkilerin sonucu olarak, şehirli insanın özgürlüğü artmakta, yani insan küçük, homojen köylük alanlarda var olan aile, komşu gibi birincil grupların kontrolünden kurtulmaktadır.¹⁹⁸

Bağların zayıflaması, kontrol imkanlarının azalmasını da beraberinde getirecek, insanlar sadece bağların zayıflığından değil, kontrolün yokluğundan dolayı da suç işleyeceklerdir. Kontrol teorisi sıradan bir varsayımdan hareketle yola çıkar. Buna göre insanların suç işleme imkanları varsa suç işlerler. Yani suç davranışları diğer davranış biçimlerinden farklı değildir; belli bir doyum verir ve getirisi olacaksa insanlar suç işlerler. Niggli, bu durumu şu şekilde ifade etmiştir; “Doğal motivasyonun sonucu olarak, getiri-zarar hesabına göre rasyonel davranan birey, engelleyecek bir kuvvet de yoksa suç işleyecektir”.¹⁹⁹

2. Bağlayıcı Davranış Ölçütlerinin Kaybı

Geleneksel toplumlarda, sadece maddi olarak değil, davranış ölçütleri, başka bir deyişle değer ve normlarda ait olunan tabakaya, aile ya da aşirete göre şekillenmiştir. Normlar gelenekselleşmiştir, nesilden nesile aktarılırlar ve mensup olunan aileye çevreye göre de bağlayıcıdır.²⁰⁰

Modern toplumlarda yaşanan bireyselleşme sürecinin sonucu olarak, bu durum hızla değişmektedir. Normlar ve değerlerin geleneksel ilişkilerde olduğu ölçüde kapsamlı ve yeterli bir ölçüde aktarılma imkanı ortadan kalkmıştır. Kentte aileye ek olarak devreye giren, çok sayıdaki alt sistem yeni toplumsallaşma biçimleri yaratmakta bağlayıcı davranış ölçütlerinin kaybının ikinci nedenini oluşturmaktadırlar.²⁰¹

¹⁹⁸Friedrichs'den aktaran Coşar, a.g.e., s.291.

¹⁹⁹ Coşar, a.g.e., s.291.

²⁰⁰ Coşar, a.g.e., s.292.

²⁰¹ Coşar, a.g.e., s.292.

Eisner, normların bu çoğulluğunu diğer bir değişle bağlayıcı davranış ölçütlerinin kaybını değer yargılarının ve normların öznelleşmesi olarak tanımlamakta ve bu öznelleşme eğiliminde sorunları şiddetsiz çözüme hakim kodunun devre dışı kalması tehlikesine dikkat çekmektedir.²⁰²

Değer yargılarının ve normların öznelleşmesinin sonuç olarak da evrensel şiddet yasağına uyma konusunda, etkileri vardır. Bireyi ahlaki normların geçerliliği konusunda bireysel olarak karar verebilme alanının geniş olduğu yerde, şiddetten kaçınma, sadece iletişim süreçlerinde bu normların evrensel geçerliliği yeniden ve sürekli olarak teyit edilirse beklenebilir. Ancak modern toplumlardaki parçalanma, örneğin gençlik alt kültürlerinde şiddetten kaçınma evrensel kodunun en azından kısmen devre dışı bırakılma olasılığını arttırmaktadır.²⁰³

Yukarda da bahsedildiği gibi çocukların mutlak olarak benimsediği değerler yoktur ve dışarıdan gelen etkilere daha açıktırlar. Bunun sonucunda onları suç işlemekten alıkoyacak aile ve çevre desteğinin yokluğu durumunda rahatlıkla suç işleyebileceklerdir.

3. Seçim Biyografyaları ve Kendi Kaderine Terkedilmişlik

Geleneksel toplumlarda, insanların kural olarak meslek, evlilik, işyeri, ikamet yeri gibi konularda karar vermeleri gerekmiyordu.²⁰⁴

Bireysel biyografyalar az çok doğuştan itibaren belli, gelecek genel olarak şimdiye kadar olanın devamıydı ve bireylerin bir gelecek kurma olasılıkları çok sınırlıydı.²⁰⁵

²⁰² Coşar, **a.g.e.**, s.293.

²⁰³ Eisner'dan aktaran Coşar, **a.g.e.**, s.294.

²⁰⁴ Karrer'den aktaran Coşar, **a.g.e.**, s.294.

²⁰⁵ Karrer'den aktaran Coşar, **a.g.e.**, s.294.

Bireyselleşme sürecinde ise yaşam biçimleri değişmekte ve bireysel biyografyaları seçme ve şekillendirme şansı artmaktadır.

Bu anlamda bireyselleşme; insan biyografyasının verili koordinatlardan çözümlenmesi, açık, bireysel seçime bağlı hale gelmesi ve şekillenmesinin bireyin önüne bir ödev olarak çıkmasıdır. Yaşamın seyrinin ilke olarak bireysel kararlardan bağımsız olan kısmı azalırken seçime bağlı, bireysel olarak şekillendirilecek, bölümü artmaktadır.²⁰⁶

Bireyselleşmenin ortaya çıkardığı bu devasa sorumluluğun; birey olarak yaşamı planlama ve yaşamı şekillendirme sürecinin merkezi olma sorumluluğunun, üstesinden gelebilmek sahip olunan donanıma bağlıdır. Bu ise, çocukluğunda yetilerini geliştirememiş donanımları sınırlı ve maddi olarak da kötü durumda olan çocukların toplumda kendilerine yer edinmelerinin ve rahat bir yaşam sürmelerinin zor olacağı anlamına gelir. Olanakları sınırlı ergenler için sözü edilen bu seçme baskısı, öz güvenin azalmasına ve çocuğun yaşamına yön vermek konusunda çıkışsız kalmasına yol açabilir.²⁰⁷

Bireyselleşmiş toplumlarda, geçiş dönemlerinin (özellikle çocukluktan yetişkinliğe geçiş aşamasının) üstesinden gelinmesi, güvenli bir kimliğin oluşması, yaşam biçimlerine ilişkin tasarımların oluşturulması, kendini yönlendirme yetisinin derecesine bağlıdır. Paradoksal olarak modern insanın özerk bilinçli ve kendini yönlendirebilen birey olmasına yapılan vurgu, istikrarlı kimliklerin oluşumunu zorlaştırıp, yeni eşitsizlikler üretmektedir. Aldıkları iyi eğitim güvenli iş yerleri ve sosyal ilişkileri sayesinde modern toplumların çekirdek gruplarına ait olanlar için özgürlüğün gelişmesi ve geleneklerden kurtulma demek olan bu süreç, yeterli donanımları olmayanlar için (doğrudan suçluluğa yol açabilerek) bir çıkışsızlık ve dışlanma nedeni olmaktadır.²⁰⁸

²⁰⁶Beck'ten aktaran Coşar, **a.g.e.**, s.294.

²⁰⁷Coşar, **a.g.e.**, s.295.

²⁰⁸Eishner'dan aktaran Coşar, **a.g.e.**, s.295.

Bu koşullar altında seçim biyografyaları kolaylıkla kopuş biyografyalarına dönüşebilmektedir. Bireyselleşmeyle birlikte kolektif izah olanakları da azaldığı, “biz” kavramı önemini yitirip karar ve izah kavramı olarak “ben” kavramı ön plana çıktığı için uğranılan başarısızlıkları kader, sosyal eşitsizliğin sonucu ya da bir sınıfa, aileye mensubiyetle açıklamak da güçleşmektedir. Başarısızlık durumlarında toplum değil tek başına birey sorumlu görülmekte ve birey olarak başarısızlığa uğramış olma duygusu yoğunlaşmaktadır.²⁰⁹

Başarısızlığa uğramış olmak ve toplumda bir yer edinmemek ve bunları kolektif bir nedenle açıklama imkânının yokluğu önemli bir suçluluk nedeni oluşturmaktadır.²¹⁰

Bu duruma örnek olarak Türkiye’de ıslahevlerindeki hükümlü gençlerin çoğunluğunun eğitimlerini tamamlayamamış çocuklar olmalarını verebiliriz. Bu çocuklar okul eğitimlerinde başarısız olmuş ve başarıya ulaşmanın imkânsızlığını düşündükleri için bir gerilim yaşamışlardır. Bu durum başka etkenlerin de birleşmesiyle çocukları suça itmiştir.

III. KENTİN ÇOCUK SUÇLULUĞUNU KOLAYLAŞTIRAN ÖZELLİKLERİ

Türkiye İstatistik Kurumu’nun 1998 yılındaki verilerine göre, Türkiye nüfusunun %65 inin kentlerde oturmasına rağmen, suç zannıyla gözetim altına alınan çocukların %92.6’ sının kentte oturmaktadır. Bu veriler bir kısım çocukların suç işlemek için kenti seçtiklerine işaret etmektedir.²¹¹ Çocukların suç işlemek için daha çok kentleri seçmesinin nedenini, şehirlerde suç işlemek için gerekli hedeflerin varlığı, şehrin mimarisi ve şehirdeki ilişkilerin taşıdıkları çatışma potansiyeli olarak üç başlıkta inceleyebiliriz.

²⁰⁹ Beck’ten aktaran Coşar, **a.g.e.**, s.296.

²¹⁰ Kerscher’den aktaran Coşar, **a.g.e.**, s.296.

²¹¹ Devlet İstatistik Enstitüsü, **Devlet İstatistik Enstitüsü Güvenlik Birimine Getirilen Çocuk İstatistikleri 1997**”, 1998, s.42.

A . Suç İşlemek İçin Gerekli Hedeflerin Varlığı

Köyden farklı olarak şehir potansiyel suçlu için çok sayıda hedef sunar. Bir yandan çok sayıda çekici vitrin, elini uzatsan ulaşabileceğin ve göze batacak, çekiciliği arttıracak şekilde sergilenen bir çok yiyecek ve mal öte yandan yabancıyı, suçluyu tanıma olasılıkları bulunmayan, kamusal alanlarda (parklarda, sokaklarda, hatta otobüste ve trende) korumasız durumdaki, çocuklar ve de bir çok durumda fiziki durumda daha güçsüz olan kadınlar. Bu alanlarda daha öncede vurguladığımız gibi zorunlu bir fiziki yakınlığın varlığına rağmen sosyal ilişki ve dolayısıyla sosyal kontrol sınırlıdır. Bu hedef bolluğu, kontrol imkânlarının sınırlılığıyla bir araya gelince bir suç nedeni oluşturmaktadır.²¹²

Köyden kente daha iyi iş, daha iyi ev, daha iyi sosyal ve kültürel kitleler edinmek için göç eden ailelerin çocukları kentlerin onlara bu imkânları sağlayamaması da çocukları legal olarak elde edemediği için çocukları illegal yollara itebilmektedir.

B. Şehrin Mimarisi ve Suç

Şehirlerde, kentlerde çocukların suç işlemesini kolaylaştıran ikinci bir unsur kentin mimarisidir. Kentin planlı bir şekilde yapılıp yapılmadığı sokakların darlığı ya da genişliği, aydınlatılma dereceleri, trafiğin akış hızı suçluluğu artıran ya da azaltan unsurlardır. Türkiye de birçok hırsızlık ya da gasp olayı trafiğin sık sık tıkanıdığı yerlerde dar ara sokaklarda ve bunlara açılan caddelerde gerçekleşmektedir. Hırsız neredeyse durmakta olan otoya

²¹² Coşar, a.g.e, s.297.

yaklaşmakta kapıyı açıp koltuğun üzerinde olan şeyi alıp kaçmaktadır. Yandaki dar ara sokağa girebilmek ise kurtulmak anlamına gelmektedir.²¹³

C. Kentteki İlişkilerin Taşıdıkları Çatışma Potansiyeli

Kırsal alandaki yaşamda insanlar fiziki olarak çok iç içe yaşamazlar. Apartman hayatı yoktur herkes kendi tarlasında çalışır, beraber binilen ulaşım araçları vb. sınırlıdır. Ayrıca kırsal kesimde günlük yaşamın ritmi yavaş ve ilişkiler belli sayıda insanla sınırlıdır. İnsanlar birbirlerini tanırlar ve herkes kime nasıl davranacağını bilir.²¹⁴

Şehirle birlikte yaşam biçimi değişir. Günlük yaşamda çok sayıda ve çok farklı insanla ilişkiye girilir. Diğer insanlarla aynı apartmanda aynı büroda, aynı otobüste aynı sokakta karşılaşılır. Ancak insanlar bu fiziki yakınlığa rağmen sosyal olarak yakın değildirler birbirlerini tanımazlar. Yoğunluk ve heterojenlik fiziki yakınlıkla birlikte ilişkilerde mesafeyi anomiliği birlikte getirir.²¹⁵

Kentlerde insanların birbirlerini tanımamaları, sosyal kontrol mekanizmasını zayıflatmakta ve suça elverişli bir ortam doğurmaktadır.

İnsanlar arasındaki doğrudan sözel iletişim azalır ve yerini semboller ve kurallara bırakır. Birbirleriyle doğrudan ilişkiye girmeyen insanlar arasındaki ilişkileri şekillendiren bu semboller ve kurallardır. Günlük hayatın çatışmasız, kavgasız yürümesinin koşulu sözü edilen sembollerin ve kuralların varlığı ve herkes açısından anlaşılabilir, algılanabilir bir biçimde formüle edilmelerine bağlıdır. Bu ise kentin belli örgütlülük düzeyinde olmasını gerektirir. Örgütlülük düzeyinin düşüklüğü kentsel alanda çelişkilerin ve duruma göre suçun nedenlerinden birini oluşturur. Sembollerin ve

²¹³ Coşar, a.g.e., s.298.

²¹⁴ Coşar, a.g.e., s.298.

²¹⁵ Friedrichs'den aktaran Coşar, a.g.e., s.298.

kuralların yokluğu keyfi davranışlar için alan yaratmakta, suç işlemeyi teşvik etmekte ve kolaylaştırmaktadır.²¹⁶

Özetle kentlerdeki muhtemel hedeflerin varlığı kenti potansiyel suçlular için çekici kılmakta, günlük yaşamı düzenlemesi gereken kuralların ve sembollerin yokluğu ya da yetersizliği insanlar arasındaki ilişkileri çatışmalı hale getirmekte ve kentin mimarisi de anonimlikle birlikte potansiyel suçlular üzerindeki sosyal ve resmi kontrolü azaltmaktadır.

IV. HIZLI VE PLANSIZ KENTLEŞMENİN ÜRÜNÜ OLARAK ÇOCUK SUÇLULUĞU VE ÜLKEMİZDE EN ÇOK İŞLENEN ÇOCUK SUÇU TÜRLERİ

A. Hızlı ve Plansız Bir Kentleşmenin Ürünü Olarak Çocuk Suçluluğu

Türkiye, kentleşme sürecini çok hızlı yaşamış bir ülkedir. Türkiye'deki kent nüfusu son 50 yıl içerisinde %25'lerden, %65'lere çıkmış ve bu oran ile dünyanın en hızlı kentleşen ülkelerin başına yerleşmiştir. Böyle hızlı kentleşmenin kentsel alanlarla olumsuz sonuçlar doğurması kaçınılmazdır. Bu sonuçlardan bir tanesini oluşturan çocuk suçluluğu ülkemizde hızlı ve plansız bir kentleşmenin sonucu olarak ortaya çıkmıştır.²¹⁷

Çalışmamızda bu başlık altında gecekondü bölgelerinde yaşayan ve göçmen çocuklar arasındaki suçluluk, kültürel iklim ve himayecilik açısından çocuk suçluluğuna incelenecek ve çocukların kentlerde en çok işledikleri suç türlerine değinilecektir.

²¹⁶ Coşar, a.g.e., s.298.

²¹⁷ Devlet Planlama Teşkilatı "Ekonomik ve Sosyal Sektörlerdeki Gelişmeler", Ankara, 1996, s.201.

1 . Gecekondular ve Çocuk Suçluğu

Kentleşme olgusu, Türkiye'yi yönlendiren en önemli olgulardan bir tanesidir. Kentleşme olayının gecekondulaşma biçiminde örgütlenmesi, görülmesi kentsel tabakalaşma açısından, kente yeni gelenlerin fiziksel çevre ve sosyo ekonomik gruplar bakımından alt sınıfları meydana getirdiklerini belirler. Gecekondular, hızlı kentleşme süreci yaşayan ülkelerin büyük kentlerinin, çevresini saran yapılar olarak gerek yapısı gerekse bünyesinde bulundurduğu insan grubu açısından farklılık gösterir. Kentlerin düşük gelir grubu ve nitelik istemeyen düz, ağır ve genellikle organize olmamış ekonomik kollarında çalışan nüfusu, bünyesinde bulunduran gecekondular, zaman içinde kentlerin ayrılmaz bir parçası olmuştur.²¹⁸

Hızlı kentleşmenin görüldüğü, gelişmekte olan ülkeler, az sayıda büyük kent merkezlerinde köy- kasaba başta olmak üzere diğer yerleşim alanlarından gelenlerin konut talebini karşılayamamaktadır.²¹⁹

Yoğun nüfus çeken kent merkezlerinin konut arzı sınırlılığı, kira ödentilerinin yükselmesine neden olmaktadır. Gerek konut açığı gerekse kentsel kiralarda yüksekliği, kentlere gelen bu grubun gecekondular yapımına yönelmelerinin başlıca nedeni olmaktadır. Gecekondular kentsel imara açılmamış, alt yapısı gelişmemiş, tarla niteliğindeki arsalar üzerinde, kısa dönemde ve uygun teknolojiye bağlı kalmayarak yapılan, konut türleridir. Kent merkezlerine, yerleşim alanlarına uzak olan gecekondular bölgeleri, tek katlı, birbirine yakın, bahçe içinde, dar oturma alanına sahip barınaklardan oluşur.²²⁰

Birçok ülkenin büyük kentlerindeki gecekondular bölgelerinde yapılan araştırmalar, buralarda yaşayanların, okuma yazması olmayan niteliksiz

²¹⁸Ercan Tatlıdil, **Kentleşme ve Gecekondular**, İzmir, Ege Üniversitesi Basımevi, No: 47, 1989, s.15

²¹⁹Kemal Karpat, **The Gecekondular**, Cambridge 1976, s. 30 aktaran Tatlıdil, **a.g.e.**, s.15.

²²⁰Karpat, **a.g.e.**, s.15

hemen hemen istihdam edilemeyecek ölçüde yeteneksiz kişiler olduklarını ortaya koymuştur.²²¹

Gecekonduların, büyük bir çoğunluğu marjinal bir alan meydana getirir ve kentlerle bütünleşemezler. Yoksulluk kültürü olarak adlandırılan bu durum

- Geçim sıkıntısı,
- Eğitim ve öğrenim seviyesinin düşüklüğü
- Düşük beklenti
- Sosyal ve siyasal örgütlenme yetersizliği
- Alkolizm ve sapkın davranışların görüldüğü yerlerdir.²²²

Kentlerin gecekondu gibi sosyoekonomik düzeyleri düşük olan bölgelerinde kontrol mekanizmalarının sınırlılığı önemli bir suçluluk nedeni oluşturmaktadır.

1971 yılında yapılan bir araştırmada, 1181 suçlu çocuktan 701 inin gecekonduda yaşadığı belirlenmiştir.²²³

Gecekondunun çekirdek ailesi, kentin modern çekirdek ailesinden farklı bir kültür yapısına sahiptir. Gecekondu ailesi henüz kopup geldiği yurt yöresinin geleneksel değerlerine bağlıdır. Kent değerlerine yarı özenerek, yarı yadırgayarak bakmaktadır. Kentin insan yaşamını kolaylaştıran konforu çekicidir; ancak kentlerdeki gelenek ve görenekler, kırsal kesimde daha çok dinsel inançların yönlendirdiği örf ve adetlere, namus ve ahlak anlayışına

²²¹ Keleş, **Kentleşme Politikası**, s.542.

²²²Orhan Türkdöğün, **Türkiye’de Köy Sosyolojisinin Temel Unsurları**, Erzurum, Erzurum Atatürk Üniversitesi Basımevi,1970, s.437.

²²³Yavuzer, **a.g.e.**,s.215.

uymamaktadır. Erkek otoritesini yitirmekten korkmakta çocuklar ve kadınlar daha özgür olmak istemektedir. Bu kültür çatışmasının en önemli sarsıntılarını genç kuşaklar, çocuklar yaşamaktadır. Baba baskısı başta olmak üzere her türlü otoriteye başkaldırmak, kentli yaşlılarının özgürlük kalıplarını benimsemek, kırsal kesimden gelen çocuklar için, kendini kanıtlama, kısıtlı olanaklarına meydan okuma yolu olabilmektedir.²²⁴

Bu bölgelerdeki sosyoekonomik statünün düşüklüğü, sosyal kontrol imkânlarının daralmasına ve entegrasyonun zorlanmasına neden olmaktadır. Burada yaşayanlar genellikle, ucuz insan kaynağını oluşturmakta, ailelerin yetişkin bireyleri çalışmakta ve çocuklar okul sonrasında yalnız kalmaktadırlar. Çocukların okul sonrası gidecekleri, boş zamanlarını geçirecekleri kurumlar yoktur. Ailelerin çocuklar üzerindeki sosyal kontrol mekanizmasının zayıflamasıyla birlikte, çocuklar kolaylıkla suça itilmektedir.²²⁵

Ailevi olanakların yetersiz olması, ekonomik zorluklar nedeniyle, eğitim olanaklarından yeterince yararlanamayan, çocukları da çoğu zaman küçük yaşta çalışmaya başlamak durumunda bırakmakta ve çocuklar her türlü işi yapmaya başlamaktadırlar.

Hem kentli yaşlılarına olan taklit ve özlemleri, hem de tombalacılık, karaborsa ve kaçak mal satımı gibi işlerle uğraşmaları onları suça sürüklemektedir.²²⁶

Diğer bir yandan, medya düzeni ile topluma paralı olmak, köşeyi dönmek gibi kavramlar, statü ve semboller aşılansaktadır. Türkiye’de çok sayıda televizyon kanalı ve gazete, reklâmlarıyla sürekli olarak, yeni isteler ve umutlar uyandırmaktadır. Alt tabakalardan insanların, eğitim düzeyleri ve

²²⁴Yavuzer, **a.g.e.** s.215.

²²⁵Yavuzer, **a.g.e.**,s.216.

²²⁶Yavuzer, **a.g.e.**,s.216.

olanakları sınırlı gecekonduluların, uyandırılan bu isteklere, kültürel olarak önlerine koyulan bu hedeflere yasal araçlarla ulaşmaları zordur. Herkese bütün imkanların açık olduğu yolundaki hakim kültüre rağmen, eğitim düzeyleri düşük ve maddi imkanları sınırlı insanlar açısından sosyal yükseliş imkanları da sınırlıdır. Bu yapısal çelişkinin neden olduğu baskı suçluluğun önemli bir nedenini oluşturur.²²⁷

2. Göç ve Çocuk Suçluluğu

Göç; genel olarak kişilerin çeşitli nedenlerle yaşamlarını başka bir coğrafi mekanda sürdürmek üzere yer değiştirmelerini ifade eder.²²⁸

Bütün ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de iç göç olgusunun ana nedenleri arasında, ekonomik, sosyal, kültürel, coğrafi, demografik ve siyasi nedenler yer almaktadır.²²⁹

Ne var ki, ülkemizde göç eden insanların büyük bir çoğunluğu, ekonomik nedenlerle daimi ikametgâhlarını değiştirmektedirler ve bu nedenle, gerekse yöresel gerek kişisel temeldeki gelir dengesizliği göç olgusunun en önemli belirleyicisidir.²³⁰

Ülkemizde iç göç, göç alan bölgelerde birçok sosyal, kültürel ve ekonomik problemi beraberinde getirmiştir. Hızlı kentleşmenin getirdiği bir kültür şoku yaşayan ülkemizde, kırsal alanlardan büyük kentlere göç eden milyonlarca kişi için kırsal işlevini kaybetmekte fakat bu kişiler kentsel kültürü

²²⁷Yavuzer, a.g.e.,s.307.

²²⁸ Ferhat Erari, **Türkiye’de Göç ve Kentleşme Süreci**, Standart Dergisi, Temmuz Yıl:40, Sayı:475, 2001, s.79.

²²⁹ Rahmi Nebiye Yamak, **Türkiye’de Gelir Dağılımı ve İç Göç**, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE Dergisi, Cilt:1, Sayı: 1, Yıl: 1999, s.16.

²³⁰ Yamak, a.g.e, s.16.

de tam olarak benimseyememektedir. Ortaya çıkan kültür boşluğu, hızla oluşan bir kuralsızlık doğurmakta toplumsal, ekonomik ve siyasal yaşamımızda ortaya çıkan “anarşi”nin temeli olabilmektedir.²³¹

Çeşitli kentlerde yapılan araştırmalar, suç işleyen çocuklar arasında, “göçmen”, çocukların oranlarının yüksek olduğunu göstermektedir. Bu durum bir örnekle açıklanacak olunursa, kırsal kesimden gelen insanların, eğitim düzeyleri düşük, maddi donanımları eksik, iş tecrübeleri yeterli değildir. Bu donanımsızlık onların yeni bir hayat kurmakta güçlük çekmelerine neden olur. Toplumsal olarak konulmuş hedeflerle, bu hedeflere ulaşmak için var olan imkânlar arasındaki uçurum derindir. Bu nedenle göç eden çocukların daha fazla suç işlemeleri izah edilebilir bir durumdur.²³² Bu araştırmalardan bir tanesi olan Hamit Hancı ve arkadaşlarının yaptığı bir araştırmaya göre, İzmir’de suç işleyen çocukların %69’u başka bir ilde doğup, daha sonra İzmir’e taşınmıştır. Aynı olgu, Mayıs 1994 ile Mayıs 1995 arasında yapılan bir araştırma ile doğrulanmaktadır. Araştırmaya göre, suç işleyen küçüklerin %60 ‘ı başka bir ilde doğmuş ve Antalya’ya göç etmiştir. Kısacası suç işleyen gençlerin önemli bir kısmını göçmen gençler oluşturmaktadır.²³³

3. Kültürel İklim Himayecilik ve Çocuk Suçluluğu

Türkiye’nin kendine özgü kentleşme biçimini sosyo kültürel ve politik bir takım sonuçları doğurmuştur. Bu sonuçlar suç işlemeyi kolaylaştıran, kültürel iklim ve himayeci bir ilişki biçimi ortaya çıkarmıştır. Örnek vererek açıklamak gerekirse, gecekondular yapmak için ilişki, arsa bulacak ya da satacak biri gerekir. Süreç içinde bu ilişkileri organize eden devlet arazilerini zaman zaman da özel arazileri parselleyip satan ve kısa zamanda da köşeyi dönen gecekondular mafyaları olmuştur. Bunlar öncelikle akrabalarını,

²³¹Coşar, a.g.e., s.309.

²³²Coşar, a.g.e., s.309.

²³³Coşar, a.g.e., s.309.

hemşerilerini ya da mezhepsel ya da politik yakınları olan insanları arkalarına alıp kısa zamanda yerel, politik güçler haline gelmişlerdir.

Türkiye’de kentleşme, devletin ve resmi örgütlerinin denetiminde ve belli kent planlarına göre değil, devletin boş bıraktığı alanlarda yasa dışı grupların devlet ve birbirleri karşısındaki göreceli güçlerine göre biçimlenmiştir.²³⁴

Endüstrileşmenin doğal bir gelişimin sonucu olmayan Türkiye tipi kentleşmede sadece ev için değil; iş, pazaryeri, sokakta bir şeyler satmak için de ilişkilere ihtiyaç vardır. Bunun için üstten korunmak, kollanma ve himaye edilmek gerekir. Bedel olarak da bir hizmet, bir karşılık beklenmektedir. Bu gelişme politik güç sahipleri ile para sahipleri arasında bir çıkar ittifakına ve ülke çapında yasayla mahkeme kararıyla düzeltilemeyen keyfi uygulamalara yol açmıştır.²³⁵

Eski feodal ilişkiler kırsal alanda çözülürken şehirde himayecilik diye tanımlanabilecek yeni bir ilişki biçimi içinde ciddi bir suç potansiyeli taşıyan yeni bir grup ortaya çıkarmıştır. Başka bir ifade ile “göçerek gelenler büyük kentte ayakta kalabilmek için taşrada geçerli ilişki biçimi olan himaye düzenini benimsemektedirler. Önceleri aile-hemşerilik ilişkisi düzeyindeki himayecilik giderek siyasi parti himayesine dönüşmüştür. Bu tür himayecilik düzenleri göçüp gelenlerde içe kapanma ve yabancılaşmaları artırmıştır. Bu hal bağınazlığı, hoşgörüsüzlüğü hatta düşmanlığı körükleyip mafyacılığa çanak tutmuştur. Bu gelişmenin yani himayecilik ilişkilerinin ve yağma kültürün çocuk suçluluğuna etkisi şu şekilde açıklanabilir. Küçük burjuva bir semtte oturan bir çocuk da imkânsızlıklar içinde bulunup sözü edilen hedeflere yani zenginlik, güç ve prestije ulaşmak için gerekli yasal araçlardan yoksun olabilir. Bu durum çocuk üzerinde onu suça zorlayacak bir baskı oluşturur ama çocuk suçu işlemek için fırsat bulamaz. Çünkü mahallesinde, bölgesinde birlikte davranacağı çocuk çeteleri yoktur. Sosyal ve ekonomik statüsü düşük bölgelerdeki çocuk açısından ise bu fırsat vardır. Yasal yollarla

²³⁴ Coşar, a.g.e, s.309.

ulaşamayacağı hedeflere yasa dışı çetelere, gruplara girerek ve suç işleyerek ulaşabilir ya da ulaşmayı amaçlayabilir. Türkiye’de bu durum farklıdır. Ülkemizde himayecilik düzeninin ve yağma kültürünün bir sonucu olarak çeteler sadece düşük geliri oturmamış bölgelerde değil, her yerdedir. Bu anlamda bu gruplara girme imkanı gecekondulu olmayan çocuklar için de aynı ölçüde olmasa da mevcuttur.²³⁶

Himayeciliğin ve keyfiliğin neredeyse tüm toplumsal ilişkilere sinmesinin ortaya çıkardığı yine Türkiye’ye özgü durum özel bir anomi durumudur. Bu durum donanımları iyi olan insanları bile suç işleyeme zorlamaktadır. Bu gelişmeden en çok etkilenen ve bu yolla suça itilen normları ve değerleri benimseme, içselleştirme, yeni roller üstlenme, kendini idollerle özleştirme aşamasındaki ergenlik çağındaki çocuklar ve gençlerdir.²³⁷

Bakırköy ocuk Tutukevinde yapılan bir araştırmada çocuklara hayatta en büyük amaçlarının ne olduğu sorulduğunda cevapları çok para kazanmak, zengin olmak, aynı şekilde kimi örnek almayı istiyorsun diye sorulduğunda da “ben mafya babası olmak istiyorum” şeklinde cevaplar alınmıştır. Tüm bu açıklamalar himayeciliğin ve keyfiliğin çocukların suç işlemede ne denli etkili olduğunu göstermektedir.²³⁸

B. Ülkemizde En ok İşlenen ocuk Suçu Türleri

Türkiye’de 1975 yılı sonrasında ülkemizi saran ekonomik, politik ve toplumsal bunalım suçluluk oranlarını, özellikle de ocuk suçluluk oranlarını, artırmıştır. Ankara, İzmir, Elazığ, İslah ve ceza evlerinde 15-18 yaşlarında en az ilkokul öğrenimi görmüş 214 hükümlü genç üzerinde 1972-1977 yılları

²³⁵ Coşar, **a.g.e.**, s.310.

²³⁶ Coşar, **a.g.e.**, s.311.

²³⁷Cořar, **a.g.e.**,s. 311

arasında yapılan araştırmada ele alınan suçlu deneklerden %48'inin cinsel suçlar %37.4'ünün şahsa karşı ve %17.8'inin ise mala karşı suçtan hüküm giydiği saptanmıştır.²³⁹ Yapılan araştırmalarda şahsa karşı işlenen suçların çocuk suçluluğunun başında gelen bir suç türü olduğu görölmüştür. Yalnız burada üzerinde durulması gereken bir nokta vardır. Araştırmalar genellikle ceza ve ıslah evlerinde yapılmış, bundan dolayı cezası tecil edilen çocuk değil, hüküm giymiş olanlar konu alınmıştır. Çocukların büyük bir bölümünün cezası, çaldığı malın değerinin düşük olması, yaş küçüklüğu nedeniyle çifte indirim tabi tutulmakta ve tecil edilmektedir. Dolayısıyla polis kayıtları ve tutuklanmalara ilişkin istatistiksel veriler göz önüne alındığından Türkiye'de de diğer ölkelerde olduğu gibi en çok işlenen çocuk suç türünün hırsızlık olduğunu söylemek olasıdır.²⁴⁰

Çocuk suçluluğu Türkiye için önemli ve ciddi bir problemdir. Fakat günümüze dek bu konuyla ilgili yapılan araştırmalar istatistiksel bir anketten ileri gidememiştir. Suçlu çocuklar konusu hukuk açasından ele alınırken sadece en çok işlenen çocuk suç türleri saptanmaya alişılmıştır.²⁴¹

Mala yönelik suçlardaki artış kentlerde daha bozuk olan gelir dağılımı, daha yüksek oranda olan işsizlik, azalan sosyal bağların zayıflaması ve kontrol mekanizmasıyla açıklanabilir.²⁴²

Hükümlü çocukların işledikleri suçlar incelendiğinde öldürme girişiminde bulunma, öldürme, yaralama gibi suçlarla, şahsa karşı işlenen suçlar olarak sayılabilir.²⁴³ Bu suçların ortaya çıkmasında bireyselleşme ve bunun sonucunda ortaya çıkan bağların zayıflaması önemli bir rol oynar.

²³⁸İbrahim Balcıoğlu, **Türkiye Şiddet Toplumu Olmaya Aday**, Cumhuriyet, 08.07.2001.

²³⁹Yavuzer, **a.g.e.**, s.57.

²⁴⁰Yavuzer, **a.g.e.**, s.57.

²⁴¹Yavuzer, **a.g.e.**, s.57.

²⁴²İbrahim Bahar ve Kazım Seyhan, Çocukta Suçluluğun Gelişmesine Yol Açan Faktörler, **Polis Dergisi**, Sayı: 47 2006, s. 107.

²⁴³Cořar, **a.g.e.**, s.313.

Şahsa karşı olarak işlenen suçların önemli bir bölümünü daha önce de bahsettiğimiz gibi kente ilişkin faktörler, çeteciliğe cevap veren himayeci ilişkiler ve hakim kültürel iklimle açıklanabilmektedir.²⁴⁴

Cinsel suç ise aynı cinse ya da karşı cinse karşı işlenen suçlar oluşturur.²⁴⁵ Kentleşmeyle birlikte cinsel suçlar artmış, saldırganların şehirde tanınma, yaşadıkları çevreden dışlanma gibi sosyal kontrolden ve baskıdan korkmamaları bu suçların büyük ölçüde artmasına neden olmuştur. Toplumun gelenek ve göreneklerine karşı direncin arttığı büyük kentlerde küçük yaşlardaki kız ve erkek çocuklarda cinsel suç oranının yüksekliği dikkati çeker.²⁴⁶

²⁴⁴Mine Mangır, **Ankara Kalaba Çocuk İslahevinde Yapılan Bir Araştırma**, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Yayın NO. 1264, 1992, s.21.

²⁴⁵ Coşar, **a.g.e.**, s.314

²⁴⁶Yavuzer, **a.g.e.**, s.63.

V. KENTLEŞMENİN ÇOCUK SUÇLULUĞUNA ETKİSİ VE BİR ÇÖZÜM ÖNERİSİ OLARAK KENTLİ İNSAN PROJELERİ GELİŞTİRİLMESİ

Kentli insanı yaratan kentleşme ve kentlileşmedir. Dolayısıyla kentlileşme ile kentli insan arasında yakın bir ilişki vardır. Kentlileşme ise kentleşme ile doğrudan ilişkili bir süreçtir. Kentleşmenin şekillenmesinde karşımıza üç etken çıkmaktadır. Bunlardan ilki “çevre” dir. İnsanların sürdürülebilir bir çevrede, yaşanabilir konutlarda oturması, sağlık ve eğitim gibi hizmetlerin kentin her yerine ulaşabilmesi, düzenli bir kentleşmeyi, kentlileşmeyi ve sonuç olarak kentli insanı beraberinde getirir. Ancak Türkiye’de bu pek sağlanamamaktadır. Göçlerle gelen insanlar şehrin varoşlarını doldurmakta, gecekonduarda, sağlıksız ve kötü şartlarda oturmakta, sağlık ve eğitim olanaklarından kentli insanlar kadar yararlanamamaktadırlar. Bu da bize kentleşmenin bu bölgelerde sadece demografik yönden gerçekleştiğini ancak sosyo-ekonomik olarak gerçekleşmediğini göstermektedir.

Kentleşme için ikinci önemli etkense “teknoloji” dir. Buhar gücünün tetiklediği süreç, giderek artan bilgi, her türlü birikim ve yeni icatlar sanayileşmeyi getirmiştir. Sanayileşme kentleşmeyi hızlandırmıştır. Fabrikaların kurulması, tarımda makineleşmeyle açığa çıkan işgücünü kente çekmiştir. Ulaşım olanaklarının çok gelişmiş olması, aynı şekilde kitle iletişim araçları ile pek çok insana ulaşılabilmesi kentleşmeyi hızlandıran gelişmeler olarak fonksiyon görmüştür. Ancak teknoloji her zaman olumlu fonksiyon görmemiş, olumlu fonksiyonlarının yanında kent insanı üzerinde olumsuz etkilerinden de bahsedilebilir.

Üçüncü etkene baktığımızda “sosyal organizasyonlar” olarak adlandırabileceğimiz çalışmaları görürüz. Sivil toplum örgütleri, belediyeler, var olan siyasi kültür buna örnek olarak verilebilir. Belediyelerin sunduğu hizmetler kentleşmenin yönünü belirlemede rol oynarken, özellikle varoşlarda

yaşayanların daha iyi olanaklara sahip olması ve kentli insan davranışlarını benimsemesi kentlere eklenmeyi ve kentleşme sürecini hızlandırmıştır. Bu unsurların Türkiye'ye yansımaları çok geriden izlense bile benzer bir süreç yaşanmış, ancak kimi uyumsuzluklar anomik yapıların yanı sıra çarpık kentleşme ile birlikte belli bir yabancılaşmayı ortaya çıkarmıştır.

A. Kentlerin Sosyo-Kültürel Açından “Kentleşme” Sürecini Tamamlayamaması

Kentlere göç ederek gelen göçzedeler, ekonomik olanaksızlıklar nedeniyle normal kent alanlarında bir konut edinemedikleri için kentin civar mahallelerine ve varoşlarına sürüklenerek ya bir barınarak ya da bir gecekonduda barınma ihtiyaçlarını kendi olanakları çerçevesinde “pratik olarak” çözüme yolluna gitmişlerdir. Genellikle ilk gelenlerin oluşturdukları kentsel adacıklar, ardıllarının gelmesiyle büyümüş ve giderek her mahallede o yöreden veya ilden, ilçeden gelen insanlardan oluşan “hemşerilerin” oluşturdukları adacıklar meydana gelmiştir. (Örneğin Çorumlular Mahallesi, Tokatlılar Senti, Mardinliler Mahallesi, Çankırılılar Mahallesi gibi.) Kent, gelen insanlara gerekli olanakları sunup onları kentlileştiremediği (kentli insan yapmadığı) için, gelen insanlar hemşerilik güdülerıyla bir araya toplanarak kendi eski kentsel veya kırsal yaşam ortamlarını yeni kente taşımışlar ve onları yeniden üretmişlerdir.

Bu bölgelere taşınan ortak kader genellikle kültürel ve sosyal birliğin de ötesinde işsizlik, yokluk ve yoksulluktur. Dolayısıyla kentlerin varoşlarında biriken bu yeni yerleşim alanları yokluk, yoksulluk işsizlikle beslenerek her türlü gelişmeye açık bir hal ve dinamizm meydana getirmektedir. İşte bu süreç **kentte gelenleri köylü olmaktan çıkarmış ama kentli de yapamamıştır**. Kültürel yabancılaşma girdabıyla karşı karşıya kalan bu kesim, modern kentsel olanaklardan faydalanmanın, iş bölümü ve

uzmanlaşmanın, kentsel yaşam pratiklerinin ve olanaklarının (eğitimin ve sağlık hizmetlerinin) uzağında kalmış ya da bırakılmışlardır.

Sonuçta bugün bazı büyük Türkiye kentlerine baktığımızda bir isim altında üç ayrı kent görebiliriz: Biri sembolik olarak Hilton-Sheraton hattında yer alan; caddelerinde lüks otomobillerin ve limuzinlerin görüldüğü; ortalama yıllık geliri 20-30 bin dolar civarında seyreden; bahçesi, havuzu olan lüks konutlarda oturan kesimlerin oluşturduğu (Ör. Ankara Gaziosmanpaşa, Ümit kent) kent alanlarıdır. Öbürü bu “merkezi kentleri çepeçevre sarmış; kente göç ederek gelmiş kesimlerin oluşturduğu varoşların (Ör. Altındağ, Mamak) kentleridir. Ortada ise orta sınıfların ve emeklilerin oluşturduğu, orta gelirlerinin veya emeklilerinin kent alanları bulunuyor.

Bu üç kesim açısından her bakımdan var olan farklılıklar ve düşük gelir grupları, özellikle yüksek gelir grubundakilerin yaşam, üretim ve tüketim kalıpları tarafından uyarılmakta hatta kimi zaman kışkırtılmaktadır. Hedef bu üç kesimli kentleri bir kent haline getirmek olmalıdır. Elbette ki kesimler ve (Kentlerdeki) bölgeler arası farklılıkları tamamıyla yok etmek mümkün değil ama asgari seviyelere çekmek mümkündür. Bütün kentte geçerli olacak “Kentli İnsan” projesinin başarılı olmasının birinci adımı budur.

B. Kent Dinamiklerini Harekete Geçirmek

Bir kenti oluşturan birçok dinamik vardır. Bunların başında sermaye (zenginler) beyin (okumuşlar) ve kentlileşmiş nüfus gelir. Bu dinamikler bir kentten başka yere göç edince dışarıdan (göç ederek) kente gelen insanlar etkileşimde bulunup dönüşecekleri dinamiklerle karşılaşmayacakları için dönüşemeyecektir. Yeni gelenler kendileri kentli insan haline gelmek yerine beraberinde getirdikleri köylü yaşam pratiklerini kente hâkim kılmaya çalışarak kentleri devasa köylere çeviriler. O zaman da kentli insan yerine kentte yarı köylüler ortaya çıkar.

İşte bu nedenle yeni kentli unsurları entegre etmenin bir yolu da sermayenin kentsel yatırım alanlarına dönüşmesi, beyinin entelektüel birikimini her alanda realize etmesi, daha önceden kentleşmiş nüfusun ise yaşam standartlarının korunması büyük önem taşır. Kentte yeni katılanlara iş aş olanakları sağlanmak yoluyla bu nüfusa eklemesi sağlanabilir. Bu süreç kentli insanın ortaya çıkacağı süreçtir.

Ayrıca ortak kültür alanları da önem taşır. Sinema, tiyatro, stadyumlar, spor alanları, kongre ve sergi sarayları, kitap fuarları, festivaller, fuarlar vs. Bu alanlar insanın kendini kentte hissettiği ortak kentsel faaliyet alanlarıdır. Bir kişi bir filmi evinde tek başına seyredebilir, ama aynı kişi sinemada başkalarıyla birlikte film seyrettiğinde karşılıklı bir etkileşime girmiş olur. O nedenle bu alanların kentleşmede ve kenti insanın ortaya çıkmasında büyük fonksiyonu vardır. Bu alanların oluşturulması tüm kentli insanların hizmetine sunulması gerekir. Bu nevi hizmetler sadece merkezde değil kenar semtlere de götürülmelidir. Çünkü bu insanların bunlardan yararlanma hakları vardır.

C. Kentli İnsanın Hak ve Görevleri

Bir kentte yaşayan kentli insanları “kenttaş” olarak tanımlamak mümkündür. Kenttaşların yaşam grafiği içinde kent üzerinde bazı “hak”ları olduğu gibi kente karşı bazı “görev”leri vardır. Hak ve görev kavramları bir madalyonun iki yüzü gibi ayrılmaz iki parça olarak birbirlerini tamamlarlar. Kenttaşlardan kente karşı görevlerini yerine getirmeleri isteğinde bulunmak için onlara bazı kentsel hakları kullanma olanaklarını tanımak gerekir. Diğer bir deyişle görev kavramının ön koşulu hak kavramıdır. Ya da bu kavramın tekabül ettiği hakların tecellisidir.

Bir kentli insanın kent üzerindeki hakları alt yapısı olan çağdaş bir konut, temiz çevre, temiz hava, imarlı düzgün alanlar, geniş caddeler, yeşil

alanlar, dinlenme yerleri, taşıma olanakları, eğitim, sağlık hizmetleri gibi sürekli ve günlük yaşamda ihtiyaç duyulan olanakların sağlanmasıdır. Bu olanakları kentin yönetiminden merkezi ve yerel düzeyde sorumlu olanlar yaratırlar ve kenttaşların kullarımlarına sunarlar. Bunlar çağdaş bir yönetimin dolayısıyla çağdaş bir kentin temel gerekleridir. Bunlar yerine getirildiğinde kentleşme ile birlikte kentleşme gerçekleşir, bu süreç kentli insanın doğmasına yol açar. Bu aynı zamanda sonardan ister göç ister başka yolla kente gelmiş insanların kentle entegrasyonunu sağlar onları kenti bir yapıya kavuşturur. Başka bir deyişle bu dönüşümün sağlanmasında fonksiyon görür.

Kenttaşlar bu hakları kullanma karşısında bazı görevleri otomatik olarak yerine getirme ile sorumlu hale gelirler. Bu görevler, kentin ihtiyaçlarını karşılamak için gelir ve yaşam düzeyine bağlı olarak kendine tekabül eden mali yükümlülüğü yerine getirmek biçiminde gerçekleştirilir. Bunu da iki biçimde karşılar: Birincisi, merkezi yolla vergi verir. (Gerçek bir yerel yönetim sisteminde bu vergileri yerel yönetimler toplar) İkincisi, kentte kendisi ile ilgili verilen hizmetlerin karşılığını kent yönetimine (belediyeye) öder. (Su parası, emlak vergisi, çevre temizlik vergisi gibi.) Çünkü her kentte yaşamının bir maliyeti vardır ve bu karşılıklı doğru kullanıldığında kentte hizmet olarak geri döner. Birey çağdaş bir kentte yaşıyorsa veya böyle bir kentte yaşamak istiyorsa bunun bedelini ödemek durumundadır. Bu işin mali yönünü oluşturur. Kenttaşların kentsel yaşam için vermiş olduğu paraların yerinde kullanılıp kullanılmadığını denetlemesi, bu nedenle denetim mekanizmaları kurması şeffaf, katılımcı ve demokratik yerel yönetim geleneğinin oluşması için önemli bir adım olacaktır. Bu süreç kentteki insanların, ister varoşlarda ister merkezde yer alsın, kentleşmesine büyük katkı sağlar.

İşin başka bir boyutu da kentsel yaşamı kolaylaştıran kamusal araç gereçlere karşı sorumlu davranılmasıdır. Diğer bir deyişle kente karşı suç işlenmemesidir. Sorumluluk duygusuna sahip kenttaş/yurttaş suç işleyenleri uyarır veya ilgililere bildirir. Bu durumun kurumlaşması için "kent suçları" kavramı yerleşmeli ve bu suçlara bakan özel ihtisas mahkemeleri

kurulmalıdır. Eğer yukarıda zikredilen ekonomik, sosyal, kültürel hak ve olanaklardan faydalandırma sağlanırsa kenttaşların sosyo-kültürel ve ekonomik düzeyleri yükseleceğinden bu gibi suçlar ve olumsuzluklar da olmayacak ya da çok azalacaktır.

Günümüzde artık modern çağdaş kentler hatta ülkeler bu durumun ne kadar gerçekleşip gerçekleşmediğine bakarak tespit edilmektedir. Yolları düzgün olmayan, binaları çürük dişler gibi dizilmiş, imar planları ve yapılaşmaları rüşvet kokan, sıkışık, plansız gelişmiş, güzel gelişmiş, içinde mutsuz ve stresli insan kalabalıklarının koştuğu, birbirlerini iterek veya ezerek bir yerlere ulaşmaya çalıştıkları kentlerin varlığı gelişmemişliğin kanıtı sayılırken; yolları düzgün, alt yapı sorunlarını çözmüş, imarı insan yaşamını ve insan mutluluğunu esas alan, yeşil alanları ve kent möblesiyle ferah ve yaşanabilir mekânlar sunan güzel, planlı bir biçimde gelişen, içinde üretken, verimli ve mutlu insanların yaşadığı kentler ise gelişmişliğin ölçütü sayılıyor. Birinci şıkta sayılanların yaşanmaması için ikinci şıkta sayılanların yerine gelmesi gerekiyor. Birinciler de çarpık kentleşme ile kentleşmemiş insan söz konusu iken ikinci de kentli insan söz konusudur.

Sonuç itibariyle yönetenler kentte yaşayanlara çağdaş kentsel olanaklar sundukları oranda onlardan görevlerini yerine getirmelerini isteyebilirler. Bu karşılıklı olumlu etkileşim kentin toplam enerjisini, kentin mutluluğu için harekete geçirecektir. Peki, bütün bu işleri kim yapacak? Birinci kritik soru budur. Elbette bu konuda (başta merkezi hükümetler olmak üzere) yerel yönetimlere büyük görevler düşüyor. Peki yerel yönetimler bu görevleri yapacak, bu devasa işlerin üstesinden gelecek durumda mı? İşte cevaplandırılması gereken ikinci kritik soru da budur.

D. Yerel Yönetimlerin Katkısı

Genellikle “yerel yönetimler demokrasinin beşiğidir” deniliyor. Bunun başlıca nedeni yerel yönetimlerin site (kent) devletlerinde ortaya çıkması ve

demokrasinin merkezi olmaktan ziyade yerel orijinli olmasıdır. Bugün bile uluslararası zirveler, örneğin Rio Deklarasyonu (1992) ve Habitat II (1996) eylem planı “sorunların çözümü için yetkinin hizmete en yakın birimlere bırakılması” formülasyonunu ileri sürüyorlar. Bu vurgu, yerel yönetimlerin hükümet ve sivil sektörle birlikte üçüncü önemli bir aktör olduğunu göstermektedir. Ayrıca Türkiye’de nüfusun dörtte üçünün kentlerde yaşıyor olması; devletin küçültülmesi çabaları ve ekonomiden el çektilmesi tartışmalarına karşın hala sosyal ve kentsel yatırım alanlarının kamusal bir alan teşkil etmeye devam etmesi ve bu yatırımların yerel yönetimlerce gerçekleştirilmesinin benimsenmesi ve artık dünyada katı merkezîyetçi yönetim anlayışının çökmesi yerel yönetimlerin (ve yerel yönetimler içinde belediyelerin) ne denli önemli olduklarının birer göstergesidir.

Ancak bu gün bu kadar önemli olan ve giderek daha da önemi artan yerel yönetimler, sorunları çözmeye gerekli yetkinliğe ve etkinliğe sahipler mi? Bu soruya bugün maalesef olumlu bir cevap vermek olanaklı değil. Çünkü Türkiye’de yerel yönetimler üç nokta da tıkanarak sorunları çözenin adresi olmaktan ziyade sorunun bizzat adresi haline gelmiştir. Yasal alanda, idari alanda ve mali alanda meydana gelen bu tıkanıklık sadece yerel yönetimlerin değil aynı zamanda Türkiye’nin de önünü tıkamaktadır. 70 yıl önce günün koşullarına ve ihtiyaçlarına cevap vermek amacıyla çıkarılan yasalar bugün artık, nüfus olarak artmış, ihtiyaçları çoğalarak çeşitlenmiş olan toplumun ihtiyaçlarına cevap vermekten uzaktır. İdari alanda, vesayetçi ve katı merkezîyetçi anlayışın benimsenmesi, bütün sorunların Ankara’da tespit edilmesi, bütün çözümlerin Ankara’da üretilmesi ve bütün kaynakların Ankara’dan aktarılması anlayışı bugün iş görmekten uzaktır. Topluma 70 yıl önce emekleme çağında giydirilen bu elbise bugünkü gelişmişlik karşısında dar gelmekte ve o nedenle patlayarak dökülmektedir. Mali açıdan, öz kaynaklara dayalı olarak gelişecek bir öz ve özerk yönetimden ziyade merkeze muhtaç hale getirilmiş ve üstelik merkezdeki kaynakların tasarrufunu nesnel bilimsel ölçülerden ziyade partizanlığa açık siyasal tasalluta terk etmiş bir mali rejim iş üretmekten, sorun çözmekten dolayısıyla

çağdaş bir kentleşmeyi yaratmaktan uzaktır. Çağdaş kentleşme ve kentleşmenin olmaması kentli insanın da olmaması anlamına gelir. O halde sorun acildir; çözümü de bir o kadar aciliyet arz etmektedir.

Bir diğer noktada Sivil Toplum Örgütlerinin geliştirilmesidir. Sivil toplum demokrasinin olmazsa olmaz koşullarından biridir. Kentli insan aynı zamanda örgütlü olan insandır. Örgütlülüğün de gelişeceği ortam Sivil yapının olduğu bir yapı olacaktır. Bu nedenle Yerel Yönetimlerle birlikte Sivil Toplum ve yapısının güçlü olduğu bir ortamda kentli insan da gelişecektir.

Sonuç olarak; birinci öncelikli çözüm merkezin kendini düzeltmesini, sistemin yeniden yapılandırılmasını, Cumhuriyetin demokratik bir öze kavuşturulmasını gerektirmektedir. Başka bir çalışmayı gerektiren bu konu merkezin yerel yönetimleri ademi merkeziyetçi bir anlayışla güçlendirmelerini gerektiriyor .

Yerel yönetim yasaları (yerel yönetimler reformu olarak çok yeni çıkarılmış olmasına rağmen bu yasaların kesinlikle bir reform niteliği taşımadığı bilinmektedir. İktidardaki siyasal partilerin bugünkü genel ve yerel konuları ve çıkarları, merkezde toplanmış yetkileri yerele devretmeyi içine sindirememekte, orasından burasından birtakım rötuşlarla yapılan bir değişiklik “kaş yapıyı derken göz çıkarmak” olmaktadır ki böyle bir değişiklik Türkiye’ye zaman kaybettirmekten başka bir işe yaramaktadır. Böyle bir düzenleme zaten giderek yükleri artan kentleri ve o kentlerin yönetimlerini daha da zor durumda bırakır, bu da sorunların daha da ağırlaşmasına neden olur. Gerçek anlamda çağdaş ve modern kentleşmenin önünü tıkar. Bugün zaten yeterince zorluk vardır; buna yenilerini eklemenin gereği yoktur. Unutulmamalıdır ki gerçekçi bir yerel yönetim reformu sadece beledi sorunları çözmekle kalmaz aynı zamanda Türkiye’nin yıllardır cebelleştiği ve zaman kaybettiği diğer bazı sosyal ve kültürel sorunların çözülmesine de büyük katkılar sağlar. Sonuç itibariyle bu konuda yapılacak şey, yerel yönetimlerin idari ve mali sorunlarını çözen onlara kaynakla birlikte yetki

aktarımını sağlayan, tam özerk bir yerel yönetimin önünü açmaktır. Bu amaç ve anlayışla, AB'ye girmek için çaba sarf eden Türkiye'nin kendini "Avrupa Yerel Yönetim Özerklik Şartı" ile uyumlu hale getirmesi, Türkiye'nin sadece AB'ye girişini hızlandırmakla kalmayacak aynı zamanda çağdaş ve gelişmiş Türkiye'nin, çağdaş ve gelişmiş kentlerin ve yerel yönetimlerin ve bu arada kentli insanın önünü de açmış olacaktır.

Ayrıca iradi ya da gayri iradi (zorunlu) göçleri yaratan koşullar ortadan kaldırılarak, herkes bulunduğu yerde insanca yaşanır koşullara sahip kılınmalıdır. Bununla birlikte beyin, sermaye ve kentli nüfus göçünün önüne geçilmelidir.

Kuşkusuz merkezi düzeyde yapılanların yanı sıra yerel düzeyde de yapılacak çok iş vardır. Bunun için yapılacak şey kentlerde "nüfus emme kapasiteleri" yaratmaktır. Yani sanayileşmeye hız vermektir. Sanayi kentleri "üretmeden tüketenlerin kenti" olmaktan çıkarmanın ötesinde yeni iş alanları ve istihdam kapasiteleri sayesinde bu kesimlerin ekonomik gelir düzeylerini ve giderek sosyal ve kültürel yaşam koşullarını yükselterek olumlu değişimler meydana getirecek, yani "kentlileşme sürecini" hızlandıracak ve kentli insanı ortaya çıkaracaktır. Bununla birlikte kentlerin kültür - turizm potansiyellerini açığa çıkararak (hizmet sektörünü) canlandırmak kentlerin gelir ve istihdam kapasitesini arttıracak iç ve dış bağlantılar yoluyla bir canlılık meydana getirecektir. Ayrıca kentlerdeki üniversiteler sayesinde birer bilgi merkezi ve kongre kentleri haline gelebilirler. Bu da kentleşmeyi, kentlileşmeyi, yeni gelenlerin uyumlarını kolaylaştırıp hızlandıracaktır. Bu yerlerde yapılacak bilimsel araştırmalar, her yıl gelen on binlerce öğrenci, binlerce öğretim üyesi ile toplumun aydınlanmasına ve refahına katkıda bulunabilir, bulunması gerekir.

Yukarıda izah edilen senaryonun gerçekleşmesi kentleri gerçek kimliğine kavuşturabilir. Turizmini dışlamayan sanayi şehirleri, aynı zamanda üniversite ve kongre kentleri ortaya çıkabilir. Kentlerimizin bu potansiyelleri

ve ehil ellerde olurlarsa bu vizyonu vardır. Doğru kararlar etkin ve verimli bir yönetim, insana değer veren bir üretim ve bilginin ışığı bunu sağlayabilir.

SONUÇ

Kentleşme ve çocuk suçluluğu ilişkisinin ele alındığı çalışmamızda, kentleşmenin ortaya çıkardığı sosyo-ekonomik ve kültürel sorunlar, bu sorunların çocuk suçluluğuna etkileri, kentleşme, suç ve çocuk suçluluğunu açıklamaya yönelik olan görüşler çerçevesinde ele alınarak incelenmiştir.

Kentleşme; gelişmenin bir ifadesidir. Kentler, insanın toplumsal varlık olmasının sonucu olarak doğmuş mekânlardır. Tarihi, insan tarihi kadar eski olmasa bile, insanlığın medeniyet tarihi kadar eskidir. Medeniyet kentle başlar. Her ülkede kentlerin kendine özgü özellikleri vardır. Çünkü kentler toplumun eseri olduğuna göre, ait olduğu toplumun özelliklerini yansıtmaları da doğaldır. Dünya üzerinde kentlerin sayısının ve mevcut kentlerin nüfusunun hızla artması olarak tanımlanan kentleşme, son yüzyıla damgasını vurmuş bir gelişmedir. Sadece kentlerin sayı ve nüfusunun artması değil, bu artışla beraber yaşanan sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi dönüşümler ve bütün bunların doğurduğu sonuçlar günümüzde toplumun en önemli problemleri arasındadır. Kentleşmeyi Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin 20–30 yıl içinde gerçekleştirmeleri, bu ülkelerde kentleşme probleminin kronikleşmesine sebep olmuştur. Çarpık kentleşmenin her türlü olumsuzluğu bu ülkelerde yaşanmaktadır.

Türkiye'nin karşı karşıya olduğu en temel problemlerden birisinin de çarpık kentleşme ve kentlileşememe olgusu olduğu söylenebilir. Şöyle ki, son yıllarda meydana gelen olaylar ve yaşanan süreç sonucunda kırdan kente büyük göçler ve göç dalgaları yaşanmıştır. Bu süreçte kırdan göç ederek gelenler yoksul köylü olanaklarını kente taşıırken, kentte de bir takım olanaksızlıklar dolayısıyla kentlileşememiş, kente entegre olamamışlardır. Diğer bir deyişle **kente yeni gelenler köylü olmaktan çıkmış, ancak kentlileşememiş, arada kalmıştır**. Böylece her kentte giderek iki farklı kent oluşmuştur. Bir yanda her türlü alt yapısı olan normal kent alanları yer alırken

öbür yanda yoksul göçerin geldiği varoş kentler meydana gelmiştir. Bu kentleri çepeçevre saran varoş kentler aynı zamanda çocuk suçluluğunu da içeren her türlü suçu barındıran ve teşvik eden bir fonksiyona ulaşmıştır. Bu sorunları çözenin yolu birbirinden ayrı bu iki kent yapısını bir kent haline dönüştürmektir. Bu, kentlerin varoşlarına ve gecekondu alanlarına her türlü ekonomik, eğitim, sağlık ve alt yapı hizmetlerini götürmekle mümkün olacaktır.

Yukarıda vurgulandığı gibi bu olumsuzlukların beraberinde getirdiği en önemli problemlerinden bir tanesi de çocuk suçluluğudur. Suç, toplumsal koşulların ve bireyin içinde yaşadığı çevrenin kötü etkilerinin bir sonucudur. Suçluluk, insanoğlunun gruplar halinde yaşamasından bu yana var olan bir sorundur. Bununla birlikte çocuk suçluluğu, sadece hukuki değil, sosyolojik ve psikolojik yönü de olan bir olgudur. Çocuk ne doğuştan kötü ne de iyi olan bir varlıktır. O da her canlı varlık gibi değişen, çevresiyle etkileşen ve gelişen bir bireydir. Onun iyi ya da kötü olmasını belirleyen eğitim ve yaşantılarıdır. Bu da çocuk suçluluğunun kökeninin hukuksal olmaktan öte psikolojik ve sosyolojik olduğunu gösterir. Çocuk suçluluğunu etkileyen birçok faktör vardır. Tarihsel süreç içerisinde farklı boyutlar kazanmış olan çocuk suçluluğu sanayileşme ile orantılı olarak artış göstermiştir. Sanayileşme sonucu, hızlı ve düzensiz kentleşme, işsizlik, gelir dağılımında eşitsizlik ve geleneklerde sarsılma meydana gelmiştir. Kırsal kesimlerden şehre göç olayı da özellikle genç kuşakları etkileyerek onların suç işleme risklerini beraberinde getirmektedir.

1982 Anayasasında gençliğin korunması, devletin temel görevlerinden biri olarak belirtilmiştir. Nitekim Anayasamızın 58. maddesinin 2. fıkrasında, devletin gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzer kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için, gerekli tedbirleri alacağı belirtilmiştir. Bu yükümlülük kuşkusuz, bu maksatla oluşturulacak, kurumsallaşmalarla yerine getirilecektir. Bu yönde yapılan kurumsallaşmalara örnek olarak, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, çocuk mahkemeleri ve benzer sosyal yardım birimlerinin

oluşturulması gösterilebilir. Ancak, ÷lkemizde çocuk istismarı ve çocuk suçluluğu konusundaki istatistiksel verilerdeki oranların oldukça yüksek oluşu mevcut kurumsallaşmaların nicelik ve nitelik olarak yetersizliğini ortaya koymaktadır.

Buraya kadar yapılan açıklamalar, çocuk suçluluğunun kentlerde artışını ve kentleşmenin olumsuz sonuçlarından biri olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Nasıl ki ağdaş kentlerin oluşumu için, sosyal alanları, yolları, köprüleri, yeterli yeşil alanları, tarihi yapıların korunmasını, doğal ve ekolojik dengenin devamını sağlayacak planlama ve proje çalışmaları yapılabilirse, kent olmanın en önemli unsuru olan kentli insanın yetiştirilmesi için de devlet ve ilgili her derecedeki kurum ve kuruluşların üzerine düşen sorumluluğa paralel **kentli insan projeleri** geliştirmesi gerekmektedir. Bu durum kuşkusuz kolay olmayacak, ancak uzun vadede gerçekleştirilebilecek ve yüksek maliyetli çalışmaları gerekli kılacak bir süreçtir. Bunun en önemli boyutu ise, yatırımın insanların çocukluk ve gençlik dönemlerini kapsayacak ve gerçek dönüşümleri bu yaşlarda realize edebilecek içerikte olmasıdır. Başka bir ifadeyle, kentlilik başkalarına saygıyı, kendisiyle, çevresiyle ve tüm toplumla barışık olmayı, toplumsal yaşamın gerekli kıldığı tüm değerleri özümsemeyi ve mutlaka sorumluluk üstlenmeyi içselleştirmeyi öngörmelidir. Bu bağlamda, kentlerde, ocuk suçluluğuna yol açan ekonomik, sosyal, kültürel ve toplumsal nedenleri ortadan kaldıracak, önlemler eksiksiz alınmalı ve uygulanmalıdır.

KAYNAKÇA

AKALIN, Nejat, **Çocuğun Suça İtilmesinde Toplumsallaşma Öğelerinin Etkisi**, İstanbul, Vakıf Yayınları, 1999.

AKYÜZ, Emine, **Ulusal ve Uluslar arası Alanda Çocuğun Haklarının Korunması**, Ankara, MEB Basımevi, 2001

BAHAR, İbrahim SEYHAN, Kazım, **Çocukta Suçluluğun Gelişmesine Yol Açan Faktörler**, **Polis Dergisi**, Sayı: 47 2006 ,s.103-110

BAL, Hüseyin, **Kent Sosyolojisi**, Turhan Kitapevi, 1999

BAL, Hüseyin , **Kentsel Yapı ve Kentleşme Süreci**, Fakülte Kitapevi, Isparta, 2003

BALCIOĞLU, İbrahim, **Türkiye Şiddet Toplumuna Olmaya Aday** ,Cumhuriyet 08.07.2001

COŞAR, Yakup, **Kentleşen Türkiye'de Çocuk Suçluluğu**, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, cilt.18, sayı.56, ocak- şubat, 2005, s.281-327

DALGIÇ, Duygu, **Kentleşme Sürecinde Gecekondular(Aliğa örneği)**, Aliğa Belediyesi Yayını,1996

DEMİRBAŞ, Timur, **Kriminoloji** ,Seçkin Yayınevi,2005

Devlet İstatistik Enstitüsü Güvenlik Birimine Getirilen Çocuk İstatistikleri
1997, 1998

Devlet Planlama Teşkilatı, Ekonomik ve Sosyal Sektörlerdeki Gelişmeler,
Ankara, 1996

DÖNMEZER, Sulhi, **Kriminoloji**, İstanbul, İstanbul Beta Yayıncılık, 1994

DÖNMEZER, Sulhi, **Sosyoloji**, İstanbul ,Savaş Yayınları, 1982

ERARI, Ferhat, Türkiye’de Göç ve Kentleşme Süreci, **Standart Dergisi**,
Temmuz Yıl:40, Sayı:475, 2001, s.79-84

ERDOĞAN, İsmail, **Kültürün Yönetim Fonksiyonlarına Uygulanmasının
Etkileri**, İstanbul,1975

ERKAN, Rüstem, **Kent Sosyolojisi**, Bilim Yayınları, 2002

FIRATLI, H, Erkan, **Türkiye’de Kentleşme**, (Ankara Örneği, Nüfus
Hareketleri Açısından Bir İnceleme), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Mastır Tezi,Ankara, 1999

GÖKÇE, **Birsen, Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir inceleme**, Aile yazıları 1, TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayını, yıl 1976

GÖRMEZ, Kemal, **Çevre Sorunları ve Türkiye**, Ankara, Gazi Kitapevi, 1997, s.54

GÖRMEZ, Kemal, **Bir Metropol Kent Ankara Sosyal Yapı Kimlik Yaşam**, Odak Yayın, Ankara, 2004

GÖRMEZ, Kemal, **Kent ve Siyaset**, Gazi Kitapevi, Ankara, 1997

GÜRÇINAR, Yusuf, **21. Yüzyıla Girerken Adananın Konut Sorununun Çözümü için Stratejilerin Geliştirilmesi**, İİBF Yayınları, 1998

GÜRELLİ, Nevzat, **Şehirleşme ve Suç**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 32, S.2 İstanbul, 1967

HANCI, Hamit, TUĞ, Aysim, DOĞAN, Yeşim, 1993-1996 Çocuk Suçluluğu Profili, **Ankara Barosu Dergisi**, 2002-2 , 180-187

İÇLİ, Günşen Tülin, **Kriminoloji**, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 1994

İNAN, Özer, **Kentleşmenin Kişilerin Siyasal Katılımları Üzerinde Etkileri**”,**Yayınlanmamış doktora tezi**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler

İSBİR, Eyüp, **Şehirleşme Meseleleri**, Gazi Büro Yayınları, Ankara, 1991

KARTAL, Kemal, **Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye’de Kentleşme**, Adım yayın, Ankara, 1992

KARPAT, Kemal, “**The Gecekondu**” Cambridge 1976

KASAPOĞLU, Aytül, **Toplum ve Göç**, Ankara Sosyoloji Dergisi Yayınları, 1997

KAYA, Erol, **Kentleşme ve Kentlileşme**, İstanbul, İlke Yayıncılık, 2003

KELEŞ, Ruşen, **Kent Bilim Terimleri Sözlüğü**, TDK yayını, Ankara, 1980

KELEŞ, Ruşen, **Kentleşme Politikası**, İmge Kitapevi, Ankara, 2004

KELEŞ, Ruşen, **Şehirciliğin Kuramsal Temelleri**, Ankara Üniversitesi, SBF yayınları, 1972

KELEŞ, Ruşen, **Türkiye’de Gecekondu Sorunu, Mühendislikte Mimarlıkta Ölçü**, Aralık, 2003

KULAKSIZOĞLU, Adnan, **Ergenlik Psikolojisi**, İstanbul Remzi Kitapevi, 2004

KOÇOĞLU, Gökten, **Adli Tıp Açısından Suç ve Çocuk İlişkisi**, 08-12 Kasım 2006, 13. Ulusal Adli Tıp Günleri

MANGIR, Mine, **Ankara Kalaba Çocuk İslahevinde Yapılan Bir Araştırma**, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Yayın NO. 1264, 1992

ONUR, Esin, **“Eğitim ve Bilim Dergisi”**, cilt4, 1980, s.540-545

ÖZER, İnan, **Kentleşmenin Kişilerin Sosyal Katılımları Üzerindeki Etkileri** Yayınlanmamış Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 1983

ÖZCAN, Köksel, **Gençlik Çağının Psiko Sosyal Nitelikleri**, (12-24 Yqş arası gençlerin Sorunları) 213

ÖZSEVER, A. **“Türkiye’de Çocuk Suçluluğu”**, Ankara, Adalet Dergisi, sayı 3, 1979 s.20-25

ÖZTÜRK, Emin, **Çocuğun Sosyalleşmesinde Televizyonun Etkisi**, İstanbul Vakfı Yayınları, No:4, 1999

PEYNİRCİOĞLU, Nevin, ÜSTÜNİŞİK, Belma, **Habitat II’ ye Doğru Yerelleşme-Konut-Altyapı-Yerel Yönetimler ve İstanbul Örneği**, Yeni Türkiye Dergisi, Mart- Nisan, 1996, s.127-132

SENCER, Yakut, **Türkiye’de Kentleşme**, Ankara Kültür Bakanlığı Yayını, no:345,1979

SEZAL, İhsan, **Şehirleşme**, İstanbul, Ağaç Yayınlar, 1992

SOKULLU, Akıncı, Fusun, **Çocuk Suçluluğu Kriminolojisinde Aile Faktörü**, (Adliye Çocuk Suçluluğu Sempozyum),İstanbul Marmara Üniversitesi Yayını,2002, no:536, s.144

SOYASLAN, Doğan, **Kriminoloji**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını,no: 526, Ankara,1998

TATLIDİL, Ercan, **Kentleşme ve Gecekondu**, İzmir, İzmir Ege Üniversitesi Basımevi,1989

TEKELİ, İlhan, **Türkiye’de Kentleşme ve Dinamiğinin Kavranışı Üzerine**, (Türkiye’de Kentleşme Yazıları),Ankara, Turhan Kitapevi, 1982

TEKELİ ilhan, **Bağımlı Kentleşme**, Ankara, Mimarlar Odası Yayını, 1977, s.93

TOROSLU, Feyzioğlu, **TCK, CMK, ve İlgili Kanunlar**, Savaş yayınevi, Eylül, 2007

TÜRKDOĞAN, Orhan, **Türkiye’de Köy Sosyolojisinin Temel Unsurları**, Erzurum, Erzurum Atatürk Üniversitesi Basımevi, 1970

TEZCAN, Mahmut, **Boş Zamanlar Sosyolojisi**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimler Yayını, no:74, 1993

YAMAK, Rahmi Nebiye, **“Türkiye’de Gelir Dağılımı ve İç Göç”**, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE Dergisi, Cilt:1, Sayı; 1, Yıl: 1999, s.16-20

YASA İbrahim, **Gecekondu Ailesi Yazıları** (Temel Kavramlar Yapı ve Ailevi Süreç), Ankara, TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayını,1991, s.133

YAVUZER, Haluk, **Çocuk ve Suç**, İstanbul, Remzi Kitapevi, 2001

YAZICIOĞLU, Yılmaz, **Bilgisayar Suçları**, İstanbul, 1997

YÖRÜKAN, Ayda, **Şehir Sosyolojisinin Teorik Temelleri**, Ankara, İmar ve İskan Bakanlığı Yayını, 1968

YÜCEL, Mustafa, Tören, **Türk Ceza Siyaseti ve Kriminolojisi**, tarihsiz

YÜCEL, Mustafa, Tören, **Kriminoloji**, İstanbul ,Umut Vakfı Yayınları, 2004

ÖZET

HATİPOĞLU Filiz, Kentleşmenin Çocuk Suçluluğuna Etkisi ve Bir Çözüm Önerisi Denemesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008

Kentleşme; toplumsal, ekonomik ve siyasal boyutları bünyesinde bulunduran bir değişim sürecidir. Türkiye dünyanın en hızlı kentleşen ülkelerinden biridir. Sanayileşme ve ekonomik gelişmeyle desteklenmeyen ve daha çok göç hareketlerine dayanan kentleşme; hızlı, çarpık aşırı olarak kendini göstermiştir. Türkiye'deki bu kentleşme süreci kentlerin ve kentli nüfusun büyük sorunlarla karşı karşıya gelmesinin en büyük sebebidir. Gecekondulaşma, kentsel hizmetlerin yetersizliği, işsizlik gibi birçok sorunu beraberinde getirmiştir.

Kırsal kesimden kentlere göç olayı ve sonucunda ortaya çıkan sorunlar, kuşakları etkileyerek suç potansiyelini de beraberinde getirmiştir. Bu suçlardan belki de en önemlisi çocuk suçluluğudur. Kentleşmeyle sosyal yapı değişime uğramış, kente gelen çocuklarda, kentli akranlarına özenme, onlar gibi rahat bir hayat sürmeyi istemelerine neden olmuştur. Fakat, kentlerde aradıkları, hayalini kurdukları ekonomik imkanlara sahip olamayan aileler çocuklarına arzu ettikleri ve hayalini kurdukları yaşamı verememişler, bu durum da beklentilerine ulaşamayan çocukların yasal olmayan yollara başvurmalarına neden olmuşlardır.

Kentlerin, aşırı kalabalık oluşu, sosyal ilişkilerin azalması, sosyal kontrol mekanizmasının zayıflaması, suç işlemeye uygun ortamlar yaratmış ve çocuk suçluluğunun artmasına ve kentlerde suç işleme potansiyelinin artmasına zemin hazırlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Kentleşme, Göç, Çocuk Suçluluğu

ABSTRACT

HATIPOĞLU Filiz, The Effect of Urbanization on Child Criminals and Proposal to it, Post Baccalaureate Thesis, Ankara, 2008

Urbanization is a process of change which encompasses societal, economic and political aspects. Turkey is one of the fastest countries undergoing the urbanization process. This urbanization is more commonly based on migration trends rather than being supported by industrialization and economic development and this is evident in the speed, disorganized and concentrated manner in which it is occurring. The urbanization process in Turkey is one of the major reasons why urban cities and populations are facing their biggest problems: the growth of slum areas, insufficiency municipal services, unemployment are only a few of the problems that has accompanied urbanization.

The issue of migration from the rural areas to the urban areas and the problems that follow brings with it the potential to commit crime, affecting generations to come. Perhaps the most important crime among these is crimes committed by children. Urbanization has changed the social structure; children migrating to the urban areas have a desire to like or live comfortably as their urban pers. However, migrant families have not been able to provide the comfortable life they desired for their children due to the economic conditions not meeting their expectations, leaving their children to resort to illegal activities.

High density population, diminished social relations, weakening of social control mechanisms in urban cities have created opportunities for increased incidences of crime and an increased rate of crime amongst children and have laid the foundations for the rate of crime to increase in the big cities.

Key Words: Urbanization, children crimes, immigrations